

P 400(2)

em
2ΔKYS
skv

OSZK
KÖNYVTÁRSZAKKÖZVETELÉSI KÖZPONT

könyvtáros

a

művelődésügyi

minisztérium

lapja

18.

évfolyam

1968

augusztus

1968 AUG 16

KÖNYVTÁRSZAKKÖZVETELÉSI KÖZPONT
OSZK

8

„Irodalombarát szakpróba” a József Attila telepű gyermekkönyvtárban. Bemutató foglalkozás az Országos Gyermekkönyvtáros Napok alkalmából (Kovács Ferenc felv.)

Somogyvárott felavatták Somogy megye második könyvbarát-házát (Jávori Béla felv.)

t a r t a l o m

DR. LANG IMRE: A hálózati rendszer fejlesztésének néhány kérdése	443
SZENTE FERENC: Gondolatok a módszertani munkáról	448
A közművelődési könyvtárhálózatok átszervezése Romániában	452
Gyűjtés — együttműködés — szakirodalmi ellátás	453
OKDT ülés Békés megyében	454
SZABÓ ERNŐ: A váci körzet	455
DR. MÓRA LÁSZLÓ: 120 éves a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára Szortiment kötéseinek háttábla szabása nagy tömegben (<i>Svientek Sándor</i>)	459
URBÁN LÁSZLÓ: A művelődési otthon jellegű intézmények besorolásának tapasztalatai a sárvári járásban	463
Fejlődés és visszaesés a kórházi betegek könyvtári ellátásában (<i>Fejlesztés János; —y —y; Dán Mihályné</i>)	465
A könyvtárak életéből (<i>Szeccsödi János, Dr. Takács József, Dr. Pálinkás Györgyné</i>)	469, 481
Szerkesztői üzenetek	470
BOZÓKY ÉVA: Még egyszer a XII. kerület könyvtárügyéről	475
Iskola és könyvtár (<i>Nádor István</i>)	478
A lapokban olvastuk (<i>Észak-Magyarország</i>)	480
Hírek	482

kis bibliográfiák

A csehszlovákiai magyar irodalom alkotásai	471
Semmelweis Ignác	473

t á j é k o z t a t ó

POMOGÁTS BÉLA: Magyar irodalom Csehszlovákiában	483
VÉRTESY MIKLÓS: Beszélgetés Lőrincze Lajossal	487
PÉCSY GYÖRGY: A gyógyító olvasás	490
EÉNYEI MIKLÓS: Értekezés a könyvolvasásról — 1832-ben	493

k ö n y v e k r ő l

MADZSAR JÓZSEF válogatott írásai (<i>Katona Jenő</i>)	496
--	-----

kézikönyvtár

Etikai kislexikon (Z. V.)	498
FAZEKAS BÉLA: Mezőgazdaságunk a felszabadulás után (<i>Donáth Ferenc</i>)	499
Családvédelmi kézikönyv (<i>Dr. Takács József</i>)	500
Érettségizők, felvételizők zsebkönyve (<i>Tüskés Tibor</i>)	501

NÉMETH BÉLA—SZEPESI ZOLTÁNNÉ: A magyar orvosok szakirodalmi és tájékoztatói igényeinek vizsgálata (*Szentirmai László*) 502

bibliográfiák

A Magyarországon megjelent grafikai plakátok és metszetek címjegyzéke 1963—1964. (*Iszlai Zoltán*) 503
Könyvtári kiadványok

A borító hátlapján A. Tóth Sándor rajza

из содержания

aus dem inhalt

Dr. Imre Láng: Вопросы развития системы библиотечной сети (443);
Ференц Сенте: Проблемы методического руководства массовыми библиотеками (448);
Распоряжение министра о профилях научных и отраслевых библиотек и их сотрудничестве в области комплектования книжного фонда (453);
Erne Sado: Деятельность одной из районных профсоюзных библиотек (455);
Dr. Ласло Мора: Библиотеке Будапештского политехнического университета 120 лет (459);
Бела Помогатс: Венгерская литература в Чехословакии (483);
Дердь Печи: Чтение на службе лечению (490).

Dr. Imre Láng: Fragen der Entwicklung des Netzsystems (443);
Ferenc Sente: Über die Probleme der methodischen Anleitung der allgemeinbildenden Bibliotheken (448);
Ministerialverordnung über die Sammelgebiete der wissenschaftlichen und Fachbibliotheken sowie über ihre Zusammenarbeit in der Bucherwerbung (453);
Ernö Szabó: Über die Tätigkeit einer gewerkschaftlichen Rayonbibliothek (455);
Dr. László Móra: 120 Jahre Bibliothek der Budapester Technischen Universität (459);
Béla Pomogáts: Ungarische Literatur in der Tschechoslowakei (483);
György Pécsy: Das Lesen im Dienste der Therapie (490).

from the contents

cikkeink szerzői

Imre Láng: Developments in the system of library networks (443);
Ferenc Sente: Problems in the methodological guidance of public libraries (448);
Ministerial decree on the accessioning policy of scientific and special libraries and co-operation in accessioning (453);
Ernö Szabó: Activities of a trade-union library (455);
László Móra: 120th anniversary of the Budapest Technical University Library (459);
Béla Pomogáts: Hungarian literature in Tzechoslovakia (483);
György Pécsy: Reading in the service of healing (490).

Bényei Miklós, a Debreceni Megyei Könyvtár munkatársa; *Bozóky Éva,* a Könyvtáros rovat-vezetője; *Dán Mihályné,* a szekszárdi SZMT könyvtár vezetője; *Pejszcs János,* a csákvári TBC gyógyintézet kulturális felelőse; *Dr. Láng Imre,* a Művelődésügyi Minisztérium könyvtár-osztályának h. vezetője; *Dr. Móra László,* a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának osztályvezetője; *Szilentek Sándor,* a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár könyvkötészetének vezetője; *Szabó Ernő,* a Népművelés olvasószervezője; *Szente Ferenc,* a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Urbán László,* a Sárvári Járási Könyvtár igazgatója; *Vértesy Miklós,* az Egyetemi Könyvtár osztály-vezetője.

Könyvtáros

A MŰVELŐDESÜGYI
MINISZTERIUM
LAPJA

Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gönczi Imre, Karácsonyi Jánosné, Katsányi Sándor, Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kóhalmi Béla, Sallai István, Szőke Tiborné. Szerkesztő: Páldy Róbert. Szerkesztőség: Budapest, XI., Bartók Béla út 32. Telefon: 258-066.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat, Felelős kiadó: Sala Sándor. Kiadóhivatal: Budapest, VII., Lenin körút 9—11. Telefon: 221-293.

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a Posta Központi Hírlap Irodánál, Bp., V., József nádor tér 1. Előfizetési díj: 1/2 évre 36 forint. Egyéni előfizetés a 61.238. sz., közületi előfizetés a 61.066. sz. csekk-számlára, átutalás az MNB 8. sz. fiókjánál vezetett folyószámlára.

INDEX 25449

68.882 Egyetemi Nyomda, Budapest

A hálózati rendszer fejlesztésének néhány kérdése

A könyvtárügy fejlődésének jelenlegi szakaszában indokolt és időszerű annak a vizsgálata, hogy milyen szerepre hivatott az elkövetkezőkben a szocialista könyvtárszervezés két évtizede során bevált hálózati rendszer, módosul-e — ha igen: milyen értelemben — a hálózati elv, változik-e tartalma, szervezeti koncepciója. Ezek a kérdések egyre gyakrabban foglalkoztatják a könyvtárosi közvéleményt, jeléül annak, hogy nemcsak az elvi tisztázás igénye, hanem a mindennapos gyakorlat fejleményei is sürgetik a vizsgálat napirendre tűzését.

A hálózati rendszer múltjának megítélése általában kedvező. Egyöntetűnek mondható az a vélemény, hogy a hálózatok kialakulása megnyitotta az utat az azonos vagy érintkező feladatkörű könyvtárak munkamegosztásának és együttműködésének kibontakozása előtt, gyakorlati példákat szolgáltatott arról, hogy az elszigetelten működő, autarkiaira berendezkedő könyvtárak a kooperációban rejlő jelentős erőforrásoktól fosztják meg magukat. Magától értetődőnek tekintjük, hogy a szilárdabb szervezetű, szakmailag legfejlettebb könyvtárak módszertani iránymutatással, tapasztalatátadásal segítik a hálózati elvvel egybekapcsolt tagkönyvtárakat, szervezik a könyvtárosi ismeretek minimumát nyújtó tanfolyamokat, képviselik a tagkönyvtárak szakmai szempontjait a könyvtárügy országos fórumain, részt vállalnak a tagkönyvtárak tevékenységére is kiterjedő jogszabályok, irányelvek előkészítésében stb. Természetesnek vesszük, hogy valahányszor sor kerül a könyvtári tevékenység valamely területének a könyvtárak együttműködésére alapozott fejlesztésére, elsősorban azt vizsgáljuk, hogy miként hasznosíthatnánk a cél elérése érdekében a hálózati szervezésben rejlő lehetőségeket. A hálózati elv előnyeiről nemegyszer elismerőleg nyilatkoznak a külföldi — elsősorban a baráti országokbeli — könyvtárosok és a könyvtárügy állami irányítói is.

Amikor azonban mélyrehatóbb vitákra kerül sor, kitűnik, hogy a *könyvtárosok nem itélik meg azonos módon a hálózati elv lényegét*, bírálják a hálózati rendszer működésében tapasztalható hiányosságokat, s eltérnek a vélemények a hálózatszervezés perspektíváit, a továbbhaladás útját illetően.

A viták nemegyszer az 1956. évi 5. sz. tvr. és a végrehajtása tárgyában kiadott 1018/1956./III. 9. sz. MT-határozat rendelkezéseihez kapcsolódnak. Észrevételek hangzanak el arról, hogy *nem kielégítően tisztázott az ún. könyvtári szakirányítás tartalma, az azt végző hálózati központok hatásköre*, s e hatáskör viszonya a felüyleti szervek irányító-ellenőrző tevékenységéhez; a jogszabályok rendelkezései túlhangsúlyozzák az állománygyarapítással kapcsolatos tevékenységet, s nem jutnak kellően kifejezésre a hálózati központok módszertani feladatai: a hálózatok kijelölése néhány vonatkozásban nem volt reális; nincs elvileg meghatározva a hálózaton belüli szintek kapcsolati és feladatrendszere, egymással szemben vállalt kötelezettségeik; *túlzottan uniformizáltak a hálózati központok feladatai* stb. Máskor olyan vélemények hallhatók, hogy a fejlődés hovatovább meghaladja a hálózati szervezést, mert a *jövő a hálózatközi együttműködésé*, amely nem a hálózati szerkezethez igazodik, hanem — a tudományos és szakkönyvtárak esetében — az irodalommal ellátandó szakterületek szükségletei szerint formálódik. A hálózati elv korszerűtlenné válásának folyamatát főként azok hangoztatják, akik szerint a gazdaságirányítás reformjából következő *fokozott vállalati önállóság* kizárja azt, hogy a hálózati központ beleavatkozzék a vállalati belügynek tekintett könyvtárfejlesztésbe. Hasonlóan vélekednek azok is, akik azért tekintenek szkeptikusan a hálózati rendszer továbbfejlesztésének lehetőségére, mert — úgymond — felnöttek már a könyvtárak, képesek a fejlett módszerek felkutatására és alkalmazására, ha pedig fenntartóiknak nagyobb igényű könyvtárszervezési szükségleteik vannak, megfizetik a legfejlettebb könyvtár szolgáltatásait, ezt viszont kevésbé segíti a hálózati szervezés.

Lehetne még sorolni a hálózati rendszer funkcionálásával kapcsolatos kritikai észrevételeket. Úgy vélem, nem az a tennivaló a jelenlegi szakaszban, hogy sorra vegyük a hálózati elv egyik-másik elemével vitába szálló vagy azt túlhangsúlyozó nézeteket, érveket keressünk cáfolatukra, vagy más oldalról világítsuk meg azokat a kérdéseket, amelyeket a vitázók nem mindig valamennyi összefüggés figyelembevételével közelítenek meg. Akkor járulunk hozzá a továbbhaladás útjának tisztázásához, ha felhasználjuk az összes, konstruktív céllal kifejtett gondolatot arra, hogy *kijelöljük a hálózati rendszer fejlesztésének irányát*.

A hálózati elvet szembesíteni kell a könyvtári törvény hatályba lépte óta végbent társadalmi-gazdasági fejlődéssel, a fejlődés irányával, távlataival. Vizsgálni kell azokat a követelményeket, amelyeket a könyvtári szolgálatra igényt tartó társadalom, a termelés, a műszaki fejlődés, a tudomány- és művelődéspolitikai támaszt a könyvtári tevékenységgel szemben. Összhangot kell teremteni a követelmények és azon szervezeti formák között, amelyek keretét biztosítanak a könyvtári tevékenységtől elvárt szolgáltatások kialakításának, továbbfejlesztésének számára. Az összhang megteremtésének egyik eszköze a jogszabályi rendezés.

Amikor a könyvtári tevékenységgel szemben támasztott követelmények és az e tevékenység fejlesztése számára keretet biztosító szervezeti formák közti összhangról beszélünk, elsősorban a hálózati rendszer korszerűsítésére gondolunk. Nyilvánvaló, hogy nem mondhatunk le a magyar könyvtárügy azon legalapvetőbb szervezési elvéről és gyakorlatáról, amely két évtized során sikerrel állta ki a próbát és amelynek eredményei a szocialista könyvtárszervezés fő célját szolgálják, azt, hogy *ne atomizáltan működő, egymásról tudomást nem vevő, hanem egymással változatos formákban kooperáló könyvtárak együttese vállaljon részt a társadalom előtt álló feladatok megoldásában.*

Természetes, hogy a társadalmi fejlődés által megszabott feladatok módosulása, új feladatok jelentkezése változott követelmények elé állítja a hálózati szervezést. Nem egy vonatkozásban új módon kell értelmezni a hálózati elvet. Erre módot ad ez a rugalmas szervezési elv. A könyvtárszervezés kezdeti szakaszában az volt a cél, hogy kialakuljanak és megszilárduljanak az azonos művelődéspolitikai célokért dolgozó közművelődési könyvtárak hálózatai, a több ipari tárca irányítása alatt működő, de közös népgazdasági célt — az ipari termelés fokozását és a műszaki fejlődést — szolgáló könyvtárak műszaki termelési hálózata, valamint az egyazon tárca felügyelete alatt tevékenykedő mezőgazdasági, orvosi és akadémiai könyvtárak hálózatai, végül az egyetemek keretében működő könyvtárak hálózatai. A célt e szakaszban a valamennyi hálózattal szemben támasztott alapkövetelmények azonos módon történő megszabásával lehetett megközelíteni. Igen természetes, hogy *a fejlődés e stádiumában az állomány beszerzésének, nyilvántartásának és kölcsönzésének kérdései domináltak a hálózatokban.* Ezért a hálózatok fő feladata az állományépítés, továbbá a bárhol beszerzett állományról való informálódás és az állomány széles körű hozzáférhetőségének biztosítása, valamint a beszerzések bizonyos mértékű összehangolása volt. Mindamellett helyet kapott a feladatok között a módszertani munka gyűjtőfogalmával ismertté vált tapasztalatgyűjtés, valamint a szakképzés és továbbképzés is. E feladatok szintén döntő jelentőségűek voltak a könyvtári tevékenység szakszerűségének, színvonalának emelése szempontjából.

Az alapkövetelmények uniformizáltan megszabott volta más megvilágítást kapott a fejlődés későbbi szakaszában és kap napjainkban, amikor az ugrásszerűen megnövekedő és differenciálódó igények mindinkább előrelendítik a könyvtárak szakosodását, új feladatok elé állítják a könyvtári munkamegosztást és együttműködést, s olyan tevékenységi körök kibontakozását sürgetik, amelyekre korábban sem igény, sem könyvtári szellemi kapacitás nem volt. A kérdés a következőképpen vetődik fel: *mennyiben felelnek meg a fejlődésnek a valamennyi hálózatra érvényesnek nyilvánított követelmények?* Az alapprobléma a nagyságrendek különbözősége, a hálózatok szerkezeti eltérései, a tagkönyvtárak funkcióinak homogén vagy heterogén volta, a könyvtárak koncentráltasága vagy területi szétszórtsága. Nyilvánvaló, hogy bármelyik követelményt vesszük is szemügyre, egészen más feltételek és adottságok között kell azt teljesíteni például a műszaki termelési hálózatban, mint valamely egyetemi hálózatban, de nagyságrendi és strukturális különbségek vannak még az olyan — szakterületinek nevezhető — hálózatok közt is, mint a műszaki és a mezőgazdasági hálózat.

Felmerül a kérdés: vajon lehet-e a fejlődés gyorsuló szakaszában egységes alapkövetelményekről és feladatokról beszélni, nem feszítik-e szét az eltérő adottságok a hálózati kereteket?

A válasz az lehetne, hogy valóban nem helyes *kizárólag* egységes alapkövetelményeket támasztani a hálózatok működésével szemben. *Mindjobban differenciálódnak a hálózatok feladatai,* következőképp funkcióik is, ami fokozza a tevékenységük közt eleve is megvolt eltéréseket. Ez amellet szól, hogy differenciálni kell a hálózatokkal szemben támasztott követelményeket. De azt jelenti-e ez, hogy nincsenek közös feladataik? A szocialista könyvtárszervezés alapvető célját tekintve a válasz az, hogy vannak. Akkor tartunk lépést a fejlődéssel, ha a változott — és egyre inkább változó — viszonyokhoz igazítjuk a hálózati elvet. Meg kell fogalmaznunk azt, ami *valamennyi hálózatra érvényes, de tisztáznunk kell a sajátos ismérveket is.*

Valamennyi közművelődési, valamint tudományos és szakkönyvtári hálózatra érvényesnek mondható az a követelmény, hogy az egyes hálózatokban tömörült könyvtárak állománya együttesen biztosítsa az adott hálózat által szolgáltatott művelődéspolitikai, népgazdasági vagy tudományos cél elérését. A hálózaton belüli lépcsőzetes ellátás elvét igazolta a gyakorlat. Az elv előreláthatólag a jövőben is helytálló lesz, mert kézenfekvő, hogy a tagkönyvtárak mindenekezlőtt a hálózaton belül kísérlik meg az állományukban meg nem levő könyvek, folyóiratok és más dokumentumok, illetve másolatok, mikrofilmek megszerzését. Ez természetesen nem mond ellent annak, hogy a szükséges dokumentumot (például külföldi kiadványt) hálózaton kívülről szerezzék meg a tagkönyvtárak, de a kiadvány- és más dokumentum-szükséglet kielégítésének természetes helye elsősorban a hálózat. Ennek az elvnek a valóra váltása a hálózat megfelelő szervezetségét, a tagkönyvtárak gyűjtőköreinek összehangoltságát, illetve azt feltételezi, hogy a hálózati központban (a nagyobb kiterjedésű műszaki termelési és az orvosi hálózatban: az alközpontokban, majd a hálózati központban) rendelkezésre áll a hálózat más szintjein hiányzó irodalom kiegészítése. Ez az elméleti séma a maga „tiszta” formájában természetesen nem található meg a valóságban, de a hálózati ellátás tökéletesítése éppen azt jelenti, hogy az egyes hálózatok törekszenek a sémában vázolt állapot lehetőség szerinti megközelítésére. Egy bizonyos ponton amúgyis áttörik a hálózati kereteket az állomány-szükségletek, s éppen azért van mind nagyobb jelentősége a tudományos és szakkönyvtárak hálózatközi együttműködésének az állománygyarapításban, mert módot ad egy-egy szakterület irodalomszükségletének hálózati keretek feletti áttekintésére, a beszerzésnek a szakterületi igények szerinti alakítására. A tudományos és szakkönyvtárak szakterületenkénti hálózatközi állománygyarapítási kooperációja tehát mintegy kiegészíti, nagyobb egységbe foglalja a hálózaton belüli együttműködést, s pótolja annak hiányosságait. Hozzátehetjük, hogy a hálózatközi együttműködésnek kellő szervezetségű hálózaton belüli kooperációra kell épülnie, s az előbbi csak akkor funkcionálhat kielégítően, ha a hálózaton belül már céltudatos, rendeltetés-szerű tevékenységgé fejlődött a gyűjtésbeli együttműködés. Lehet természetesen példákat találni olyan esetekre is, amikor valamely hálózat tagkönyvtára eredményesen kapcsolódik be egy hálózatközi állománygyarapítási kooperációs körbe anélkül, hogy előzetesen részt vett volna a hálózaton belüli együttműködésben. Ezek a példák azonban nem az előzőekben említett tétel cáfolatai, hanem inkább annak a bizonyítékai, hogy még számos tennivaló van a hálózaton belüli kooperáció terén. A tételt leginkább az az eset igazolja, amikor egy hálózat központja (pl. a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára) a hálózatában tömörült tagkönyvtárakban felhalmozott állományt is tekintetbe veszi, amikor irányítja a szakterületi együttműködést a matematika és a fizika terén.

A hálózati ellátás elvéhez és gyakorlatához még annyit, hogy a nyitott kérdések rendezését a vidéki szakemberek irodalmi ellátása is sürgeti. Addig nincs mód a regionális feladatokkal megbízott tudományegyetemi könyvtárak funkcióinak a jelenleginél pontosabb meghatározására, amíg tisztázatlan kérdések vannak a hálózaton belüli ellátás kötelezettségei terén. Más szóval: a regionális könyvtárnak tudnia kell például, hogy milyen vonatkozásban egészítse ki a műszaki termelési hálózatot vagy a közművelődési hálózatokat az irodalomellátás terén. A regionális ellátás lényegileg a hálózatközi kooperáció egyik megjelenési formája, amelynek be kell illeszkednie a hálózati ellátás rendszerébe. Feladata csak a hálózaton belüli ellátás kiegészítése, de nem a helyettesítése lehet.

A vázolt kérdések tisztázásában irányító szerepük van a hálózati központoknak.

Valamennyi hálózatra érvényesnek mondható továbbá az a követelmény, hogy a hálózat viszonylag legfejlettebb könyvtára szakmai irányító, módszertani tevékenységet fejt ki a tagkönyvtárak irányában. A nagyobb szakterületi hálózatoknál meg kell osztani ezt a tevékenységet a hálózati központ és az alközpontok között. E tevékenység létjogosultsága kézenfekvő: a legfejlettebb eljárások, munka- és szervezési módszerek összegyűjtése a szakirodalomból és a gyakorlatból, bevezetésük szorgalmazása, a szakképzettség színvonalának emelésében való közreműködés, tervezetek és javaslatok kidolgozása a fenntartó szervek számára a tagkönyvtárak fejlesztése érdekében stb. — mindez a jövőben is folyamatosan végzendő munka lesz, amely elősegíti, hogy a hálózatban tömörült tagkönyvtárak kellő szakszerűséggel szolgálják fenntartó szerveik feladatainak megoldását. A hálózati központok tevékenysége révén válik a könyvtárak amorf halmaza céltudatos egységgé. Ebből következően olyan vívmány, amelyről nem hogy nem lehet lemondani, hanem az új viszonyokhoz alkalmazva tovább kell fejleszteni. A korszerűbben hálózatfejlesztésnek nevezhető munka

formái, az ellátandó tevékenységek rangsora, a feladatok megoldásának időzítése stb. eltérő lehet, de végzésére minden hálózatban szükség van, és célja is azonos.

A hálózati központok *instruáló, módszertani tevékenysége* kezdettől fogva szakmai orientálást, tapasztalatátadást jelentett, tehát annak a közlését, hogy miként lehet a szakszerű könyvtári működést megalapozni és fejleszteni. Nem jelentett tehát igazgatási funkciót és a jövőben sem jelenthet azt. Természetes azonban, hogy ahol feladatait megfelelően felismerve működött a hálózati központ, ott az instruálás során megállapított tények és javaslatok közlésével nagymértékben segítette a fenntartó szervek igazgatási, irányító-ellenőrző munkáját. Az ilyen jellegű tevékenységre egyre több feladat vár a jövőben, mert a fenntartó szervek bizonyos alapkérdésekben feltehetőleg fokozottan kívánnak majd támaszkodni szakszerveikre. A soron következő feladat annak a megállapítása és szabályozása, hogy miként és milyen hatáskörrel szolgálhatják még hatékonyabban a hálózati központok a felüyleti szervek sajátos feladatainak megoldását.

Indokolt, hogy megvizsgáljuk azt az elég közkeletű nézetet, amelynek hirdetői a szakkönyvtári módszertani irányítást idejét múlta tevékenységnek nyilvánítják, mivel ez — úgymond — ellentétben áll a vállalati önállósággal. A hálózati központ a jövőben nem szólhat bele a vállalati műszaki könyvtár fejlesztésébe — hangoztatják —, s a módszertani szolgáltatás áruvá változik az új gazdaságirányítás viszonyai között.

A hálózati központ és alközpont valójában *soha nem kapott jogot ahhoz, hogy beleszóljon* a vállalat belső ügyének tekintett *könyvtárfejlesztésbe*. A szakmai instruálás a régi mechanizmusban is csak annyit tett, hogy megmutatta: mi a célszerű, de nem rendelhetette el egyetlen módszer bevezetését sem. Ha a hálózati központ a jövőben megmutatja a racionális munkaszervezés módját, a fejlett munkamódszereket, ösztönzi az ágazatközi, hálózaton belüli és hálózatközi munkamegosztást és együttműködést, akkor nem beavatkozik, hanem *segít* a könyvtári szakszempontokat nem ismerő vállalatvezetőknek abban, hogy az adott üzemi feladatainak megoldásában hatékonyan közreműködő könyvtárat tartson fenn. Ha irányzámokat közül a vállalati könyvtárak létesítése és fenntartása terén, akkor nem „elrendel”, hanem megmutatja a szervezés és fejlesztés optimumát, és a vállalatvezetés dolga, hogy ezt figyelembe veszi-e vagy sem. *A hálózati központ (alközpont) felelőssége csak addig terjed, hogy megmutassa a célszerűt, a gazdaságost és a szakszerűt.* Ha ezt megtette és időközönként tájékoztatja az illetékes felüyleti szervet az irányítása alá tartozó üzemek, intézetek könyvtárainak fejlődéséről, a fejlesztést szolgáló javaslatairól, akkor eleget tett a hálózatfejlesztési feladatának. Ami pedig a módszertani munka „áruvá válásának” folyamatát illeti, ezt sem lehet abszolutizálni. A folyamatos rutin-instruálás továbbra sem lehet áru, mert a könyvtárak szakszerű, koordinált működése népgazdasági érdek, tehát több, mint az egyes vállalatok érdeke. Lehetnek olyan nagyobb könyvtárlelétesítési vagy átszervezési feladatok, amikor nem rutin-szolgáltatásról, hanem *egyszeri, nagyobb igényű elemző és operatív munkáról van szó*, amely nem illeszthető be a hálózati központ (alközpont) napi tevékenységébe. Ilyen esetben indokolt lehet szerződésileg megállapított, térítésért nyújtott szolgáltatásról beszélni.

A társadalmi fejlődés új feladatokat jelöl meg a hálózatfejlesztési tevékenység számára. A hazai könyvtárügy egészét tekintve többé-kevésbé lezártnak tekinthető az a szakasz, amelynek fő feladata a módszertani munka terén az volt, hogy a tagkönyvtárak szervezeti kereteinek kialakítását, megszilárdítását elősegítse, és megalapozza a szakmai tevékenység szakszerűségét. Az új szakaszban bonyolultabbá és több síkúvá válik a hálózatfejlesztési munka, amelynek soron levő tennivalóit a hálózatok sajátosságai szabják meg. A közművelődési hálózatokra egyre sokrétűbb feladatok hárulnak a művelődéspolitikai célok terén, a szakműveltség közművelődési könyvtári eszközökkel történő fejlesztésében, a szakkönyvtárakkal való munkakapcsolatok előbbé tételében. *A hálózati központok instruáló tevékenységének* annak az előmozdítására kell összpontosulnia, hogy a hálózatok egyes szintjein tervszerű — a szint által meghatározott terjedelmű és tartalmú — tevékenység bontakozzék ki az említett feladatok ellátásában. Az egyetemi hálózatok központjának a tervszerű és koordinált állományépítés ösztönzésén kívül az a legfontosabb hálózatfejlesztési feladatok, hogy megvizsgálják a tanszéki könyvtárak ésszerű telepítésének, összevonásának lehetőségeit, és az egyetemek adottságainak megfelelő javaslatokat dolgozzanak ki. A műszaki termelési hálózatban kulcsfontosságú hálózatfejlesztési feladatok a kialakuló információs egységek és az üzemi könyvtárak viszonyának elvszerű és ésszerű meghatározása, az integrált információs szervek kialakításának ösztönzése, a hálózati ellátás stabilizálása. Az akadémiai hálózat központjára fontos feladatok várnak a tagkönyvtárak hálózatközi állománygyarapítási kooperációjának támogatá-

sában és a hálózat egyes pontjain meglévő vagy kialakuló tájékoztatási tevékenység ösztönzésében. Az orvosi hálózat központjának egyik fő feladata az állománygyarapítás hálózaton belüli koordinációjának stabilizálása, a tájékoztatási tevékenység terén megoldható munkamegosztás és a tájékoztatási funkció fejlesztési lehetőségeinek vizsgálata. Valamennyi hálózati központ elodázhatatlan feladata a hálózatban tömörült könyvtárakkal szemben támasztott követelmények, az objektív társadalmi és a szubjektív igények folyamatos kutatásának ösztönzése.

A fentiekben a valamennyi hálózatra nézve érvényesnek mondható két alapkövetelménnyel foglalkoztunk. Felmerül a kérdés, hogy melyek az egyes hálózatok eltérő feladatait jelző sajátos ismérvek?

A sajátos ismérvek a könyvtári tevékenység továbbfejlődésének irányában kerekednek. Akkor lehet a hálózatoknak az általános alapkövetelményeken túlmenő sajátos vonásairól beszélni, ha a hálózatok tagkönyvtárai (ide nem számítva a hálózati központokat és alközpontokat) *az állomány rendelkezésre bocsátásán kívül egyéb szolgáltatásokat is nyújtanak*. Erre mind több a példa. Mindaddig azonban, amíg valamely hálózatban az állomány rendelkezésre bocsátása a tagkönyvtárak szolgáltatásainak fő formája, az említett két fő követelmény szabja meg a hálózatok működésének és a hálózatfejlesztésnek tartalmát. Ez annak ellenére is helytálló, hogy egyes hálózati tagkönyvtárak az állomány rendelkezésre bocsátásán kívül már más szolgáltatásokat is nyújtanak. E szolgáltatások ugyanis egyelőre kivételszámba mennek, s a hálózat egészét tekintve még nem mondhatók jellemző tevékenységeknek. Ilyen értelemben ebbe a kategóriába tartoznak a közművelődési hálózatok, az iskolai hálózat és az egyetemi hálózatok.

A második kategóriába azok a tudományos és szakkönyvtári hálózatok tartoznak, amelyekben különböző mértékben már megtalálhatók a tájékoztatási tevékenység egyes elemei, sőt nem egy tagkönyvtárban e tevékenység mindinkább a rendeltetés-szerű működés részévé válik, akár könyvtári, akár az információs szerv keretében kifejlesztett funkcióként. E kategóriába sorolható mindenekelőtt a műszaki termelési, továbbá az akadémiai hálózat, és a fejlődés irányát tekintve a mezőgazdasági és az orvosi hálózat is. E hálózatokban eltérő mértékű és intenzitású ugyan a tájékoztatási tevékenység, de közös jellemzőjüknek mondható az a tény, hogy a tagkönyvtárak fenntartói egyre inkább megkívánják kifejlesztését. Ezekben a hálózatokban már a hálózatok napi feladatai közé tartozik az, amire más hálózatokban a közeljövőben még nem, vagy csak kevéssé kerül sor, nevezetesen annak a biztosítása, hogy a hálózatok egyes szintjeit a tájékoztatási szolgáltatások nyújtásában kialakult munkamegosztás és együttműködés kapcsolja össze, s megvalósuljon e szolgáltatások folyamatos áramlása a hálózati központ, az alközpontok és tagkönyvtárak, továbbá a hálózatok közt.

A hálózatok e kategorizálása természetesen nem lehet egyszersmindenkorra szóló. A jelenlegi és a közeljövőben várható állapotot tükrözi, és mint minden kategorizálás, magában hordja a túlzott általánosítás veszélyét, s nem juttatja kifejezésre a ma még nem eléggé érzékelhető, fejlődőben levő elemeket. Mégis, a korábban egyeneműnek definiált *hálózati központi feladatok árnyaltabb megfogalmazása* érdekében szükségesnek látszik a hálózatok e két fő kategóriájának megkülönböztetése. Ezt annak a tudatában kell megtenni, hogy a kategóriákon belül számos eltérés van, különböző tartalmú és formájú tevékenységek folynak, és szakadatlanul tart bennük a fejlettebb szolgáltatási formákra való áttérés folyamata, amely a kategóriák átrendezésére fog vezetni.

Dr. Láng Imre

Kitüntetések

A művelődésügyi miniszter az 1968. évi ünnepi könyvhét alkalmából eredményes munkájuk elismeréséül *Bory Zsoltnak*, a Szabolcs-Szatmár megyei Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár főkönyvtárosának, *dr. Koczoh Ferencnének*, a Csorvási Községi Könyvtár könyvtárosának, *Sömjén Lászlónének*, a Corvina Kiadó könyvtárosának *A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT* kitüntetést adományozta; *Korpádi Lajosné*, a Dombóvári Járási Könyvtár könyvtárosát, *Németh Imréné*t, a Hegyhátsági Községi Könyvtár könyvtárosát, *Walipurszki Antalné*t, a Nyírmihálydi Községi Könyvtár könyvtárosát, továbbá — nyugállományba vonulásuk alkalmából — *Krause Etelkát*, az Országos Széchényi Könyvtár nemzetközi csereszolgálatának munkatársát, *Mérey-Kastner Róbertné*t, az Országos Széchényi Könyvtár könyvfeldolgozó osztályának helyettes vezetőjét DICSERETBEN részesítette.

Gondolatok a módszertani munkáról

Szakmai értekezlet szünetében — amolyan nem hivatalos nyilatkozatként a napi-rendi témához — mondta az egyik megyei könyvtárigazgató: helytelennek tartom, hogy különféle szakfelügyeleti, sőt szakigazgatási feladatokat kérnek számon rajtunk módszertani munka címén. Mondja meg valaki végre, mi az a módszertani munka, és hogyan kell jól csinálni.

Sikere volt, neveltünk, többen tréfás tanácsokkal álltak elő. Idéztem egyik tudós kollégánkat (ő a szakmában a konstruktív ironia képviselője), szerinte a módszertani munka leginkább a luftballon-hámozáshoz hasonlítható.

Kétségtelen, hogy a könyvtárosi munkának ez a legkevésbé tisztázott, mert — természeténél fogva — nehezen tisztázható része.

Illetékességi körét azonban elég pontosan meg lehet rajzolni s ezt meg is kell tenni. A félreértések, úgy látom, két forrásból fakadnak:

1. *A módszertani munka elnevezés a használatban elvált eredeti tartalmától és misztifikálódott, 2. kiteljesedőben van a módszertani munka tartalma és szokatlanok a benne jelentkező új elemek.*

Azt hiszem, az az egyszerű megoldás a helyes, ha a valósághoz fordulunk és könyvtárügyünk közelmúltját, gyakorlatát és a rendelkezésre álló nemzetközi tapasztalatokat vesszük szemügyre.

A könyvtári módszertani munkát a hatás oldaláról közelítve próbáljuk értékelni, tudván, hogy egy tevékenységi kör társadalmi szükségességéről és jövőbeli kilátásairól mégiscsak az mond a legtöbbet, ha kiállja a kérdések kérdését: *mi lenne, ha nem lenne?* Valóban, mi lenne?

Elindulásképpen frissítsük fel emlékezetünkben a könyvtárban tanultakat. Mindenekelőtt a módszertani munka meghatározását: „Könyvtári módszertannak nevezzük azt a kutatási területet, amelyben a könyvtári munka gyakorlati kérdéseinek a tisztázása a feladat.” (Sallai—Sebestyén: *A könyvtáros kézikönyve*. 1965. Gondolat, 64. l.) A külföldi szakirodalomban többnyire a bibliothekonomia szóval jelölik a módszertani munkát. Az idézett mű szerzői a *gyakorlati könyvtárban és az alkalmazott könyvtártudomány* elnevezést is helyeslik, majd kifejtik, hogy a könyvtári módszertan tudományos szintje elméleti tevékenységet, kutatást, elemzést, magas logikai készséget követel.

A lényeg tehát: a módszertanosnak a könyvtárban gyakorlati alkalmazása során felmerült kérdésekre kell választ adnia. Milyen forrásból? Először: a kodifikált könyvtárban, másodsor: mások jó, új elgondolásaiból s tapasztalataiból, harmadszor: saját kísérletezéséből és gondolataiból. Követelmény tehát, hogy alaposan tudja a könyvtárant: legyen *képzett*; ismerje a szakma újdonságait: legyen *tájékozott*; töprengjen, hogyan tehetné a munkát hatékonyabbá: legyen *aktív*.

A könyvtári módszertan működési — érvényesülési — köre magában foglalja a könyvtári munka egészét, természete szerint jelen van minden munkafolyamatban. Feladata, hogy a korszerű szakmai követelmények és a lehetőségek összhangját megkeresse. A módszertani munka a könyvtárosi tevékenységnek a társadalmi összefolyammal legszorosabb kapcsolatban álló része. *A társadalomban jelentkező újabb és újabb követelményeket folyamatosan le kell fordítania a szakma nyelvére, s az eszközkhöz és az erőkhöz mérten képessé kell tennie a szakmát arra, hogy megfeleljen az újabb és újabb követelményeknek.* Ily módon a módszertan visszahat a könyvtári elméletre, folyamatosan megújítja, gazdagítja, és egy adott társadalomra és korszakra nézve jellemzővé teszi. Ezért természetes, hogy azonos célokkal és azonos elméleti alapról kiindulva más-más fejlődési utat épít a különböző országok könyvtári gyakorlata, időről időre kemény próba elé állítva ezzel a nemzetközi szervezeteket, amelyek az eljárások egységesítésén fáradoznak. Nem túlzás a könyvtári módszertannal kapcsolatban sajátos nemzeti vonásokról beszélni. Sőt, bizton állíthatjuk, hogy minél jobb, aktívabb egy könyvtári rendszerben a módszertani tevékenység, annál több speciális (értsd: az általánostól eltérő) elem található benne egy adott időszakban.

A magyar könyvtárügy a szocialista országok könyvtárügyével tartja a legközelebbi rokonságot, az összehasonlítások során mégis azt látjuk, hogy könyvtári gyakorlatunk olyan sajátosságokkal rendelkezik, amelyek ránk jellemzőek. Példának csak a könyvtárépítési szaktanácsadást és az irodalompropagandát említem.

Kívülről nézve az a látszat, hogy nálunk jó és aktív a könyvtári módszertani munka. Mi inkább azt mondjuk, hogy érvényesülési lehetőségei között szerényen megvan.

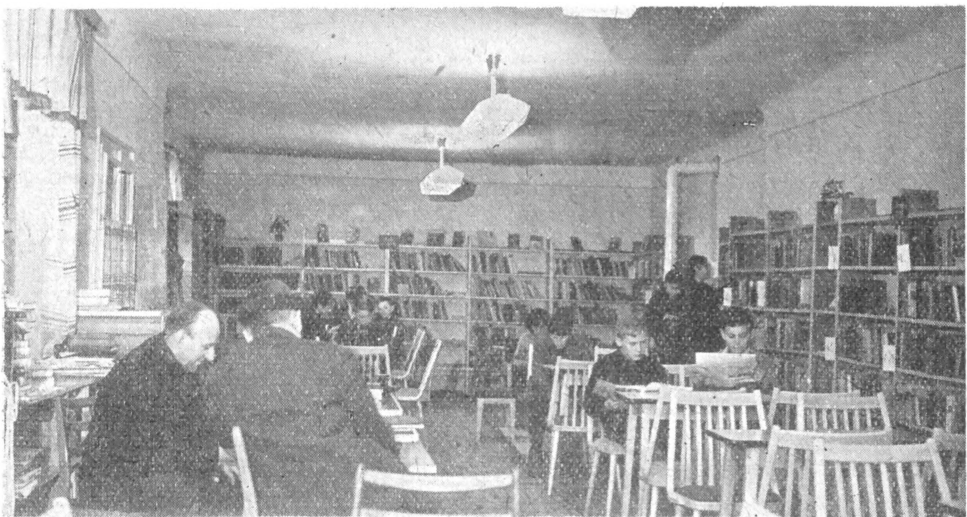
Tanulságos dolog megfigyelni a módszertani munka tartalmának időbeli változását. A megyei könyvtárosok a szovjet könyvtárügy tapasztalatai alapján alakítottak

ki módszertani gyakorlatot az ötvenes évek elején. Ebben az időszakban a módszertani munka főleg külső tapasztalatokon, vagyis *átvételen* alapult, tartalma a könyvtárak tömeges *szervezése* volt. A körzeti könyvtárak egész személyzete és, a későbbi megyei, járási könyvtárak személyzetének a többsége is kezdetben módszertani munkát végzett. Bizonyára innen ered az a még ma is eléggé általános felfogás, hogy a módszertan = vidéki szervezőmunkával. Amikor a körzeti könyvtárakból megyei és járási könyvtárak lettek, a módszertani munka sokat fejlődött, árnyaltabbá vált. Bár saját módszerét illetően változatlanul az *átvétel* szerepe maradt túlsúlyban, megjelentek új elemek is, elsősorban a *vizsgálatok*, állományelemzések, forgalomelemzések formájában. Tartalma is bővült: a lehetőségekhez képest alkalmaznia kellett a gyakorlatban bizonyos meghatározott technikai, működési minimumot. Azt hiszem, ez volt a könyvtári módszertan fejlődésének első szakasza, amely 1959—1960-ig, a falusi könyvtárak tanácsai kezelésbe adásának, a tájékoztató munka szervezett megjelenésének és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ létrehozásának évéig tartott. Természetesen az 1960-tól számítható új periódusban jelen voltak az előző korszak lényeges elemei is, ugyanakkor azonban újabbak is felszínre kerültek. Például a *vizsgálatokban* már nemcsak a könyvtáron belüli kérdések, hanem a könyvtár és a társadalom összefüggésében jelentkező témák is szerepet kaptak. Megjelentek és elterjedtek a szakmai *kísérletek*, amelyek a külföldi könyvtártechnikai és szervezési kezdeményezések gyakorlati és helyi használhatóságát vetették próba alá. Utalok a belső munkaszervezési és a falukörzetek kialakításával kapcsolatos könyvtártelepítési kísérletekre, valamint a vizsgálatok és kísérletek alapján születő gyűjtőköri programokra. Kiépült a módszertani munka teljes eszköztára, kialakulóban vannak sajátos munkamódszerei.

Mostanra a megyei könyvtárak anyagi és személyzeti fejlődése a korábbihoz képest tagoltabb munkamegosztást tett lehetővé. A szolgálat különféle posztján álló belső szakemberek a *vizsgálatok* és *tapasztalatátadás* révén bekapcsolódtak a módszertani munkába — a saját munkakörükkel összhangban. Megkezdődött és ma is tart a módszertani munka szakosodása és ehhez a szervezeti keretek megalkotása. 1960—1967 között többször került a megyei könyvtárigazgatók munkaértekezletének napirendjére ez a téma.

A folyamat eredménye, hogy a módszertani csoportok lassan átalakulnak — divatosan fogalmazva — „*döntéselőkészítő*” és *koordinációs*” csoporttá, és most már egyre inkább az a kérdés, hogy mint ilyenek, hogyan vizsgáznak életképességből.

A hálózati tagkönyvtárak tömeges önállósodása, jobban mondva a helyi igazgatóhoz kapcsolása hamarosan nyilvánvalóvá tette, hogy a hagyományos *ügyintézési-igazgatási* szemléletű módszertani munkát fel kell váltania a szakosított *szolgáltatási* szemléletű munkának. A szakirodalomban is sok szó esett erről és a cikkek fogalmazása éles volt. A módszertanos, úgymond, akitől eddig az általános könyvtári tanácsadást kívánták meg, mint polihisztor túlhaladott jelenséggé vált! A mindenhez értés félműveltség! — és így tovább. El kell fogadni, hogy a feladatok differenciálódása,

A Perkátal Községi Könyvtár (Kabáczy Szilárd felv.)

a szakirodalom növekvő terjedelme következtében a mi munkánkban is fokozódik a szakemberre nehezedő nyomás. Csak a tudatos irányított munkamegosztás és a józan önmérséklet védhet meg attól, hogy a jól tájékozottság és a korszerűség iránti vágyunk ne homályosítsa el józan ítélőképességünket. Számos tanulmány foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy minden szakma túlinformálja önmagát, ugyanakkor nem jut elég figyelmre a más területekről érkező információkra. Fontos, hogy a szakosítás után a módszertani munka minőségi javulása következze.

A módszertani munka nálunk csak nehezen (néha inkább divatból, mint meggyőződésből) fogadja be azokat az új, más szakterületekről (pedagógiából, lélektanból, szociológiából, ügyvitelszervezésből) származó és alkalmazható elemeket, amelyek nélkül pedig egyre kétségbe vonhatóbb a hatékonysága. Arról nem is szólva, hogy ily módon elveszítheti legjellemzőbb funkcióját, azt, hogy állandó, eleven kapcsolatot tart a társadalommal, amelynek könyvtárakat tervez és alakít.

De fordítsuk másképp a kérdést: a módszertan megkapja-e a megfelelő részt az új munkamegosztásban?

Amikor pár évvel ezelőtt a módszertani munkáról, mint a hálózati központok sajátos szolgálatáról tárgyalt az egyik igazgatói értekezés, minden remény megvolt arra, hogy a közművelődési hálózatokban erősödik és aktívabbá válik a módszertani munka. Azóta a tapasztalatok és a munkaszervezetről szóló információk egyre inkább arról győzték meg, hogy sok helyen *formális lépésnek* fogták fel azt az elvet, hogy *a módszertani munka az egész könyvtár feladata*. A tünetek arról árulkodnak, hogy a tanácsi kezelésbe adással tetőződő nagy szervezési hullám után a módszertani munka elbizonytalanodott, nem talált bele szolgálatát jellegű szerepébe, amelyben az egész hálózat érdekének kellene megtestesülnie.

Mert a módszertani munka a helyi könyvtári képviselő eszköze. A könyvtárral kapcsolatos tanácsi határozatok többnyire mégiscsak könyvtárosok előkészítése nyomán születnek, s a *könyvtárosok aktivitására e tekintetben nagyobb szükség van most a tanácsok hatáskörének növekedése miatt, mint korábban volt*. Megvan-e ehhez a „döntésképesítőkből” a kellő felkészültség és a felelősségérzet?

Ha a különféle könyvtári helyzetjelentéseket, a tanácsi végrehajtó bizottságok számára készült tájékoztató beszámolókat olvassuk, egyrészt örülünk annak, hogy milyen imponáló nagyságú olvasótáborra hivatkozva érvelhetünk az intézmények helyzetének javításáért — tehát újabb és újabb olvasók ezreiért —, másrészt megdöbbenünk azon, hogy mennyire nem látunk a mennyiségi tényezők mögé, milyen *keveset tudunk mondani munkánk tartalmáról*, hatásáról, társadalmi hatókörünk szélesítésének lehetőségeiről. Gyakran ott is jelszavakat hangoztatunk, ahol már tudományosan megalapozott érvekkel is előállhatnánk. A könyvtárosok ma éppúgy, mint 15 évvel ezelőtt szorgalommal s a jó ügybe vetett meggyőződéssel dolgoznak a könyvtárak működési alapjainak kiszélesítésén és azon, hogy az intézmények javára a nyilvánosság körében megfelelő visszhangot teremtsenek. Csak az a baj, hogy a *lelkedés tudás nélkül nem röpt a magasba*. Nincsenek elég hatásos érveink azokra az esetekre és helyzetekre, amikor csak a jól alátámasztott, jól csoportosított tények ismeretétől remélhetjük egy-egy helyen a könyvtári álláspont megértését, a segítő szándék felébredését.

A szakigazgatás különböző fórumai, a tanácsok végrehajtó bizottságai most már évenként, néhol többször is kéri a könyvtárak helyzetének és eredményeinek elemzését, hogy ezen az alapon tárgyaljanak a könyvtárügy gondjairól és határozatokkal segítségük továbbfejlesztését. Mostani helyzetünkben, az előttünk álló feladatok ismeretében megengedhetetlen, hogy a tanácsi előterjesztések készítését a könyvtárosok *akárhogy teljesítendő* munkatervi — gyakran munkaterven felüli — kellemetlen feladatnak tekintsék. Pedig, sajnos, a könyvtárak tanácsi beszámolóit olvasva sokszor nem tudjuk leküdeni ezt az érzésünket. Például a járási könyvtárak tanácsi beszámolóira az esetek többségében a *hevenyészetség* jellemző. Az ilyenek olvasása nem érdeklődést, hanem fásult unalmat kelt, tényszerűségüket még az évi adatszolgáltató lapról vett statisztikai számok sem tudják elhitetni. Fontosságuk miatt elsősorban a járásokban kell a módszertani tevékenységet megjavítani.

Nyugtalanító kérdések

A megyei könyvtár mint a hálózati szakmai (továbbképzési) központja törődik-e azzal, hogy a könyvtárosok alaposan megismerjék azt a társadalmat, amelynek szolgálnak, vagy megelegészenek azzal, hogy a könyvtár a lakosság kellő százalékát olvasóként tartja nyilván?

A megyei könyvtári hálózatok módszertanos könyvtárosai szakma- és valóságismeret szempontjából eléggé felkészültek-e, hogy hatásosan tudják előkészíteni a helyi könyvtárpolitikai intézkedéseket?

A tapasztalati példák átlaga alapján nincs köszönet a kérdésekre adható válaszközlésben.

Mert mit szóljunk arról, hogy sok helyen a járási könyvtár intézményi önállóságának helytelen, partikuláris értelmezése következtében a megyei könyvtár csak a meghívó kíséretében kapja meg — végleges és már javíthatatlan állapotban — a végrehajtó bizottsági beszámolót, amely egy-egy járás könyvtárainak sorsát esetleg évekre eldönti. A *megyei könyvtár* mint a hálózaton belüli kooperáció vezető intézménye, jogi helyzetétől függetlenül felelős azért, hogy a hálózatban a könyvtárügy érdekei hathatósan, színvonalasan legyenek képviselve, s ehhez minden segítséget — a gyakorlatit is beleértve — meg kell adnia. A módszertani munka gyenge színvonalára kell gyanakodnunk, ha a könyvtár által készített előterjesztésben ilyen és hasonló a határozati javaslatok zöme: „A VB utasítsa a járási könyvtárat, hogy növelje a felnőtt olvasók számát; utasítsa a könyvtárat, hogy növelje a politikai ismeretterjesztő könyvek forgalmát; utasítsa a községi tanácsok vb-it, hogy fordítsanak nagyobb figyelmet a könyvtárakra.”

Ki ne tudná, hogy ilyenkor senki nem akar semmit, csak túlesni egy munkatervi feladaton, lehetőleg baj nélkül. A napirendi pont egy óra alatt elintézhető, a határozatok nem köteleznek semmire, csak ami egyébként is feladata a könyvtárnak. Minden tisztelet az ettől eltérő, s szerencsére szaporodó kivételeknek. A mai kivételeket azonban többséggé, majd jellemző általánossággá kell szaporítani.

Fogadjuk el, hogy ez jórészt a *megyei könyvtárból kisugárzó igényességen* múlik.

További kérdés, hogy a megyei módszertani központok munkatársai többet tudnak-e a könyvtár és a társadalom viszonyáról, az igényekről, mint amit bárki megtudhat a hivatalos statisztikából, abban a tévedésben élve, hogy a statisztikának az olvasó és könyvforgalom megoszlását feltüntető adatai az igényeket jelzik.

Vegyük példának a módszertani munka körébe tartozó vizsgálatokat.

A megyei könyvtárak szinte alig végeztek *tervfeladatként kezelt állapot- vagy hatásvizsgálatot*. Ugyanakkor majdnem minden járásban folytak különféle egyéni — többnyire ötletszerűen indított — felmérések, amelyek az anyaggyűjtés után félbemaradtak s haszon nélkül elavultak.

A vizsgálatoknak meg kellene szabadulniuk attól a kezdetleges felfogástól, mely szerint elegendő az adatok összegyűjtése.

Hiján vagyunk például azoknak a vizsgálatokon alapuló tanulmányoknak, amelyek egy-egy megye vagy járás könyvtári helyzetét a társadalom életéből, fejlődéséből, céljaiból kiindulva tárják fel.

Hiányoznak a helyi igény- és szükségletvizsgálatok, amelyek a könyvtárak funkciórendszerének kialakításához, a szolgáltatások körének és szintjének tervszerű megvalósításához nélkülözhetetlenek.

Ilyen jellegű és komolyságú vizsgálatok programozása, végrehajtása feltétlenül azt kívánja, hogy a megyei könyvtár a hálózat öt éves és éves tervében mondja ki legalitásukat, ügyeljen előkészítésük alaposságára, a végrehajtás pontosságára és színvonalára.

Mi volna az, amit fontosságánál fogva támogatni javasolunk?

A *magyar könyvtárügy szociológiájáról* úgyszólván alig tudunk valamit, s a rokonterületről készült tanulmányok erről a kérdéstről számunkra szinte csak általánosságokat tartalmaznak. Az olvasás társadalmi méreteiről, az igények és a közízlés alakulásáról nyert képet hitem szerint nem adaptálhatjuk kritika nélkül a könyvtárak területére. A könyvtárosokra vár a feladat, hogy a társadalom életének, fejlődési tendenciájának megismerése után felderítsék a könyvtárak lehetséges hatókörének — szerepkörének — határvonalat, s a könyvtárak életét társadalmi valóságunkhoz szabják.

A könyvtárak a szociális összefolyamat eredményei, s mint ilyenek tükrözik az általános fejlődési irányzatot is, amelynek meghatározója társadalmunk szocialista berendezkedése. S mert így van, intézményeinket csak oly módon tehetjük időszzerűvé, ha ismerjük a rájuk ható, különböző töltésű és intenzitású erőket. A könyvtárosoknak, ha intézményeinkben az idő szellemét méltóan akarják képviselni, szorosan követniük kell a társadalmi folyamat jellemző változásait. *Milyen szociális erővonalak határozzák meg ma a modern társadalomban a könyvtárak szerepét és jövőjét?* Ez az a kérdés, amelyre elkerülhetetlenül válaszolni kell, ha könyvtárügyünk elemzését végezzük és valódi eredmények érdekében akarunk dolgozni.

Elgondolkoztatók a mostanában világszerte tömegesen megjelenő kultúrszociológiák. Ezekből úgy látszik, hogy a *szabad időnek*, mint társadalmi tudatformáló tényezőnek nem kell föltétlenül pozitív hatást tulajdonítani. Másfelől untig hangoztatott állítás, hogy a szabad idő növekedésével egyre nagyobb szerep jut a tanulásnak és a művelődésnek. Melyik az igaz? Könyvtárosi hitünk szerint az utóbbi. (De ez nem hit kérdése!) A könyvtáros csak idő és könyvtár kérdésének tartja, hogy az egész

írás—olvasás-tudó társadalom a könyvtárba tömörüljön. Ugyanakkor fontos lenne, hogy a jelenlegi, többnyire konzumfogyasztás mellett ne szenvedjenek hátrányt a könyvtárakban a nívós szolgáltatások iránti egyedi igények sem.

A módszertani kutatás egyik legfontosabb feladatának mondhatjuk a következő időszakban a *könyvtárak és a társadalom viszonyának tudományos feltárását*, a szükségletek feltérképezését, a helyi könyvtárfejlesztés dokumentum alapjainak a létrehozását. Ezekről remélhetjük, hogy a könyvtári érdekeket kellő színvonalon, hatásonosan képviselhetjük a tervezés és gazdálkodás megváltozott viszonyai között.

Szente Ferenc

I R O D A L O M

- (Bereczky László): Módszertani szolgáltatások a tudományos és szakkönyvtári hálózatokban. 1966. OSZK—KMK, 177 l.
- Esterquest, R. T.: Co-operation in Library Services. = The Library Quarterly. 1961. Vol. 31. No. 1. 71—80. l.
- Guba Béla: Nehézségek a járási és községi könyvtárak kapcsolatában. Könyvtáros, 1965. 1. sz. 10—13. l.
- Kellner Béla: Módszertani munka a falusi könyvtárakban. 1965. OSZK—KMK, 120 l.
- Módszertani munka a megyei és járási könyvtárakban. Budapest, 1955. OSZK. Módszertani osztály. 18 l. (Módszertani útmutató.)
- Sallai István: A közművelődési könyvtárügy fejlődési iránya, különös tekintettel a magyar könyvtárügyre. 1968. OSZK—KMK, 49 l.
- Sebestyén Géza: Húsz év a mérlegen. = Könyvtáros, 1965. 4. sz. 187—189. l.
- Topel, M. G.: Legal Responsibility for Public Library Development. = Library Trends, 1960. Vol. 9. No. 1. 6—18. l.
- Tóth Gyula: Egy VB-ülés után... (Könyvtárosok írják.) = Könyvtáros, 1965. 5. sz. 275. l.

A közművelődési könyvtárhálózatok átszervezése Romániában

A román Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság *Könyvtári Szemle* című, magyar nyelvű folyóirata számunkra is érdekes cikkeiben számol be a romániai közművelődési könyvtárhálózatok most folyó átszervezéséről. A nagyarányú újjászervezést a közigazgatás új területi beosztásához való igazodás igénye indította el. De a tervezés és a munka során nem csupán erre vannak tekintettel, hanem erőteljesen figyelnek a könyvtári fejlődés sajátos szakmai követelményeire is. Egységes és korszerű könyvtári rendszert kívánnak teremteni, kevesebb, de erőteljesebb intézménnyel.

Ennek a célnak érdekében nagyarányú összevonásokat hajtanak végre az állami, szakszervezeti és iskolai könyvtárak körében. A közművelődési hálózatok központjai a nagy városi könyvtárak lesznek, melyek kiépítik általános tudományos könyvtári funkciójukat, megteremtik a tájékoztatást, kifejlesztik a regionális szolgáltatásokat, beleértve ebbe a módszertani irányítás tennivalóit éppúgy, mint a régióknak is nyújtandó többi szolgáltatást. A központi városi könyvtárak mellett célszerűen telepített nagy fiókkönyvtárakkal kívánják a városok arányos könyvtári ellátását megoldani, úgy, hogy feloldják a városközpont könyvtári zsúfoltságát, megszüntetik a párhuzamoságokat.

Nagyszébenben például az Astra Vá-

rosi Könyvtár megszüntette 30 könyvkölcsönzőjét és helyettük 4 fiókkönyvtárat létesített a legfontosabb városnegyedekben. Bukarestben feladattá tették a tájékoztató szolgálat kifejlesztését és a közművelődési könyvtárak bekapcsolását ennek rendszerébe.

Mint említettük, az átszervezés érinti a szakszervezeti könyvtárakat is. Az egymás közelében fekvő vállalatok, gazdaságok, intézmények szakszervezeti könyvtárait összevonják és ezekből megfelelő anyagi alapokkal, helyiségekkel és szakképzett, főhivatású könyvtárosokkal rendelkező nagy könyvtárakat létesítenek azzal a feladattal, hogy lássák el egy-egy városrész szakszervezeti és területi könyvtári funkcióit. Turnu-Severinben 24 gyenge szakszervezeti könyvtárból létesítettek 4, egyenként 10 ezer kötetes könyvtárat. Tulceában a szakszervezetek művelődési házának könyvtára átvette 10 kisebb szakszervezeti könyvtár állományát. Nagyszalontán a 37 ezer kötetes rajoni könyvtár mellett 7 kisebb szakszervezeti könyvtár anyagából létesítettek a szakszervezeti klubban egy 20 ezer kötetes korszerű szakszervezeti könyvtárat, s a város lakosságát most ez a két nagy közművelődési könyvtár látja el. A Szalonta környéki községekben pedig a szakszervezeti könyvtárak állományát és könyvbeszerzésre fordított összegeit átruházták a községi könyvtárakra.

Gyűjtés – együttműködés – szakirodalmi ellátás

Hosszú, hosszú előkészítő munka után, amely a könyvtárak és a könyvtárosok igen széles körét mozgatta meg, megjelent a művelődésügyi miniszter 131/1968. (M. K. 11.) MM számú utasítása a tudományos és a szakkönyvtárak gyűjtőköréről, valamint a szakirodalom beszerzésében való együttműködésükről. Lapunk is többször tájékoztatott már az érlelődő új utasításról, sőt híradásaiából az új alapelvek szerint bontakozó együttműködés kezdeti formáit és eredményeit is megismerhették olvasóink. Most végre a jogi szabályozás megtörténtét jelenthetjük. Ezzel lezárult a munkát előkészítő szakasza, s kezdetét veheti immár a jogszabály alapján a fejlődés következő fázisa. Felmerül a kérdés, melyek azok a főbb rendelkezések, amelyek meghatározzák e fejlődés irányát. Erre a kérdésre legkönnyebben úgy kaphatunk választ, ha összevetjük az új jogszabályt a 164/1958. (M. K. 15.) MM számú utasítással, amelyet éppen amaz helyezett hatályon kívül.

Az új utasítás három legszembetűnőbb vonása a következő:

1. a különálló könyvtárak helyett kooperációs körök feladatává teszi a szakirodalmi ellátás biztosítását,
2. a könyvtárak hálózati hovatartozásától független együttműködést épít ki az azonos hálózatba tartozó könyvtárak együttműködése céljából,
3. a fentiekből következően magasabb követelményeket támaszt a könyvtárakkal szemben.

A szakirodalom tömegével és a differenciált igényekkel számolva nem várható el egyetlen könyvtártól sem, hogy egyedül szerezze be és bocsássa rendelkezésre egy-egy szakterület teljes irodalmát. Az izolált könyvtárak nem tudnak megfelelni a kor feltételeinek, még akkor sem, ha korlátlan anyagi eszközök állnak rendelkezésükre. Ezért volt szükség a kooperációs körök kialakítására. A szakterületenként kooperációs körökbe tömörült könyvtárak között újfajta munkamegosztás és együttműködés jön létre, amelynek tartalma és formája szakterületenként természetesen módosulhat, de célja változatlan marad: a körbe tartozó könyvtáraknak együtt kell állniuk a versenyt a növekvő irodalommal és a növekvő igényekkel. Az együttműködés során egyik könyvtár sem adja fel a saját feladatait, hanem éppen azok jobb ellátásával, a szűkebb szakterületén gyűjtött irodalom országos rendelkezésre bocsátásával illeszkedik be egy nagyobb egységnek a kölcsönös érdekeken alapuló együttműködésébe.

Az országos szakirodalmi ellátás kibontakozása lehetetlen, ha a szakirodalmi ellátásban érdekelt könyvtárak nem lépnek át a hálózati kereteken, tekintve, hogy a szakterületek és a könyvtári hálózatok határai nem esnek egybe. Viszont másfelől éppen az országos ellátásnak előfeltétele a szilárd hálózati rendszer, a szakirodalom beszerzésének hálózaton belül történő összehangolása. Az együttműködés e két szintje egymásra épül, egymást kiegészíti. A hálózaton belüli állománygyarapítási együttműködés helyi jellegű, a fenntartó szervek szakirodalmi igényeinek kielégítését szolgálja elsődlegesen; a hálózatközi, országos együttműködés pedig egy-egy szakterület szakirodalommal való ellátását tekinti feladatának, az ellátás azonban végső soron a helyi igények kielégítésében ölt testet. A hálózat — mint rendszerképző elv — mellett most jogi megalapozást nyert az azonos szakterületen működő könyvtárak érdekazonosságán nyugvó könyvtári szervezet. Ez az utasítás az állománygyarapításban jelöli meg a kooperációs körök tevékenységének lényegét, kötelezően az állománygyarapítási együttműködést írja elő; s ez a jelen körülmények között helyes és szükségszerű. Kétségtelen azonban, s erre a lehetőségre céloz az utasítás 12/f pontja, hogy a fejlődés során a kooperációs körök tagjai a könyvtári munka más területein is közösen igyekeznek majd megoldani feladataikat.

Az országos szakirodalmi ellátás az országos jellegű tudományos szakkönyvtárak és a tudományági szakkönyvtárak rendszerén és együttműködési kötelezettségén alapul. Ebből következően mennyiségi és minőségi szempontból egyaránt megnövekedtek a könyvtárakkal szemben támasztott követelmények. A kooperációs körök elvárják tagjaiktól, hogy energiát fektessenek be a közös vállalkozásokba; azonban ennek ellenében segítséget kapnak ahhoz, hogy magasabb szinten tudják kielégíteni a náluk jelentkező igényeket. Az országos jellegű tudományos, vagy tudományági szakkönyvtárrá való kijelölés rangot ad, de felelősséggel és kötelezettséggel is jár.

Az állománygyarapítási kooperáció működési modelljét az utasítás szövege rögzíti; a kijelölt könyvtárakat az első, a kooperációs köröket a második melléklet sorolja fel. Várhatóan mindkét melléklet bővülni fog. Maga az utasítás irányozza elő a

műszaki tudományok és műszaki fejlesztés, valamint a mezőgazdaság és erdőgazdaság szakirodalmi ellátásának külön intézkedéssel történő rendezését (amit e szakterületek sajátosságai indokolnak), de a feltételek megteremtésétől függően sor kerülhet további könyvtárak kijelölésére is, egyrészt a már működő kooperációs körök bővítése, másrészt újabb szakterületek ellátásának javítása céljából.

Végül felhívjuk a figyelmet az utasítás egy fontos rendelkezésére, amely szerint a kooperációs körök segítik az arra igényt tartó helyi szakkönyvtárakat állománygyarapítási tevékenységükben, illetve az utasítás lehetőséget ad a gyűjtési kooperációban kötelezően részt nem vevő könyvtárak és intézmények számára, hogy bekapcsolódhassanak az őket érintő kooperációs kör tevékenységébe.

Egy jogszabály akkor tölti be feladatát, ha a fejlődés elérhető tendenciáit foglalja jogi formulába, s a szabályozással egyidejűleg ösztönzi is a további fejlődést. Véleményünk szerint ez a miniszteri utasítás eleget tesz ennek a követelménynek, s a tudományos és a szakkönyvtárak előtt nyitott új perspektívával hozzájárul a szakirodalmi ellátás megjavításához.

OKDT ülés Békés megyében

Az évek során kialakult gyakorlat szerint az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács nyári ülését olyan vidéki városban szokta tartani, ahol a könyvtárak fejlődése figyelemre méltó eredményeket teremtett. A tanács Békés megyei látogatását a megye könyvtárügyének fejlődésén kívül különösen időszzerűvé tette az a körülmény, hogy Bé-

késcsaba ezidén ünnepli fennállásának 250. évfordulóját, a gyulai könyvtár pedig ebben az évben volt 100 éves.

A *Békéscsabai Megyei Könyvtárban* június 19-én került sor *Sallai István* nagyjelentőségű előterjesztésének, „A közművelődési könyvtárügy fejlődési iránya, különös tekintettel a magyar közművelődési könyvtárügyre” című tanulmányának megbeszélésére. A tanács tagjai rendkívül aktívan, mélyreható elemzésekben vitatták meg a problémát, s a tanács határozatában javasolja, hogy *Sallai István* előterjesztését — a felforrósított kiegészítésekkel — vegyék alapul a következő ötéves terv közművelődési könyvtári irányelveinek elkészítésénél.

Június 20-án, a Gyulai Városi és Járási Könyvtárban megtartott második ülésen, a tanács megvitatta „A tudományos és szakkönyvtári hálózatok” című tanulmányt, *dr. Pataky Ernő* és *Bereczky László* közös munkáját. Az elhangzott hozzászólások és kiegészítések tovább árnyalták azt a képet, melyet a tanács tagjai a rendkívül adatgazdag és gondos elemző munkával összeállított előterjesztés alapján alkothattak a tudományos és szakkönyvtári hálózatoknak az új gazdaságirányítási rendszer bevezetése nyomán kialakult helyzetéről és az ebből adódó feladatokról.

A Gyulai Járási Könyvtár felnőtt részlege
(MTI Foto — Bajkor József felv.)

A váci körzet

A Pest megyei SZMT Könyvtár, amelyhez 1967-ben 138 egység tartozott, 28 000 olvasóval, 257 000 kötetrel és 434 000 évi kötetforgalommal, 1965 elején a váci szakmaközi bizottság segítségével létrehozta a *Váci Körzeti Könyvtárat*. Az új intézmény szerepe az állami hálózat járási könyvtáraihoz hasonló: a megyei központ intenciói szerint irányítja területének munkáját.

A körzeti központ a szakmaközi székházban kapott helyiségeket. Főhivatású vezetője — Lengyel Erzsébet — középfokú képesítéssel rendelkezik. 100 000 forintos keretből vásárol könyveket. Hozzá tartozik 37 letéti és 9 önálló (saját beszerzési kerettel rendelkező) könyvtár. Üzemi, vállalati, hivatali, állami gazdasági, gyógyító-intézeti, munkásszállási egységek ezek, 50—2500 kötetrel. (Közöttük egy lakótelepen található.) Legtöbbjük Vácott működik, néhány pedig vidéken (Erdőkertes, Nagymaros, Szob, Visegrád). Az állomány 52 131 kötet (fele a kilenc önálló könyvtár tulajdona), s 1967-ben 5391 olvasó 67 580 kötetet kölcsönzött.

A váci körzet — az egységek számát tekintve — pontosan *negyede* a megyei szakszervezeti hálózatnak. Létrehozása nem valamely tudatos decentralizálási program első lépcsője volt, folytatása (ma úgy látszik) nem lesz. Leválasztása mindenestre lényegesen megkönnyítette a kis létszámú SZMT-könyvtár gondjait: így az jobban koncentrálnak Kelet- és Dél-Pest megye problémáira. A felügyelet így közelebb és — remélhetőleg — hatékonyabb, a csere egyszerűbb és gyorsabb.

Az elhelyezésről azt mondta — elkeseredetten — egy könyvtáros: „*A takarítószerek előbb kapnak zárható helyet, mint a könyvek!*...” Ha ez a kifakadás inkább a pár év előtti múltira jellemző is, van még tennivaló. A könyvek többnyire egy-két szekrényben szoronganak: irodában, klubban, ebédlőben, társalgóban, tanácskozó szobában. A dolgozó ember, akit párszáz könyv most segít barátkozni a művelődéssel, hamar észreveszi, hogyan becsüli vállalata a kultúrát, az olvasást. A *Hajógyárban* egy tanácssteremben tartják a könyveket; megtörtént, hogy a kiírt, hirdettet kölcsönzési időben *kiküldték a könyvtárost* a könyvek mellől, mert éppen értekezlet volt. Az önálló helyiség vonzóerő, azt már több joggal nevezik könyvtárnak. A *Kötöttárugyár* gyűjteménye: szekrények a klubban, *1400 dolgozóból 50 olvas.* A *Bélésszövögyár* egészen kicsi helyiségében viszont könyvvel körülrakott falak várják az olvasót: *a 390 főből 217 olvas!* A kiáltó különbségnek bizonyosan sok oka van, nem utolsó a helyiség. Többet várunk az olyan ismert gyártól is, mint a *Forté*. Az Egyesült Izzó helyi részlegét, a *Képcsőgyárat*, azután a *Híradástechnikai Vállalatot* dicsérhetjük az önálló, elfogadhatóan berendezett helyiségért, a heti *négyszeri* kölcsönzésért. A *Finomfonógyárban* (jegyezzük meg a kultúrát szerető szb-titkár nevét: Kertész Rózsa) épül az önálló helyiség, készül a berendezés, műanyag kiállító állványt készítettek, rendszeresen cserélik a könyveket, költséket hívnak meg stb. A MÁV most alakítja ki két-helyiséges könyvtárát. Egyelőre az ilyen példa a kevesebb...

Kik a könyvtárosok? Foglalkozásra: technikus, adminisztrátor, gondnok, könyvelő, festő szakmunkás stb. A *munkás-könyvtáros* kevés: részint az alacsonyabb műveltség, részint a szorosabb elfoglaltság miatt. Iskolai végzettség: 36 érettségizett, ketten egyetemet végeztek, nyolcnak nincs érettségije, sőt egyik-másiknak a nyolc osztálya sem. 25-nek megvan az alapfokú képesítése, egy — főhivatású — könyvtár-szakot végzett az egyetemen. A tiszteletdíjasok közül 12 kap 50—350 forint díjazást. Ahogy Lengyel Erzsébet mondja: nem egészen a munka szerint, hanem kicsit ötletszerűen. Például a Bélésszövögyár könyvtárosa (1440 kötet, 217 olvasó. 3009 évi kölcsönzés) nem kap egy fillért sem nyolc esztendeje, a Börzsönyi Erdőgazdaság könyvtárosa viszont 964 kötetére, 17 olvasójára, 226 kötet évi teljesítményére kap havi 150 forintot. *Egy kötet kiadására átlag 7,69 forint kölcsönzési díj esik.* Jó lenne, ha a szakszervezeti bizottságok következetesen alkalmaznák a díjazásra vonatkozó SZOT-határozatot. Rendszeres munka ez, tehetséget, képzettséget kíván, nemegyszer húsz-harmincezer forint anyagi felelősséggel jár: egyre kevésbé végezhető teljesen ingyenes társadalmi munkában. (Ám az esetleges csekély díjazás ellenére is társadalmi munkának tekintendő!)

A „társadalmi munka” kifejezés ellenőrzéskor szokott előkerülni. Mert bármennyire *segítő-tanácsadó* jellegű e felügyelet, bizonyos *normákat* be kell tartani. A körzeti könyvtáros ilyenkor feljegyzéseket készít *magának*, nem pedig jegyzőkönyvet vesz fel, megállapításait kedvesen, tompítva mondja el. Nemegyszer a könyvtárossal együtt végzi el a munkát. Legközelebb újra kezdheti.

A követelmények *minimálisak*: tartsák be a kölcsönzési időt, teremtsenek elfogadható rendet, biztosítsák a vagyónvédelmet, nyilvántartásaik a valóságot tükrözzék. Sok, nagyon sok bosszantó hiba van, amit egy kis szívvel, odafigyeléssel, jóindulattal

A váci Béléssárugyár könyvtárában

meg lehetne szüntetni. Például: a Képcsőgyár könyvtárosa egy nap kölcsönöz 2 (kettő) kötetet, 65 kint levő kötet kartonját „meghosszabbítja” az olvasók aláírása nélkül; a kórház egy esztendeje nem cserélt könyvet; a DCM könyvtárosa tanul, emiatt januártól májusig 26 ízben maradt el a kölcsönzés; a Híradástechnikai Vállalat könyvtárosa április 17-től május 9-ig be sem jegyezte munkanaplójába tevékenységét (12 kölcsönzés lett volna); a Bélésszövőgyárban teljesen összekeverték az állományt, az új könyvtáros négy hónap alatt nem ért rá legalább ABC-rendbe rakni a könyveket.

Szabad így dolgozni, miért nézi el mindezt a szakszervezeti bizottság?!

Ahogy az SZMT könyvtárosai látják: *22 könyvtáros derekasan, becsületesen, lelkesen dolgozik* — persze, ők sem fogyatékoságok nélkül — megérdemli üzemének és olvasóinak elismerését, köszönetét. 24 könyvtárosnak kisebb-nagyobb mértékben javítania kell munkáját.

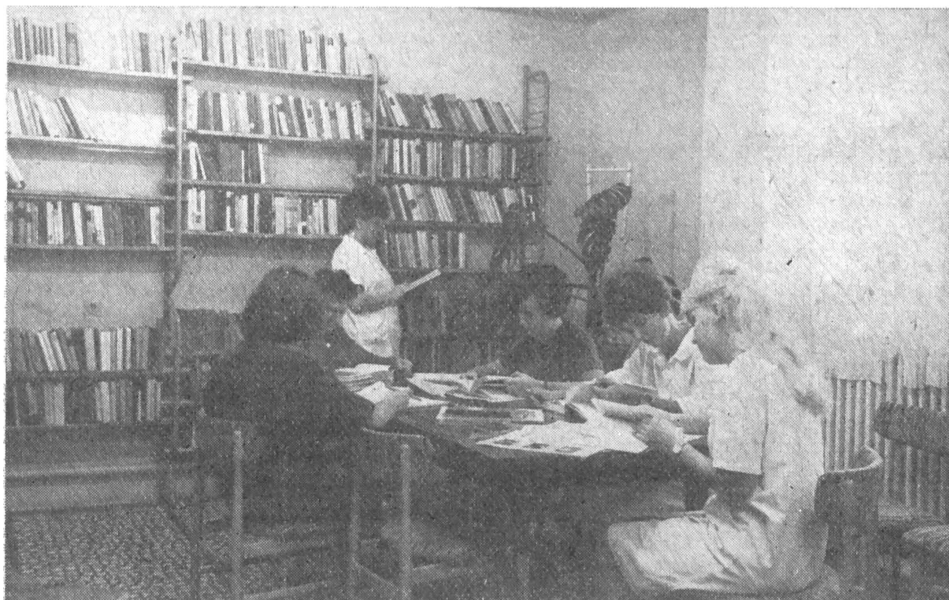
Említsünk meg néhány jó könyvtárost: *Gerstner Károlyné* (Bélésszövőgyár), *Herédi Gábor* (Gumigyár), *Bereczki Ferencné* nyugdíjas (telepi munkásszállás), *Várszegi Ferencné* (Fonógyár).

Négy könyvtárat látogattam meg, ezek a benyomásaim:

Bélésszövőgyár: A 390 fős üzem izléses — bár ici-pici — könyvtárkát csinált; a csővázás állványokkal körülpolcozott szobában érdemes böngészni. Hetenként kétszer lehet és ebédidőben: 55% olvasó: ez még Gerstnerné érdeme, aki jelenleg gyermeknevelési szabadságon van. Most — január óta — szomorúak az állapotok. Tízével-húszával üresek a kölcsönzőkartonok, vagy 1967-ben kivett könyvek tömegét látni. Nem akartam „indiszkrét” lenni, de úgy láttam, a beirtaknak kb. a fele nem kölcsönzött 1968 négy és fél hónapjában! Ez a könyvtár így halott! Mindezt látni lehetne a három méterre levő szb-irodából is.

Híradástechnikai Vállalat: főhivatású könyvtáros irányítja a műszaki könyvtárral együtt. Szépen bebútorozott nagy szoba, tévé, asztalok, fotelok, körös-körül a házilag gyártott polcokon 2227 kötet. Az 1700 dolgozóból 145-en olvasnak, tavaly 1674 kötetet kölcsönöztek. Háromnegyed ötre értünk ide, az egyetemet végzett, szakképzett könyvtáros nem várt bennünket. Pedig hatig lett volna munkaideje, s jó néhány száz leltározatlan könyve is van. Nyitva a munkanapló, utolsó bejegyzése: „Április 17. Beiratkozottak száma: 2. Látogató: 2. Kölcsönzött kötet: 6.” Azóta nem dolgozott?! Mekkora lehet a műszaki könyvtár, *szükség van-e* ebben a kis gyárban főhivatású könyvtárosra?! Amint hallom, az szb elégedetlen könyvtárosuk tevékenységével, hivatástudatával. Nem csodálom.

Képcsőgyár: tízéves üzem, 1870 dolgozó, rengeteg bejáró. 42 négyzetméteres, csupa-állvány könyvtárszoba, 2400 könyv, 1967-ben 748 olvasó és 6755 kölcsönzés. A könyvbeszerzési keret 20 000 forint, hetente négyszer 4 és fél óra a kölcsönzés. Itt

A Híradástechnikai Vállalat könyvtára

is főhivatású könyvtáros dolgozik. Az intézmény kinötte helyiségét, rövidesen átalakítások kezdődnek. Mindez az üzem és a szakszervezeti bizottság törődését mutatja. Meg kell azonban jegyezni, hogy a könyvtáros irodalmi tájékozatlanságánál fogva *alkalmatlan* ennek a munkának a betöltésére (a könyvtári nyilvántartások is áttekinthetetlenek), másrészt *egyéb foglalatosságokkal* is elhalmozza magát. Könyvbizománnyos, öröskeresztes titkár, sajtófelelős. Naponta ötszáz különböző lapot visz le a munkásoknak. A könyvbizomány némi mellékjövedelmet hoz, nem is ellentétes a könyvtárassággal, de újságot kihordani?!... Vajon munkaidejének hányadrészét tölti a könyvtári munkával? A szakszervezeti bizottság ismeri — és eltűri — a helyzetet. A megoldás: keresni a gyárban olyan művelt, irodalomszerető érettségizett fiatal, aki boldogan lenne könyvtáros. Legfeljebb a könyvbizományosságát lehetne engedélyezni neki, ha megvan a biztosíték rá, hogy tevékenysége nem megy a könyvtári munka rovására. Egyébként látogatott, forgalmas, kedvelt hely ez a könyvtár, kijavítandó bajait leszámítva kb. így kell egy ekkora üzemben törődni a könyvvel, az olvasással.

Deákvári lakótelep: rengeteg családi ház, sok új, nagy bérház. A fejlődő részt kb. 4000 ember lakhatja. Népművelési ellátását azonban nem biztosították (mi erről *Vác város* tanácsának véleménye?). Könyvtár mégis van! Egy modern ház *pincéjében* két fülkéske; 3-szor 6 méteres a *kölcsönző*, ugyanakkora az olvasó, 1780 könyv szakrendben, 25 folyóirat, a 214 olvasó tavaly 4768 kötetet vitt ki. Egy technikai műveltségű munkásember vezeti, aki nem ismer lehetlent: vagy megvan a mű, vagy meg-hozza valahonnan. A kis könyvtár az *összefogás* szép példája: a DCM és a járási könyvtár segített berendezéssel, a körzeti könyvtáré a könyvállomány és fizeti a havi 250 forint tiszteletdíját. A sportpályán — megint a semmiből! — épül már valami: alul öltözők lesznek, felül a pincénél nagyobb könyvtár. Semmi rendkívüli — mégis szívet melengető, ahogy a kulturális igény feltört, és kielégítést követelt. *Mikor érfjük el, hogy új lakótelepeinken a népművelés is megkapja a maga részét, nem így, toldozgatva?!*

Kik olvasnak, mit olvasnak? Elsősorban általános iskolát végzett munkások; a vezetők, a tisztviselők illetve az érettségizettek érthetően alig-alig járnak ezekbe a többségükben kis könyvtárakba. Nagy tábora van a *Berkesi—Silvási—Passuth—Rejtő*-féle szórakoztató irodalomnak; sok nőolvasó hordja a bestseller életrajzirodalmat; ugyanakkor komoly és *tudatos* igények is jelentkeznek. *Tolsztojt, Balzacot, Mikszáthot, Móriczot, Hemingway-t* kérnek. Az ismeretterjesztő és szakmai irodalom népszerűsítése itt sem könnyű. Ahol a könyvtáros maga is alig éri el az átlagolvasó-szintet, szinte egyáltalán nem olvassák. Néhány adalék az igényekből: Bélésszölvő-

gyár: egy tizenöt éves fiúnál: 5 kalandos könyv; egy szülés előtt álló műszaki rajzoló-nőnél 6 egészségügyi könyv; egy anyagkiadó: Berkesi, Szabó Magda, Nyeverov, Zola; egy szövőnő: Seghers, Dold-Mihajlik, Traven, Tömörkény, Capek, Jókai, Ignác Rózsa. Képcsőgyár: egy érettségizett kályhakezelő: Lenin összes művei 15. kötet; Szabó Magda: Mózes egy tizenkettő, A Danaida, Solohov: Emberi sors; egy fiatal munkás: Goda, Hárs László, Gergely Márta; egy nyolc általánost járt munkásnő Dickens, Bunyin, Prus, Csehov, régi olasz novellák; egy vasesztergályos: Jókai-könyvek és A magyar irodalom története 6. kötet; egy segédmunkás: Hugo Victor, Fekete Gyula. A kulturális bizottság vezetője szerint „nagy az érdeklődés a műszaki irodalom iránt”, amit úgy kell érteni, hogy kiosztottak ötszáz műszaki könyvet, akad szakmai könyv a kölcsönzések közt, de nem sok: egy esztergályos a Műszaki táblázatokat, egy műszerész a Villamosgépek tekerceselését, egy lakatos a Lemezszabás című munkát vitte ki, egy mérnöknel 25 szakmai könyv van állandóan. A felsorolásban nem túl gyakori Jókai és a többi romantikus: az olvasók a múltat illetően kerülnek az egyoldalúságot, és alaposabb vizsgálat talán a könyvtárosok által feltételezett Berkesi—Szilvási-rajongás nem egészen megalapozott voltát is kimutatná.

Mit várunk a szakszervezettől? *Ne hagyják magukra, segítsék, ellenőrizzék a könyvtárakat.* Vegyék be tevékenységüket a tervekbe. Ne úgy, mint a Képcsőgyár: néhány adatot kér, ezenfelül ennyi a „kultur-agitációs-propaganda” tervben (milyen szép is ez a magyar nyelv!...) a könyvtárra vonatkozó rész: „A szakszervezeti könyv-állomány növelése, az olvasók taborának tervszerű, fokozatos növelése.” Hát ez bizony semmi, még ha a Képcsőgyár nagyon-nagyon elégedett is tervével. Az üzemben kiterjedt pártoktatás van, több szakszervezeti politikai iskola, munkásakadémia működik; helyes lenne, ha politikai és más ismeretterjesztő műveket jelölnének meg a résztvevők számára. Itt és a Bélésszövőgyárban „rendszeresen olvasnak” a szocialista brigádtagok: a „rendszeresség” legalább évi négy könyvet jelent s azt, hogy a brigádvezető viszi nekik (állítólag) az olvasnivalót. *Formális, eredménytelen ez így: többnyire üresek a brigádtagok kölcsönzőkártyái. Egyéni olvasóterveket kell készíteni, és alkalmasabb megbeszélési formákon gondolkodni, mint a negyedévenkénti „beszámoló”.*

Nem könyvtárosok az szb-tagok, tudjuk. De javíthatják az elhelyezést, küzdhetnek — az arra érdemesek esetében — a tiszteletdíjért, ellenőrizhetik a nyitvatartást, a rendet, legalább a könyvek betürendbe állítását, a minimális feltételeket. Most a könyvtárosok eléggé magukra hagyottan dolgoznak. Ha dolgoznak. Mert ahol nem csinálnak semmit, az szb-k — tisztelet a kivételnek — még leplezik, „meg is magyarázzák” a munka hiányát.

A vázlatos beszámolóból is látszik: nem sima az út, sok a tennivaló. Becsületére válik a váci körzeti könyvtárnak és a Pest megyei SZMT-nek, hogy segítséget adott nekem — az eredmények mellett — ezek megmutatására is. A legfontosabb az, hogy a váci körzeti könyvtárhálózat hozzávetőleg húszezer olyan embert közelít meg, akik kiesnek az állami könyvtárak hatóköréből, s negyedrészüket máris elindította a rendszeres művelődés útján. *Ez pedig nem kis eredmény.*

S z a b ó E r n ő

Winkelbauer Pál rajza

Az előcsarnok a kölcsönzõpulttal

120 éves a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára

A Műegyetemi Könyvtár történetének fontos évfordulójához érkezett: 120 éve, 1848. május 9-én küldte meg Eötvös József, az első magyar felelős kormány közoktatásügyi minisztere azt az öt kötetből álló munkát, amely a József-ipartanoda (a mai Műszaki Egyetem őse) könyvleltárában az első tételszámot kapta. Ettől a naptól számítja fennállását a Műegyetemi Könyvtár.

A könyvtár fejlődése szorosan összefüggött az alma mater, a József-Műegyetem történetével. Ismeretes a reformnemzedék harca a gazdasági önállóság egyik feltételét jelentő technikai oktatás bevezetéséért, melynek eredménye ipartanoda felállítása volt 1846-ban. Az intézet kezdetben nem rendelkezett könyvtárral. Fordulatot az 1848. évi polgári forradalom hozott. A márciusi ifjúság soraiban az egyetemi hallgatók mellett ott álltak az ipartanoda növendékei is, akik követeléseiket nyomtatott falragaszon publikálták. Az ipartanodai hallgatóság kívánságait tartalmazó, 12 pontból álló petíció 4. pontja így hangzik: „Az

összműegyetem igényeinek megfelelő könyvtár, s ennek tanulók általi használhatása.” Az ipartanoda megkapta a könyvtár alapításához szükséges minimális 500 Ft-ot és Eötvös Józseftől az osztrák birodalomban 1821 és 1846 között elfogadott szabadalmak 5 kötetes gyűjteményét. A könyvtár megalakulásának időpontját, az 1848. évi forradalmi tavasz emlékét őrzi a könyvtár tulajdonbélyegzőjében az „1848” alapítási év.

A szabadságharcot követő abszolutizmus időszakában a Műegyetem és könyvtára alig fejlődött, például 1860-ban még csak 890 könyvvel rendelkezett. A kiegyezés után azonban meggyorsult a gazdasági fejlődés, a magyarányú építkezések a közfigyelmet ismét a Műegyetem felé fordították. Újra Eötvös József lett a közoktatásügyi miniszter, aki tevélegesen segítette a Műegyetemet; például 1869-ben szertári beruházásokra 24 000 forintot adott, ebből 10 000 forintot könyvek vásárlására fordítottak. 1869. október 1-én megnyitották a könyvtár olvasótermét a hallgatóság részére. Az álló-

mány gyarapítása hosszú időn keresztül a beíratási díj címén beszedett fillérek-ből eredt. Egyidejűleg kinyomtatták a könyvtár első szabályzatát (Ügyrend a kir. József-műegyetemi könyvtár haszná-lása és kezelése tárgyában. Buda, 1869.)

A Műegyetem 1872-ben ünnepelte fenn-állásának 25. évfordulóját, és ezt a ju-bileumot az egyetem első megválasztott rektora, Stoczek József a könyvtár anya-gának publikálásával is emlékezetessé tette. A feladattal *dr. Wartha Vincét, a kémiai technológia professzorát bízták meg, aki 1870-ben vette át a Műegyetemi Könyvtár vezetését.* Wartha szerkeszté-sében 1874-ben látott napvilágot a Jó-zsef-Műegyetem könyvtárának címjegy-zéke, amely a könyvtár kb. 25 000 kötet-ből álló anyagát betűrendben és szak-rendben tartalmazza. E katalógus a ko-rabeli műszaki irodalom átfogó bibliográ-fiájának számított. 1872-ben a könyvtár becses hagyatékkal gyarapodott: Eötvös József végakarátának megfelelően fia, Eötvös Loránd, atyja csaknem 1000 kö-tetből álló könyvtárát a Műegyetemi Könyvtárnak ajándékozta.

1884-ben elkészült a Műegyetem első önálló hajléka, a Múzeum körüti palotá-ban (ma az ELTE Természettudományi Kara működik benne), a könyvtár is mel-tó elhelyezést kapott. 110 személyes ol-vasóterem, külön tanári olvasó, könyvtá-rosi szoba és raktár állt a Műegyetemi

Könyvtár rendelkezésére. Az állomány kb. 40 000 kötet. Megjelent a Műegyetem új szervezeti szabályzata, melynek egyik fejezete a könyvtár használatát tartal-mazta. Érdekes például az a gyakorlat, hogy azokban az időkben, melyekben a könyvtári helyiségek zárva voltak, a köl-csönözni kívánt művek jegyzékét az ol-vasók a könyvtár bejáratánál felállított levélszekrénybe tehették be. A könyvtár azután a kért művet eljuttatta az igény-lőknek. A Műegyetemi Könyvtár első fő-foglalkozású tisztviselője, Nagy Sándor nemcsak a könyvtári munkában tűnt ki, hanem országos hírnevet szerzett, mint a Magyar Gyorsírók Egyesületének megalapítója és azzal is, hogy a német Ga-belsberger-féle gyorsírási rendszert ma-gyar viszonyokra alkalmazta és egysz-e-rűsítette.

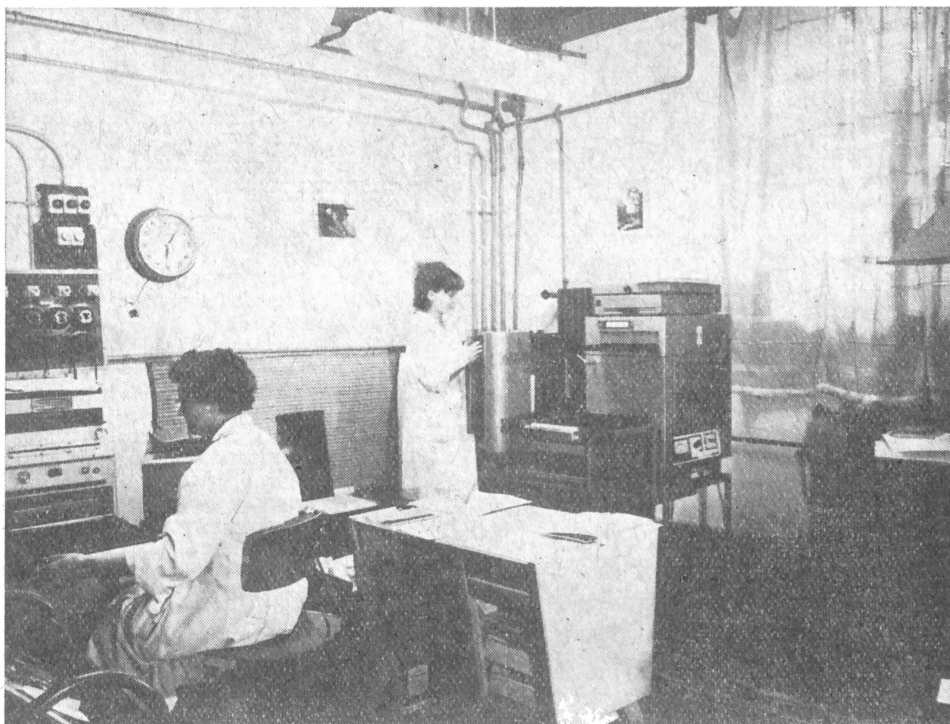
A millennium évében a könyvtár ve-zetését *Rados Gusztáv professzor vette át, aki 1933-ig állt a könyvtár élén.* A századforduló idején a Műegyetem új el-helyezést kapott Budán, a lágymányosi telepen. Rados könyvtárigazgató pro-gramja és Pecz Samu műegyetemi tanár terve szerint 1906-tól 1909-ig itt épült fel a Műegyetemi Könyvtár önálló épü-lete, amelyben mind a mai napig is működik.

A Műegyetemi Könyvtár épületének szerkezetileg legértékesebb része a 400 m² alapterületű olvasóterem, amely 230 sze-mély kényelmes elhelyezését biztosítja. Érdekessége, hogy egész Európában a világi rendeltetésű építmények közül a legnagyobb terem (16,5 m széles, 26 m hosszú és 11 m magas), amely gótikus téglaboltozattal van fedve. A könyvtárat a technikai berendezések (alacsony nyo-mású vízgőzfűtés, olvasótermi szellőzéses légfűtés, raktári porszívó csőhálózat, te-her- és könyvlift a könyvtári dolgozó-szobák között) a század első évtizedei-ben a legkorszerűbb hazai könyvtárak közé emelték.

Az első világháborúval megtört a Mű-egyetemi Könyvtár fejlődésének vonala, amely egészen a második világháborúig hullámvölgyeket és rövidebb ideig tartó fellendüléseket mutatott. Kivétel csupán a Magyar Tanácsköztársaság időszaka volt, amikor a Műegyetemi Könyvtár megnyitotta kapuit minden felnőtt ol-vasó számára, a használatot ingyenessé tette, és bevezette a vasárnapi szolgálato-t. A műegyetemi könyvtárosok haladó gondolkodására vall, hogy a Tanácsköz-társaság alatt kiadott kb. 700 nyomtat-ványt, röplapot, falragaszt a Horthy-korszakban is megőrizték és mint külön-gyűjteményt kezelték. 1934-ben a gazda-sági válság bajait az ellenforradalmi kul-tusz-kormányzat az egyetemek, főiskolák összevonásával kívánta orvosolni. A fel-

A Műegyetemi Könyvtár leltárába 1848. május 9-én bevezetett első könyv

A fotolaboratórium xerox-gépei

állított József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemhez tartozott a Műegyetem, a Tudományegyetem Közgazdasági Kara, az Állatorvosi Főiskola, a soproni Bánya- és Erdőmérnöki Főiskola. A Műegyetemi Könyvtár is a Központi Könyvtár címet vette fel, ez azonban csak névleges volt, mivel semmiféle együttműködés, központi funkció nem alakult ki a felsorolt egyetemek kari és tanszéki könyvtárai között. 1937-ben a Műegyetemi Könyvtár sajátos szakrendszert felcserélte az ETO-val, elsők között tért át módosítások nélkül a nemzetközileg elfogadott osztályozásra, s megkezdte a cédulakatalógus készítését is. A Műegyetemi Könyvtár tehát igyekezett lépést tartani a könyvtárügy fejlődésével.

A második világháború szomorú nyomokat hagyott az épületen, mivel a Műegyetemet a németek támaszpontnak használták 1944/45 telén. A könyvtár két munkatársa bombatalálat következtében életét veszítette, az olvasóterem egész berendezése elpusztult, csaknem 10 000 kötet veszendőbe ment. A nagy rongálódás ellenére a Műegyetemi Könyvtár az elsők között kezdte meg működését: 1945. szeptember 1-én az egyik tanári olvasót berendezték a hallgatóság részére, a kölcsönzés is megindult és rendszeresen

folyt, pedig a helyiségekben télen a papírablakok mellett néha 0-fok alá szállt a hőmérséklet. A 3 éves terv időszakában a könyvtárat is helyreállították, új kölcsönzőhelyiséget kapott és az olvasóterem új berendezést. 1949-ben a József Műegyetem elnevezése Budapesti Műszaki Egyetemre változott, a könyvtár is felvette mai, végleges elnevezését: a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára. A név most már funkciót jelentett, kezdetét vette az együttműködés a tanszéki könyvtárakkal, s maga a központ nagyüzemi módszerekkel dolgozó szocialista intézménnyé alakult. 1951-től bevezették a kartotékteleltárat, áttértek a nagyságrendi raktározásra, a cédulák adréma sokszorosítására, könyvkötészetet létesítettek stb. 1953-tól a rendszeres hálózati munka keretében elkezdődött a tanszéki könyvtárak gondozása (a devizás könyv- és folyóiratanyag központi rendelése, a tanszéki könyvek központi feldolgozása, egyetemi KC szerkesztése stb.). A kialakult gyakorlatot szentesítette az 1956-ban megjelent könyvtári törvény, amely létrehozta a műszaki felsőoktatási könyvtárhálózatot, és ebben a miskolci, veszprémi, soproni műszaki egyetemek és károk könyvtárait a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának irányí-

tása alá helyezte. 1960-tól megindult a hálózati módszertani munka alapfokú szakképzések, szakmai továbbképző előadások, módszertani segítségnyújtás formájában. A 60-as évek technikai fejlesztésének keretében fotólaboratórium és mikrofilmtár létesült mikrofilmfelvevő és olvasó gépekkel, xerox berendezésekkel. Szervezeti változások is történtek: létrejött a folyóiratosztály és az önálló hálózati és módszertani csoport.

A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára jelenleg elsősorban az egyetemi reformot és a műszaki fejlesztést igyekszik új szolgáltatásaival támogatni. A legkorszerűbb oktatási forma, az audiovizuális módszerek terjesztésére például több mint 200 könyvet szerzett be. A felsőoktatás külföldi helyzetét referáló lapjában ismerteti. Nagy gondot fordít a hallgatók könyvtártechnikai és bibliográfiai ismereteinek oktatására. Ki-

adványai: a *Felsőoktatási Szakirodalmi Tájékoztató A. sor. Műszaki és természet-tudományok*, továbbá a *Műszaki Egyetemi Könyvtáros*, három állandó kiadványsorozata — a műszaki tudománytörténeti, műszaki bibliográfiák és a módszertani kiadványok mellett — időszerű témákról is jelentet meg könyveket. Az olvasóforgalom adatai szerint a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára a legjobban igénybe vett könyvtárak közé tartozik, olvasóinak száma már évek óta meghaladja a 10 000-ot. Állománya 1948-ban, a könyvtár 100 éves centenáriumán 185 000 kötet volt, ez a szám 1967-ben 423 000-re nőtt. A Műegyetemi Könyvtár 120 éves hagyományokban gazdag múltjából fentiekben kiragadott néhány példa is mutatja, hogy e fontos könyvtár mily nagy szerepet játszott a magyar mérnökképzésben, a Műszaki Egyetemen folyó oktató-kutató munka hatékony szakirodalmi támogatásával és könyvtári szolgáltatásaival.

dr. Móra László

Szortiment kötések háttábla szabása nagy tömegben

Szortiment — más-más kötésű és méretű — könyvek kötésekor a háttábla szabása a vastagság megmérése után egyenként történik. Ez lassítja a könyvkötés munkafolyamatát, továbbá elvonja a szabáshoz szükséges lemezollógépet egyéb munkák elől.

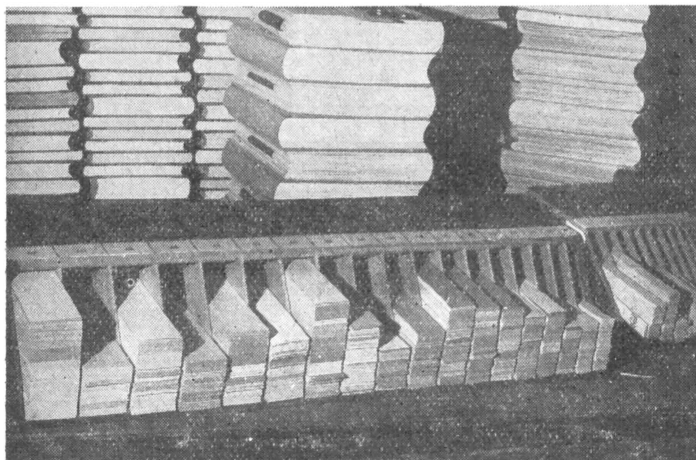
Újításom következtében a háttáblát válogató gépen egyszerre nagy tömegben szab-

juk, 2 mm-es eltérésekkel, 6 mm-től 52 mm szélesség-méretig. Az előre felszabott hátlemek nagyság szerint egy erre a célra készített rekeszes dobozban vannak tárolva. A szükséges méretű hátlemek kiválasztása a könyv gerincének különösebb méretvétele nélkül, szemérmék alapján innen történik. Ha a kiemelt hátlemek mérete nem egyezik a

könyvnek a szemérmék alapján megállapított gerincméretével, akkor a dobozban tőle jobb illetve bal oldali irányban haladva keskenyebb illetve szélesebb hátlemek között kell a pontos méretet megkeresni.

Ezzel az eljárással a hátlemek szabásának munkaideje lényegesen lerövidül. Az egyéb célra amúgyis erősen igénybe vett lemezollógép pedig e munka alól mentesül.

Svintek Sándor

A művelődési otthon jellegű intézmények besorolásának tapasztalatai a sárvári járásban

A kisközséges megyék, járások egyik fő gondja: megteremteni azt a művelődési intézménytípust, amely elég nagy ahhoz, hogy kielégítthesse a lakosság művelődési igényét, de nem túlméretezett, mert az ilyenek fenntartása költséges, másrészt felesleges is, hiszen a megváltozott körülmények nem, vagy csak nagyon ritkán igénylik a tömegrendezvényeket. A célnak megfelelő típus kialakítását és a kialakítás módját a 105/1968. (M. K. 1.) MM. számú utasítás és az ennek végrehajtásához kiadott útmutató szabályozta. Eszerint az 1500 lakoson aluli települések alapvető intézménytípusa a *klubkönyvtár*. Az addig kísérleti intézménytípus ezzel kilépett kísérleti jellegéből, elfogadott, sőt kötelezően megvalósítandó intézményforma lett. A megvalósítás feltételei azonban nem általánosan adottak, azokat fokozatosan kell mindenütt megteremteni. *Az intézmények új besorolása felelősségteljes, körültekintő munkát igényel. Meg kell vizsgálni — mondja az útmutató — minden működési engedéllyel rendelkező intézmény tevékenységét és számba kell venni személyi, tárgyi feltételeiket.* Az útmutató rendelkezik azokról az intézményekről is, amelyek nem felelnek meg jelenleg a követelményeknek: *ezen a helyeken is arra kell törekedni, hogy a működési feltételek javításával, a meglévő épületek átalakításával, bővítésével, vagy újak létesítésével, felszerelésük, berendezésük kiegészítésével mielőbb, legalább a minimális kívánalmaknak megfelelő intézmény működjék.*

A miniszteri utasítás tehát nem csupán ténymegállapításra, helyzet rögzítésre hívta fel a tanácsi végrehajtó bizottságokat, hanem a továbbfejlesztésre is. Az útmutató külön kiemeli, mennyire fontos a helyi erőforrások, lehetőségek kihasználása ahhoz, hogy az új intézménytípus feltételeit épületben és felszerelésben, majd a fenntartásban és a tartalmi működésben meg lehessen teremteni.

A sárvári járási tanács végrehajtó bizottsága a művelődési intézmények besorolásának végrehajtásakor ebből a nézőpontból indult ki. A feladat elvégzésére bizottságot hívott létre. Ennek tagjai voltak a járási művelődési osztály vezetője, a népművelési felügyelő, a járási pénzügyi osztály, a tervcsoport, az egészségügyi osztály képviselői, a járási művelődési ház megbízottja, a járási könyvtárigazgató és a tűzrendészeti hatóság járási szervének képviselője. A bizottság kéthónapos munka során 46 községben 48 intézményi egységet vizsgált meg. Természetesen a községi tanácsok és a községi művelődési intézmények vezetőit is bevonta a munkába. A felülvizsgálat során mindenütt rövid, de a feladatokat is kijelölő jegyzőkönyv készült, még azokon a helyeken is, ahol az új művelődési engedély kiadható volt. A bizottság a jegyzőkönyvekben megfogalmazta a még jobb munka feltételeit, másutt pedig megjelölte az utat, a módot, amely az új típusú intézmény megteremtéséhez vezet. Néhány esetben, ha egészségügyi vagy balesetvédelmi szempontok indokolták, a megvizsgált intézmény átmeneti lezárására is sor került. A cél az volt: kimondítani a művelődési intézményeket a megállapodottságból, megrekedtségből, végső esetben kényszerítő tényezők segítségével is.

A besorolást végző bizottság tevékenységének legnagyobb értéke: a sárvári járásban először nyílt lehetőség arra, hogy ne csak megállapítsuk a tényeket, illetve a tennivalókat, hanem együtt — a járási tanács vb átruházott hatáskörében — azonnal intézkedéseket is tegyünk, ahol az szükséges. Ahol pedig távlati tervezésre, pénzügyi fedezetre van szükség a klubkönyvtár kialakításához, az elkészült jegyzőkönyvek az erre vonatkozó javaslatokat szintén tartalmazzák — a határidő megjelölésével együtt.

Ezekből a jegyzőkönyvekből összefoglaló jelentés és intézkedési javaslat készült, amelyet a művelődésügyi osztály jóváhagyás végett a járási tanács vb elé terjeszt. Az érintett tanácsi osztályok vezetői a jóváhagyott intézkedési terv végrehajtásának ellenőrzésében továbbra is segítségünkre lesznek. Ugyanakkor a járási művelődésügyi osztály, a járási művelődési ház és a járási könyvtár közösen készíti elő az új intézménytípus vezetőinek módszertani irányításához szükséges anyagokat. A klub és a könyvtár munkájának összehangolásával továbbképzés keretében foglalkoznak.

Megnyugtató és öröndetes volt, hogy a besorolást végző bizottság minden tagja azonos cél elérésére törekedett azonos eszközökkel: a szabadpolcos könyvtárat és a vele épületben és teendőkben szorosan kapcsolt klubot a régi „teremzemlélet” gyakorlati felszámolásával kívánta megvalósítani. A munka megkezdésekor a járási művelődésügyi és pénzügyi osztályvezető, valamint a tervcsoport vezetője személyesen vett részt a közös tárgyalásokon, amelyeken kialakult a bizottság működésének fő irányvonala. Érdemes lett volna magnószalagra venni azokat a megjegyzéseket,

amelyeket egyik-másik elhanyagoltabb körülmények között levő könyvtár miatt a községi vezetők kaptak a tervcsoport vagy az egészségügyi osztály képviselőitől. Ezeknek a megjegyzéseknek folytatása a halasztást nem tűró intézkedések megfogalmazása volt a zárójegyzőkönyvekben. Egy alkalommal, miután a művelődési otthonban részletesen megtárgyaltuk, hogy milyen megoldással, szétnyitható fallal, ajtókkal, ablakok átelyezésével létesíthető szabadpolcos könyvtár és klub az eddigi „hodály”-ból, a bizottság munkájában részt vevő tűzoltóórnagy „megállj”-t javasolt, mert még jobb ötlete támadt. S kezdtük az elrendezést az ő ötlete nyomán a helyszínen előlről; újra mértünk, terveztünk, átrendeztünk. Közben mindenki vitatkozott, kiegészítő javaslatokkal állt elő. A kéthónapos munka végén már annyira kialakultak még a megoldási formák is, hogy csak utaltunk rájuk egy-egy szóval. Egyik ilyen sajátos megoldási mód az általunk „térrelválasztós”-nak nevezett beosztás. Ezt ott javasoltuk, ahol a könyvtár olvasóterének más feladatát is be kellett töltenie a kölcsönzési időn kívül. Ilyenkor a viszonylag kisebb szabadpolcos könyvtári részt, amely ez esetben kizárólag a levegősen elhelyezett könyvanyag tárolására szolgál, áttört, fém- vagy farúccszalattal az olvasórésztől elválasztjuk, rajta zárható, hasonlóképp áttört, rácszott ajtót helyezünk el. Így a könyvek állományvédelme biztosított, az olvasórész a kölcsönzés alatt belátható, a berendezés hangulatilag egységesen tervezhető.

Az olvasóövezet az áttört ajtó lezárásával más célra használható (ifjúsági klubként, bizonyos helyeken időszakos öltözőként), és külön fűtésre vagy kémény létesítésre sincs szükség. Hasonló ötletek alkalmazásával, a helyiségek több irányú felhasználásának megtervezésével váltak javaslataink a helyi tanácsi vezetők számára is megnyerőkké, kevés pénzből kivitelezhetőkké.

Igen örültünk annak is, hogy nagyon sok községi tanácselnököt már nem kellett külön meggyőznünk arról, hogy amit akarunk, az helyes és jó. A szombathelyi tanácsakadémián létesített mintakönyvtár, az ugyanott levő, szétnyitható falakkal rendelkező előadóterem látványa meggyőző erővel bizonyította az elképzelés célszerű és esztétikus voltát azok számára, akik nemrégiben vettek részt az egyéves tanácsakadémián. Egyetlen olyan községi tanácselnökkel találkoztunk csak, aki nem értette, miért lett most mindenkinek — a tervezőcsoport munkatársaitól kezdve a tűzoltókig — annyira szívügye a szabadpolcos könyvtár.

Néhány számadatot is szeretnék közölni arról, hogyan alakult az intézmények besorolása a bizottság munkája nyomán. 14 intézménynél minden feltétel megvolt a klubkönyvtár, egynél a művelődési ház működéséhez. 5 esetben mindössze épületen belüli helyiség-cserékre, funkció-változtatásokra volt szükség. 14 intézmény esetében kisebb, 7 intézménynél nagyobb, de 70—80 000 Ft-nál nem több pénzbe kerülő átalakítással lehet a klubkönyvtárat létrehozni. Iskolateremből a körzetesítés befejezése után, néhány éven belül kialakítható az intézmény további 3 községben, és mindössze 4 olyan intézményt találtunk, ahol a jelenlegi épület átalakítása nemkívánatos, mert vízesek a falak, vagy a régi épület gazdaságosan nem tagolható. Ezeket a helyeket új épület létesítését javasolta a bizottság.

Javaslataink az érintett községek fejlesztési tervébe beleilleszthetők voltak, megegyeztek a helyi törekvésekkel. A végrehajtás idejét illetően pedig mindössze három olyan község akad, amelyben a jegyzőkönyvben rögzített fejlesztési feladatot 1970 végéig nem tudják végrehajtani anyagi okok miatt, de 1972-ig ezekben is létesíthető az előírt követelményeknek megfelelő művelődési intézmény. Gyakorlatilag tehát 1972 végéig minden művelődési intézményünkben lesz szabadpolcos könyvtár.

A miniszteri utasítás körültekintő végrehajtása tehát könyvtári szempontból is nagyon eredményesnek ígérkezik. Az a tény, hogy a szabadpolcos könyvtár nélkülözhetetlen része az új típusú intézménynek, összetalálkozva a járási tanácsnak a minősítések végrehajtására vonatkozó, helyes munkamódszerei utasításával, szerencsés megoldásokat hozott. Kétségtelen, hogy a nagyon alapos, sok időt igénylő munka nem volt könnyű feladat, de véleményünk szerint ez bizonyult az egyetlen helyes módszernek. Követését utólag még azoknak is javasolni tudom, amelyek egy nap alatt, az íróasztal mellől vagy nagyon gyors „körbeszaladással”, naponta 10—12 intézményt bejárva hozták meg döntésüket — sok kompromisszummal és viszonylag kevés feladatot adva az érintett községeknek a „hogyan tovább”-ra. Mi távlatot akartunk adni, mert úgy véltük, hogy a minisztériumi utasításnak is ez volt a célja.

U r b á n L á s z l ó

A könyvekben mindig megmarad minden régvolt időnek a lelke, a múltnak hallgató hangja, még akkor is, amikor a látható idő — mint az álom — már elrepült.

Thomas Carlyle
1795—1881

FEJLŐDÉS ÉS VISSZAESÉS A KÓRHÁZI BETEGEK KÖNYVTÁRI ELLÁTÁSÁBAN

1. Szabadpolcos könyvtár a csákvári tbc gyógyintézetben

A Könyvtáros az elmúlt évben többször foglalkozott a fekvőbeteg-gyógyintézeti könyvtárak problémáival. A „Magyar Statisztikai Zsebkönyv 1967” adatai szerint egészségügyünk 1966-ban 79 556 kórházi ágygal rendelkezett, ebből a gümőkóros osztályok részesedése 14 989 ágy volt. Az átlagos ápolási időtartam a tbc-s betegeknel majdnem 3 hónap. Évente kb. 60 000 tbc-s beteg fordul meg a különböző gyógyintézetekben, ahol egy-egy betegnek 10—12 óra szabad ideje van, s a gyógyító orvosnak az is gondot okoz, miként lehet a beteg ember szabad idejét gyógyulása érdekében felhasználni. A betegvezetés módszerének egyik formája a sokévtizedes hagyományokkal rendelkező kulturális munka, melynek legfőbb feladata, hogy gondoskodjék a betegek szórakoztatásáról.

A nagyobb tbc gyógyintézetekben főfoglalkozású kulturális felelősök vannak. Az utóbbi egy-két évben már megjelentek a népművelő-könyvtáros szakot végzettek is, és bár rendelet nem ír elő végzettséget e munkakör ellátásához, újabb tbc gyógyintézeti kulturális felelősök folytatnak tanulmányokat Szombathelyen, Debrecenben a népművelő-könyvtáros szakon.

Sajnos, a tbc gyógyintézetek népművelői még mindig költségvetés és központi szakirányítás nélkül dolgoznak. Pedig sürgős volna az egységes gyógyintézeti kulturális munka céljainak meghatározása, a módszertan kidolgozása, a szakirányítás, szaktanácsadás, tapasztalatcsere, továbbképzés. Véget kell vetni annak a szemléletnek, amely eltűri, hogy a tbc gyógyintézetek népművelése a magyar művelődésügy fehér foltja legyen.

A csákvári Megyei TBC Gyógyintézet Könyvtára évek óta arra törekszik, hogy állományával, szolgáltatásaival az általános gyűjtőkörű közművelődési könyvtárakhoz hasonlóan végezze munkáját.

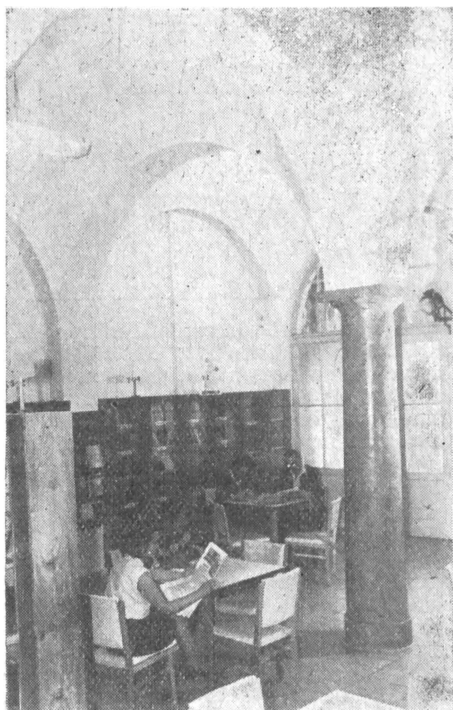
Hét évvel ezelőtt a könyvtár még mindössze néhány száz kötet szegényes összetételű állománnyal rendelkezett, amely főleg különböző vállalatok, intézmények duplumraktáraiból és jóindulatú beszerzők antikvár válogatásából szaporított gyűjteményé. Ezt az inkurrens,

rendszerezés, nyilvántartás, feltárás nélküli könyvgyűjteményt kellett olyan könyvtárrá fejlesztenünk, amely nemcsak azt tudja nyújtani olvasóinak, ami izlésüknek megfelel, hanem azt is, ami korunk szellemében előre mutat, ami korszerű társadalmunkban közizléssé kell hogy váljék.

A döntő fordulat akkor következett be a könyvtár fejlődésében, amikor 1966-ban — a gyógykezelésen itt tartózkodó Könczöl Imre várpalotai könyvtárvezető segítségével — szakrendbe soroltuk a csaknem négy és fél ezer kötetes állományt, az intézet igazgatója pedig a szanatórium egyik legszebb, könyvtár elhelyezésére alkalmas helyiségét adta át a könyvtár számára. Ezen felül az intézeti

A csákvári TBC Gyógyintézet könyvtárának bejárata. A freskó Patay László alkotása

Az új betegkönyvtár belseje (Antal András felvételei)

költségvetésből 70 000 Ft-ot juttatott könyvtári berendezések vásárlására.

Sajátságos körülményeinkhez alkalmazkodva olyan szabadpolcos bútorokat készítettünk, amelyek a nyitvatartási időn túl elzárhatók.

A könyvtár a kurrens szépirodalmi és ismeretterjesztő művek állományrészén

kívül a kézikönyvtárat, a folyóiratolvasót és a raktárat foglalja magába. A versek, albumok, szak- és irodalmi folyóiratok, új szerzemények külön polcokon vannak. A helyiséget úgy rendeztük be, hogy alkalmas legyen a következő 15—20 év gyarapodásának befogadására, ugyanakkor megfeleljen a népművelés és a könyvtári munka gyakorlatából ismert rendezvények megtartására is. (Előadások, előadássorozatok, vetítettképes előadások, költői estek, író—olvasó találkozók, kamaraelőadások stb.)

Amióta a könyvtárban szabadpolcos kölcsönzés van, többen keresik fel és több könyvet kölcsönöznek, mint korábban. Ha az utóbbi három hónapot hasonlítjuk az előző év azonos időszakához, kitűnik, hogy az 1967-es 1044 könyvtárlátogatóra jutó 1958 kötetrel szemben ez évben 1349 látogatás során 2569 kötetet kölcsönöztek.

A tényleges olvasók száma azonban a nyilvántartottakénál jóval nagyobb, mert sokan a szobatársuk által kölcsönözött könyvet olvassák.

A könyvtárba 22 különböző hazai napilap, folyóirat jár. A folyóiratolvasó és a kézikönyvtár a kúraszünetekben a betegek rendelkezésére áll. Megszaporodtak az információs kérdések, és több időt fordítunk a tájékoztatásra is. A megnövekedett forgalom indokolja, hogy a jövőben növeljük a kölcsönzések óraszámát.

Természetesen még sok a tennivalónk. El kell készítenünk a szerzői és a címszó-katalógust, valamint a szakkatalógust. Ez a munka már folyik, de előre láthatólag még évekig fog tartani. A könyvtár berendezése sem teljes még. A szükséges eszközöket, pénzügyi lehetőségeinktől függően, fontossági sorrendben szerezzük majd be.

Fejlesztés János

2. Ahol törölték a könyvbeszerzési keretet

A csákvári tbc gyógyintézet könyvtári helyzetének az utóbbi időkben történt kedvező változásáról jóleső érzéssel vetünk tudomást. Csak örülhetünk, amikor egy-egy betegkönyvtár fejlődéséről, munkájának, munkakörülményeinek megjavulásáról hallunk, hiszen tisztában vagyunk e könyvtárak emberi sorsokat formáló, gyógyulást elősegítő szerepével. Az ilyen szép kezdeményezések tüntetik el az ország betegkönyvtári térképén a fehér foltokat.

De korántse higgyük, hogy a fehér foltok mindenütt megszűnnek. Előfordul,

hogy a már színes térkép itt-ott ismét fehérre fakul, mint pl. az ország egyik legnagyobb tbc-szanatóriumában, az *Országos Korányi TBC Gyógyintézetben*. Ez a betegkönyvtár volt talán az első az országban, amelyet jól szerveztek, jól vezettek, s amely valóban a betegek érdekeit szolgálta. Példakép volt, más intézmények e könyvtár munkája alapján szervezték meg a maguk könyvtárának tevékenységét.

A Korányi Gyógyintézet betegkönyvtára 1968-ban nem kapott egy fillér támogatást sem: nem szavazták meg részére

a korábbi években nyújtott 25 ezer forintos állami segítséget. Emiatt természetesen a könyvtár nem képes állományát gyarapítani. Áthidaló megoldásként úgy próbál magán segíteni, hogy az ún. „szívküldi” műsorok bevételeiből származó évi 4 ezer forintot fordítja könyvbeszerzésre.

Ki vagy kik felelősek azért, hogy az országosan jó hírű könyvtár anyagiak hiányában nem képes tovább lépni, a jelentkező igényeket nem tudja kielégíteni? A közművelődési könyvtárak két évtizedes működésük alatt lassan arra nevelték olvasóikat, hogy ne csak a klasszikusokat olvassák, hanem érdeklődjenek a legújabb irodalom iránt is. Amikor ezt végre sikerült elérniük, amikor az olvasó mindenütt, még a kórházakban is érdeklődik a legújabban megjelent irodalom iránt, kiderül, hogy hiába, mi-

vel ez a könyvtár képtelen igényeit kielégíteni. Nem túlozunk, amikor megállapítjuk, hogy a Korányi Gyógyintézet betegkönyvtárának olvasói legalább 40%-ban éppen a hiányzó irodalmat reklamálják. A könyvtáros fájó szívvvel mond nemet az ilyen kérésekre. Amikor kénytelen az olvasót felvilágosítani: miért nem ad neki új könyveket, gyakran hallgathat nem éppen illedelmes válaszokat.

A költségvetés beszerzési rovatának tavalyi, országos törlését a könyvtárakat fenntartó szervek egy része a könyvtári könyvek beszerzésére is vonatkoztatta. Jó lenne, ha az illetékesek intézkednének a korábbi beszerzési keretek visszaállításáról, s így minél gyorsabban kiküszöbölnék ezt a betegkönyvtári ellátásra súlyos következményekkel járó hibát. (—y —y)

3. A betegkönyvtárak létrehozása Tolna megyében

Tolna megye az iparilag legszegényebb megyék egyike. Ez a tény rányomja bélyegét a szakszervezeti könyvtárhálózat kialakulására és jelenlegi helyzetére is.

A szakszervezeti könyvtárhálózat még tízévesnek sem mondható. A tíz év alatti fejlődése azonban nem vitatható. Az SZMT Központi Könyvtárhoz 82 letéti könyvtár könyvellátása tartozik. E könyvtárak 80%-át társadalmi munkások kezelik. Az egyetlen főhivatású könyvtáros vezette könyvtár Simontornyan működik. A 82 letéti könyvtár ellátására 56 457 kötet könyv állt rendelkezésre az elmúlt év végén.

A bőséges állomány már raktározási nehézségeket okoz az SZMT könyvtárnak. Emiatt is szívesen vállalta, hogy hozzájárul a betegek kórházi könyvellátásához. A megye legnagyobb egészségügyi intézménye a Balassa János Megyei Kórház. Dolgozóinak létszáma 1300 fő, betegférőhelye 1340 ágy. 1968-ig önálló szakszervezeti könyvtára volt, 900 kötetes állománnyal, társadalmi munkás könyvtárossal. A könyvtár fejlesztésére az elmúlt két évben nem fordítottak pénzt — az szb nem szavazta meg —, mert évek óta nem kereste fel egyetlen dolgozó sem a könyvtárat. Ugyanakkor a kórházban minden igényt kielégítő szakkönyvtár működik, 4011 kötetes állománnyal. Az évi könyvvásárlási keret 135 000 Ft. A 84 szakfolyóirat között hazai, népi demokratikus és nyugati szaklap egyaránt található. A könyvtárosi

teendőket középfokú végzettségű, több nyelvet beszélő dolgozó végzi, aki egyben a szükséges fordításokat is elkészíti. A szakkönyvtár olvasóinak száma 140, főként orvosok. A kórház területén könyvbizományos dolgozik egész műszakban. Havi átlagforgalma 15 000 Ft.

A kórházi dolgozók közül 75 a megyei könyvtár rendszeres olvasója. A fent említett 900 kötetes szakszervezeti könyvállományt 1968 februárjában az SZMT-könyvtár átvette és közvetlenül átadta a kórháznak betegkönyvtár létesítésére, ezen felül még a saját állományából is juttatott 972 kötetet, a gyermek fertőző osztályra pedig még 100 kötetet. A betegkönyvtár kezelését középfokú végzettségű könyvtáros végzi, aki a tudóosztály beteg-könyvtárosa és kulturális felelőse is egyben. Az osztályokon pedig valamelyik osztályos nővér végzi a kölcsönzést. Ez a helyzet a megye legnagyobb kórházában.

Az SZMT-könyvtár a kórházak közül a pincehelyit is bekapcsolta a betegkönyvtári ellátásba (a járási kórházak nem jeleztek ilyen igényt).

Pincehely 3400 lelkes község, a kórház dolgozóinak száma 88 fő. Az ő részükre a központi könyvtár 250 kötetes letétet adott. A betegek számára nem volt könyvkölcsönzés, ezért a várható igények alapján 200 könyvet adtunk a betegkönyvtár felállítására. A könyvek tárolása irodahelyiségben, zárt szekrényben történik.

A szociális otthonok gondozottainak

könyvellátása legalább olyan mostoha, mint a kórházi ápoltaké. Könyvet alkalmanként vásárolnak, általában egy évben egyszer, 1000—1500 Ft értékben, a folyosókon, irodákban tárolják őket, zárt szekrényekben. A kölcsönzéseket az intézet valamelyik alkalmazottja, vagy gondozottja végzi. Az SZMT Központi Könyvtárának nincsenek letétjei ezeken a helyeken. Az olvasás adatait csak egy-két helyen tartják számon. Például a regölyi otthonban 105 gondozott közül 30—35 olvas rendszeresen, Mázán az 50 gondozottból 20 fő veszi igénybe a könyvtárat.

A helyzet felmérése után a Regöly-Majsa pusztai szociális otthonnak 50, a mázai szociális otthonnak 150, a bölcskei szociális otthonnak 180, az alsótengelici szociális otthonnak 100, a grábóci tbc otthonnak 150, összes 630 könyvet adtunk át.

Az akciót az orvos-egészségügyi szak-

szervezet megyebizottságával közösen készítettük elő. A megyebizottság titkára személyesen beszélte meg az érdekelt szb-titkárral és az intézmény vezetőjével a lebonyolítás módját. Az intézmények beküldték saját könyvvállományuk jegyzékét, nehogy ugyanazokat a könyveket kapják meg. A könyveket kartonokkal együtt adtuk át, hogy azokból a katalógus is azonnal rendelkezésre álljon.

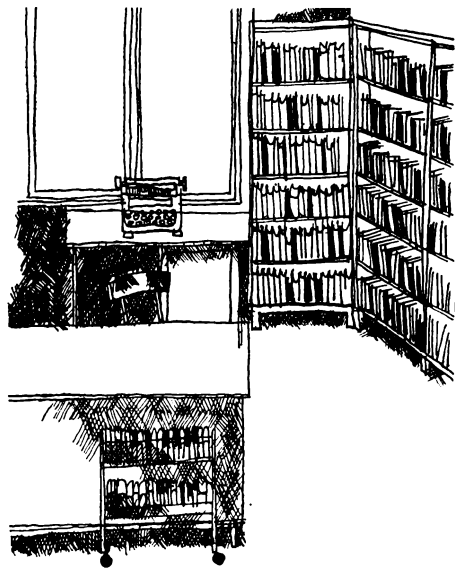
A későbbiekben lehetőségünk nyílik arra, hogy az érintett intézményeknek újabb könyveket adjunk, arra viszont nem, hogy hálózatunk letéti könyvtáraihoz hasonlóan módszertanilag irányítsuk őket. A könyvtárak kezelői olyan csekély időben foglalkoznak a könyvekkel és az olvasókkal, hogy képzésükre nincs mód. Túlzás lenne tehát, ha úgy kezelnénk e könyvtárakat, mintha szerves részei lennének hálózatunknak.

Dán Mihályné

Célszerű elrendezéssel a zsúfoltság is enyhíthető

Nagyon fontos, hogy milyen a könyvtárba belépő olvasó első benyomása — milyen a könyvtár eléje táruló képe.

Egy nagyon zsúfolt szakszervezeti könyvtárat mutat be az első rajz. Első pillantásra úgy látszik, mintha helyhiánnyal küszködné a könyvtáros, de ha jobban körülnézünk, rájövünk, hogy nagyon sok hely van még: minek a második, üresen és kihasználatlanul álldogáló hatalmas íróasztal és mi szükség van a

falépcsőre, amikor a legmagasabb állvány is csak 2 méter magas.

Könnyű rendet teremteni ebben a könyvtárban: a célszerűtlen — lakásban esetleg nagyon szép — túlságosan testes könyvszekrényeket könyvtári állványokra kell kicserélni, az üresen maradó fal-felületnél pedig további állványokat lehet elhelyezni (2. rajz). Így kellemessé válik a könyvtár látványa, és a könyvek is elférnek a polcokon. (w)

A könyvtári beiratkozások alakulásának vizsgálata

A modern életritmus, az elfoglaltságok naptári periódusok szerinti alakulása eleve feltételezi a megszakításokat az olvasás folyamatosságában. Figyelembe kell venni, hogy sok olvasó csak egy-egy könyvért iratkozik be a könyvtárba, és a továbbiakban már nem tart igényt annak szolgáltatásaira. Az ilyen eseteket valójában nem nevezhetjük lemorzsolódásnak. Ezért helytelen, ha csak a beiratkozási naplók-ból és a „lemorzsolódott” olvasók személyi lapjaiból próbálunk elméleteket kiokoskodni. Tisztáznunk kell a rendszeres és az egy-két esetre korlátozódó könyvtárhasználat közötti lényeges különbséget, evégből célszerű a beiratkozások indítékait nyomonkövetni. Így jobban megismerjük az olvasó kívánságait, érdeklődési területét, s az így szerzett ismereteket egyben a könyvtári munkánk kritikájának is tekintethetjük, mert az első kölcsönzésekből következtethetünk leginkább arra, hogy a megfelelő könyvek kerültek-e az olvasó kezébe, illetve arra, hogy milyen hatékony a valóságban az olvasószolgálati tájékoztató munka, sőt az adminisztráció is. A rendszeresen kölcsönző olvasókat különválaszthatjuk az egy-két könyv kedvéért beiratkozótól, akik legfeljebb egy újabb könyvért keresik fel időnként a könyvtárat. Nem lenne szerencsés azonban a két kategória merev elkülönítése, hiszen a rendszeres olvasóból ritkábban kölcsönző olvasó is lehet és viszont. A két olvasótípus arányának és az arány alakulásának a felderítése, nyomonkövetése mindenképpen érdekes tanulságokat ígér.

A könyvtári adminisztrációval szembekerülő új olvasó számos következtetést von le a fogadtatása körülményeiből. A személyzet elégtelenségére is visszavezethető gépies munka már a beiratkozáskor érezhető káros hatását. Ezért a lehetőség szerint kerüljük a gépies ügyintézés, és ismételten kérdezzük meg az olvasótól: milyen könyvekért iratkozik be a könyvtárba, melyek az érdeklődési területei stb.?

Az olvasó bizalmának a megnyerése az egyik legfontosabb feladatunk. Ha a beiratkozás percétől élvezük ezt a bizalmat; eredményesebb munkát végezhetünk. Jó könyvek ajánlásával megerősíthetjük az olvasó kedvező benyomását a könyvtár szolgáltatásairól. A személyzeti problémákkal küszködő könyvtár nem képes megfelelő számú könyvtárost állítani a könyvkiválasztó övezetbe, így sokszor magára hagyja az új olvasókat is. Ilyen esetben a nyilvántartó övezetben, a könyvkiadásnál kell fontos feladatot vállalni a helytelen könyvkiválasztások csökkentésére. Sokan akarják kölcsönözni például Kafka Kastély-át téves elvárás alapján. Ha nem kapnak kellő felvilágosítást a könyvről, csalódással hozzák majd vissza, és több ilyen eset elveheti kedvüket az olvasástól. Ugyancsak a könyv kölcsönzésekor kérdezhetjük meg az olvasót, hogy megtalálta-e a keresett könyveket, megvan-e elégedve a választott könyvekkel? A szükséges korrekciót az adott esetekben gyorsan elvégezhetjük. Ez a módszer feltétlenül elősegíti a könyvtár népszerűségének a növelését, amely viszont visszahat a beiratkozások alakulására is.

Az olvasókkal való foglalkozás technikájának fontosságáról elég kevés szó esik a könyvtári munkában. A téma irodalmát nehéz felkutatni, a könyvtárostársadalom bizalmatlanul fogadja az elszórt közléseket, pedig különösen a nagyobb közművelődési könyvtárak érzik hátrányosan munkatársaiknak az emberekkel való bánásmódban való hiányos jártasságát.

Jelenleg az a helyzet, hogy a mindennapi munka közben ösztönösen sajátítjuk el több-kevesebb sikerrel ezeket a „fogásokat”: mint a meggyőzés, érvelés módja a könyvajánlás során stb. Az irányító szervek akkor járnak el helyesen, ha rövid tanfolyamokon, szociológus, pszichológus bevonásával imertetik az emberekkel való foglalkozás tudományos, módszertani alapjait. Ez a fáradozás nem igényel beruházást, mégis minőségileg emelheti a könyvtárak munkáját.

Végezetül egy három fázisból álló vizsgálódási módszert ajánlhatunk kiindulásnak, egy további elemzés bevezető lépcsőjeként. Először: vizsgáljuk meg egy negyed-év vagy félév új olvasóinak megoszlását nem, foglalkozás, életkor viszonylatában. Az így kapott adatokat hasonlítsuk össze a könyvtár olvasólétszámának adataival. Az összehasonlításból megtudhatjuk, hogy arányosan fejlődik-e az olvasólétszám az említett viszonylatokban, illetve megállapítható, hol szükséges szervező munkával, a munka felülvizsgálásával javítani az arányokon.

Másodsor: hasonlítsuk össze az új beiratkozók olvasói elvárásait az első kölcsönzések adataival. Így megtudhatjuk, hogy miért iratkoznak be a könyvtárba, milyen igénnyel jelentkeznek, és hogy megkapták-e azokat a könyveket, amelyeket kértek. Ezek a vizsgálódások elősegíthetik a jobb könyvtári munkastílus kialakítását, általuk lemérhetjük a szolgáltatásaink népszerűségét, hasznosságát.

Harmadsorban: vizsgáljuk meg, hogy milyen összefüggés van lakóhely illetve munkahely és a beiratkozások között. Egy helyi térkép segítségével könnyen a kívánt adatok birtokába juthatunk. Szerencsés megoldás, ha magára a térképre, grafikonra rajzoljuk az adatokat. Egy-egy körzet sűrűségi tényezőjétől függően határozhatunk el olvasószervezést az adott körzeten belül, illetve szorgalmazhatjuk könyvtár vagy fiókkönyvtár telepítését, ha a mutatószámok alátámasztják elképzeléseinket.

Célszerű, ha vizsgálódásainkhoz figyelőlapokon gyűjtjük az új beiratkozók adatait. A figyelőlapok megfelelő rendezésével a kívánt adatok birtokába juthatunk. A többletmunka kamatostul megtérül és kedvezően befolyásolhatja a könyvtár egész tevékenységét.

Szecsődi János

a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 12. sz. kerületi könyvtárának munkatársa

Szerkesztői üzenetek

K. Nagy Imre, Hajdúböszörmény. Köszönjük cikkötleteit, közülük többet meg fogunk valósítani. Javaslat, mely szerint a különböző területek könyvtári költségvetésének és létszámviszonyainak arányosítása érdekében normákat kellene kidolgozni, egyezik mások javaslataival is. Kötelező fejlesztési normatívák megállapításának jelenleg pénzügyi-gazdasági akadályai vannak. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ azonban hamarosan közreadja az ún. könyvtári standardok gyűjteményét, melyek — a néhány évvel ezelőtt kiadott könyvtárápítési (alapterületi) irányszámokhoz hasonlóan — remélhetőleg arra fogják ösztönözni a fenn tartókat, hogy fokozatosan elérjék a hozzájuk tartozó intézmény számára kívánatos fejlesztési színvonalat.

„A Könyvtáros eddig is részt vett abban a munkában, hogy a könyvtár megfelelő rangot kapjon, hogy a társadalom számoljon a könyvtárral” — írja levelében. Ezt a jövőre vonatkozólag is bizton ígérhetjük, különösen, ha számíthatunk a könyvtárosok segítségére. Persze, munkánk csak akkor lesz eredményes, ha a könyvtárosok gondoskodnak róla, hogy a szűk szakmai nyilvánosságon kívül az érdekeltek is megismerhessék az őket érdeklő vagy rájuk vonatkozó cikkeket. Például úgy, mint ahogy Böszörményben teszik. Idézzük leveléből:

„A Könyvtáros cikkei sok dolog indítékai a mi könyvtárunkban is. A lap egyik, 1964. évi számában a városok

helyzetéről több oldalú statisztika jelent meg. Ebből tudtuk meg, hogy városunk mindenben az utolsó. A cikket megmutattam a városi pártbizottság titkárának, s a vége az lett, hogy a könyvtár munkáját a végrehajtó bizottság megtárgyalta. Más: több cikk jelent meg arról, hogy mezőgazdasági tsz-ek, sőt könyvtárak is ügynököktől vásárolnak. A cikk alapján megnéztem a termelőszövetkezetek könyvvásárlásait, állományukat stb., és képtelenebbnél képtelenebb dolgokat tapasztaltam. A tapasztalatokról feljegyzést készítettem a városi tanács illetékes vezetőinek, és egy összejevel alkalomával elmondtam a termelőszövetkezetek elnökeinek is. Ma ott tartunk, hogy évek óta nem vásárolnak ügynököktől könyveket.

Az 1967. évi 2. számban megjelent „A szemmagasságban elhelyezett könyvek előnyös helyzete a szabadpolcon” c. cikk. Ez is és természetesen más megoldások is arra készítettek bennünket, hogy az állományt legalább évenként egyszer át kell nézni, meg kell mozgatni stb. Ez azzal jár, hogy így az egész állományt olvassák. Az ilyen esetekben a kölcsönző állományát összevetjük a raktárral. Ezek a munkák önmagukban is bizonyos változatra adnak lehetőséget, és egyre tartalmasabb, változatosabb lesz a kölcsönző állomány. Most következnek a hármas évforduló ünnepei. A cikk rugalmasabb kölcsönzői munkára ösztönzött bennünket.”

A könyvnek megvan az a képessége, hogy számomra megmutassa az emberben azt, amit én nem látok, nem ismerek még benne.

Gorkij

A CSEHSZLOVÁKIAI MAGYAR IRODALOM ALKOTÁSAI

Antológiák

Fiatal magyar költők. Válogatta és bevezette Turczel Lajos. Bratislava, 1958. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 164 l.

Szélkiáltó. Csehszlovákiai magyar költők antológiája. Bratislava, 1966. Tatran, 258 l.

Szlovákiai magyar elbeszélők. Válogatta és bevezette Turczel Lajos. Bratislava, 1961. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 288 l.

Vadlúdtermő ritka fa. Gyermekversek. Bratislava, 1967. Tatran, 91 l.

Egyes írók

BÁBI Tibor: *Ez a te néped.* Versek. Pozsony, 1954. Magyar Kiadó, 115 l.; *Hazám, hazám.* Versek. Bratislava, 1955. Magyar Kiadó, 83 l.; *Vándormadár.* Versek. Bratislava, 1960. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 93 l.; *Tízezer év árnyékában.* Versek. Bratislava, 1964. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 113 l.; *A forrás éneke.* Versek. Bratislava, 1965. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 103 l.; *Könnny a mikroszkóp alatt.* Versek. Bratislava, 1966. Tatran, 76 l.

CSANDA Sándor: *A törökellenes és kuruc harcok költészetének magyar—szlovák kapcsolatai.* Bp. 1961. Akadémiai, 223 l. (Irodalomtörténeti Füzetek 32. sz.); *Valóság és illúzió.* Tanulmányok. Bratislava, 1962. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 325 l.; *Csehszlovák—magyar kulturális kapcsolatok.* Bratislava, 1963. SPN, 531 l.; *Hidak sorsa.* Tanulmányok. Bratislava, 1965. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 272 l.

CSELÉNYI László: *Keselylábú csikókorom.* Versek. Bratislava, 1961. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 109 l.; *Erők.* Versek. Bratislava, 1965. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 55 l.

CSONTOS Vilmos: *Kell itt a szó.* Válogatott versek. 1930—1955. Bratislava, 1956. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 121 l.; *Hiszek az emberben.* Versek. Bratislava, 1961. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 123 l.; *Új szerelem.* Versek. Bratislava, 1966. Tatran, 79 l.

DÁVID Teréz: *A Victor-család.* Színmű. Bratislava, 1961. Diliza, 75 l.; *Kisértetek múzeuma.* Elbeszélések. Bratislava, 1964. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 184.; *Kásahegy.* Regény. Bratislava, 1966. Tatran, 170 l.

DÉNES György: *Magra vár a föld.* Versek. Pozsony, 1952. Magyar Kiadó, 150 l.; *Kék hegyek alatt.* Versek. Pozsony, 1955. Magyar Kiadó, 126 l.; *Hallod, hogy zengenek a fák?* Versek. Bratislava, 1962. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 109 l.

DOBOS László: *Messze voltak a csillagok.* Regény. Bratislava, 1963. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 168 l.; *Földönfutók.* Regény. Bratislava, 1967. Tatran, 331 l.

DUBA Gyula: *A nevető ember és egyéb vidám írások.* Bratislava, 1959. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 180 l.; *Szemez a feleségem.* Humoreszkek. Bp., 1961. Szépirodalmi Kiadó, 175 l.; *Csillagtalán égen struccmadár.* Elbeszélések. Bratislava, 1963. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 198 l.; *Na ki vagyok?* Humoreszkek. Bratislava, 1965. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 216 l.; *Baj van a humorral.* Szatírák. Bratislava, 1967. Tatran, 339 l.

EGRI Viktor: *Fény a faluban.* Színmű. Bratislava, 1950. Pravda, 87 l.; *Közös út.* Színmű. Pozsony, 1952. Magyar Kiadó, 143 l.; *Márton elindul.* Regény. Bratislava, 1953. Magyar Kiadó, 337 l.; *Ártatlanok igazsága.* Elbeszélések. Bratislava, 1954. Magyar Kiadó, 193 l.; *Ének a romok felett.* Drámai költemény. Bratislava, 1956. Diliza, 85 l.; *Öt színdarab.* Bratislava, 1957. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 435 l.; *Égő föld.* Regény. Bratislava, 1958. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 336 l.; *Szívet cserélni nehéz.* Regény. Bratislava, 1960. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 251 l.; *Keserű égbolt.* Elbeszélések. Bratislava, 1962. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 209 l.; *Boldogok szigete.* Regény. Bratislava, 1964. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 293 l.; *Megmondom mindenkinek.* Regény. Bratislava, 1965. Politikai Kiadó, 426 l.; *Férjhez adom az anyámat.* Komédia. Bratislava, 1965. Diliza, 30 l.; *Ember-*

- közelben. Elbeszélések. Bratislava, 1967. Tatran, 369 l.
- FÁBRY Zoltán: *A gondolat igaza*. Bratislava, 1955. Magyar Kiadó, 297 l.; *A béke igaza*. Bratislava, 1956. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 328 l.; *Hidak és árkok*. Bratislava, 1957. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 360 l.; *Palackposta*. Bratislava, 1960. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 336 l.; *Emberek az embertelenségben*. Bratislava, 1962. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 330 l.; *Harmadvirágzás*. Bratislava, 1963. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 298 l.; *Kúria, kvaterka, kultúra*. Bratislava, 1964. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 317 l.; *Európa elrablása*. Bratislava, 1966. Tatran, 473 l.; *Válóságirodalom*. Bratislava, 1967. Tatran, 245 l.; *Hazánk, Európa*. Válogatott tanulmányok. Vál., bev. Simon István. Bp. 1967. Szépirodalmi, 615 l.
- FARKAS Jenő: *Csendország*. Versek. Bratislava, 1965. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 157 l.
- FORBÁTH Imre: *Mikor a néma beszélni kezd*. Vál. versek. Bratislava, 1958. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 178 l.; *Eszmék és arcok*. Tanulmányok Utószó: Csanda Sándor. Bratislava, 1966. Tatran, 129 l.; *A csodaváró*. Vál. versek. Bev. Varga Rózsa. Bp. 1967. Magvető, 252 l.
- GÁL Sándor: *Arc nélküli szobor*. Versek. Bratislava, 1964. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 134 l.; *Napéjgyenlőség*. Versek. Bratislava, 1966. Tatran, 88 l.; *Nem voltam szent*. Elbeszélések. Bratislava, 1968. Tatran, 188 l.
- GYURCSÓ István: *Anyám mosolyog*. Versek 1947—1954. Bratislava, 1955. Magyar Kiadó, 103 l.; *Termő időben*. Versek. Bratislava, 1960. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 145 l.; *Nyugtalan ének*. Versek. Bratislava, 1964. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 140 l.
- LOVICSEK Béla: *Haragosok*. Elbeszélések. Bratislava, 1957. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 221 l.; *A csillagszemű asszony*. Regény. Bratislava, 1961. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 194 l.; *Tűzvirág*. Regény. Bratislava, 1963. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 234 l.
- MONOSZLÓY Dezső: *Csak egyszer élünk*. Versek. Bratislava, 1959. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 149 l.; *Csók*. Versek. Bratislava, 1966. Tatran, 130 l.; *Tetővált angyalok — Gúzsbakötött rövidnadrág*. Kisregények. Bratislava, 1967. Pedagógiai Kiadó, 145 l.; *Aranykor*. Vál. versek. Bratislava, 1967. Tatran, 224 l.; *Sivatag*. Elbeszélések. Bratislava, 1968. Tatran, 225 l.
- NAGY Irén: *Fölszállt a köd*. Elbeszélések. Bratislava, 1956. Szlovák Szépirodalmi kiadó, 136 l.; *Kiskisasszony*. Regény. Bratislava, 1958. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 173 l.; *Fiatalok vőlünk*. Elbeszélések. Bratislava, 1965. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 196 l.
- ORDÓDY Katalin: *Megtalált élet*. Regény. Bratislava, 1958. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 408 l.; *Nemzedékek*. Regény. Bratislava, 1961. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 448 l.; *Dunáról fúj a szél*. Regény. Bratislava, 1963. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 236 l.
- OZSVALD Árpád: *Tavaszi lesz újra kedves*. Versek. Pozsony, 1956. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 80 l.; *Júdása én nem lehetnék*. Versek. Bratislava, 1959. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 86 l.; *Földközélen*. Versek. Bratislava, 1965. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 71 l.; *Laterna Magica*. Versek. Bratislava, 1967. Tatran, 47 l.
- PETRÓCZI Bálint: *Megbékélt emberek*. Elbeszélések. Bratislava, 1953. Magyar Kiadó, 173 l.; *Piros virág*. Elbeszélések. Bratislava, 1956. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 213 l.; *Határvaros*. Regény. Bratislava, 1963. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 282 l.; *A szemtanú*. Regény. Bratislava, 1966. Tatran, 187 l.
- RÁCZ Olivér: *Kassai dalok*. Versek. Bratislava, 1958. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 115 l.; *Megtudtam, hogy élsz*. Regény. Kosice, 1963. Keletiszlovák Kiadó, 581 l.; *Egyszerű ügy*. Regény. Kosice, 1966. Keletiszlovák Kiadó, 311 l.
- SAS Andor: *Történelmi és irodalmi tanulmányok*. Bratislava, 1953. Magyar Kiadó, 324 l.
- SZABÓ Béla: *Az első ajándék*. Elbeszélések. Bratislava, 1951. Magyar Könyvtár, 206 l.; *A menyasszony*. Regény. Bratislava, 1956. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 192 l.; *A család kedvence*. Regény. Bratislava, 1958. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 412 l.; *Az élet peremén*. Önéletrajzi regény. Bratislava, 1959. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 349 l.; *Napló 1956*. Bratislava, 1961. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 240 l.; *Ebek lázadása*. Regény. Bratislava, 1964. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 338 l.; *Evek sodrában*. Regény. Bratislava, 1967. Tatran, 372 l.
- SZŐKE József: *Az asszony vár*. Elbeszélések. Bratislava, 1959. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 153 l.; *Katicabogár*. Regény. Bratislava, 1964. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 226 l.
- TÓTH Elemér: *A halak mélyben úsznak*. versek. Bratislava, 1965. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 149 l.; *Ketten*. Versek. Bratislava, 1966. Tatran, 90 l.
- TÖRÖK Elemér—OZSVALD Árpád—VERES János: *Három fiatal költő*. Bratislava, 1954. Magyar Kiadó, 121 l.

TÓZSÉR Árpád: *Mogorva csillag.* Versek. Bratislava, 1963. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 117 l.; *Kettős úrben.* Versek. Bratislava, 1967. Tatran, 60 l.

TURCZEL Lajos: *Írások mérlegen.* Kritikák, tanulmányok. Bratislava, 1958. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 220 l.; *Írás és szolgálat.* Tanulmányok. Bratislava, 1965. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 260 l.; *Két kor mezsgyéjén.* Tanulmány. Bratislava, 1967. Tatran, 311 l.

VERES János: *Ifjú szívem szerelmével.* Versek. Bratislava, 1955. Magyar Kiadó, 139 l.; *Tüzek és virágok.* Versek. Bratislava, 1961. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 127 l.; *Földrengés után.* Regény. Bratislava, 1965. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 216 l.; *Fehér szarvas.* Versek. Bratislava, 1967. Tatran, 74 l.

ZS. NAGY Lajos: *Ének a tisztaságról.* Versek. Bratislava, 1964. Szlovák Szépirodalmi Kiadó, 103 l.

Összeállította: *Pomogáts Béla*

SEMMEIWEIS IGNÁC

1818. július 1—1865. augusztus 13.

Százötven éve született a nagy magyar orvostudós, a gyermekágyi láz legyőzője, az „anyák megmentője”.

Könyvek

BENEDEK ISTVÁN: *Semmelweis és kora.* 1967. Gondolat, 472 l. Új Könyvek: 670 047.

Tudomány- és művelődéstörténeti körképbe ágyazva mutatja be Semmelweis életútját és felfedezését. Lebilincselő olvasmány. Gazdag dokumentum- és bibliográfiai anyaga kitűnő tájékoztató forrás.

DOMÁNY IMRE: *Semmelweis küzdelmes élete a tudományos igazság szolgálatában.* Az aszepszis és antiszepszis vázlatos története 100 év távlatából. 1958. Medicina, 170 l.

Gazdag dokumentációs anyagra támaszkodó pályakép, amely nemcsak a személyes sors, hanem a korszak tudományos és politikai viszonyainak is hű tükrö. Bemutatja Semmelweis kortársait, elődeit, tanításainak orvostudományi előzményeit, hátterét és következményeit. A kötetet dokumentum, jegyzet- és kronológiai anyaga, valamint bibliográfiája fontos kézikönyvvé avatja.

FEDOROWSKI, GRZEGORZ: *Felfedezések az orvostudományban.* 1965, Móra, 40—52. l. (Búvár könyvek 65.) Új Könyvek 651 832.

A gyógyítás legnagyobbjainak életét és felfedezéseit megőrkítő ismeretterjesztő elbeszélések füzére. Semmelweisnek „Az anyák jötevője” c. fejezet állít emléket. Ifjúsági és kezdő olvasók számára különösen ajánlható.

GORTVAY GYÖRGY — ZOLTÁN IMRE: *Semmelweis élete és munkássága.* 1966. Akadémiai, 291 l. Új Könyvek 660 644. Hatalmas irodalmi forrásanyagra és új levéltári kutatásokra támaszkodó monográfia, amely Semmelweis életútját

ról, felfedezéséről, pesti működéséről, az őt ért támadásokról, betegségéről és haláláról ad hiteles képet. Bírálja a Semmelweis tanításával szemben támasztott elsőbbségi igényeket. Új megvilágításba helyezi Semmelweis és Lister, a sebészeti antiszepszis bevezetőjének kapcsolatát. Gazdag dokumentum-, kép-, jegyzet-, kronológiai anyag egészíti ki a könyvet.

GLASER, HUGÓ: *A gyógyítás diadalútja.* 1960, Gondolat, 33—38 l.

A szerző a sebészet történetének keretében ismerteti Semmelweis életművét és felfedezésének jelentőségét. Érzékelteti Semmelweis és társai küzdelmének korszakalkotó voltát.

GYENES ISTVÁN: *Nagy orvosi felfedezések.* 1961. Medicina, 117—120. l. (Medicina kiskönyvtára.)

Az orvostudományban százados harc dúlt a sebfertőzödés okainak és megelőzésének a megítélése körül, a haladó és a maradi nézetek képviselői között. Az erről szóló izgalmas fejezetben mutatja be a szerző Semmelweis életét és munkásságát.

KARGER-DECKER, BERNT: *Sebészeti és szemtükör.* A sebészet hőstettei. 1961. Gondolat, 127—136. l.

- A sebészet legfontosabb eredményeiről számol be. Közöttük különös hangsúlyval ismerteti a szerző Semmelweis életművét, s felfedezésének sebészeti jelentőségét.
- LEFF, SAMUEL — LEFF, VERA:** *A varázslástól a modern orvostudományig.* 1957. Kossuth, 216—217. l.
A különböző történelmi korok orvoslásáról ad áttekintést. Ezen belül részletesen tárgyalja a fertőző betegségek s a sebfertőzés elleni küzdelmet s Semmelweis felfedezését.
- REGÖLY-MÉREI GYULA:** *Akik legyőzték a betegségeket.* 1963, 1966. Medicina, 1—2. köt. Új Könyvek 660 695. A gazdag dokumentum- és adatanyagot tartalmazó mű, amely az orvostudomány és a gyógyítás újszólván minden ágának fejlődéséről képet ad, sok helyen foglalkozik részletesen Semmelweis felfedezésével, életművével. Az eligazodást a részletes névmutató teszi lehetővé.
- RÉTI ENDRE:** *A gyógyító ember.* Az orvostudomány történetéből. 1963. Móra, 153—159. l.
A lebilincselően érdekes orvostörténeti könyv *A gyógyítás diadalútja* c. zárófejezetében számol be a sebészet múlt századi hatalmas fejlődéséről, amelynek egyik alapfeltétele volt a sebfertőzés elleni eredményes küzdelem. E küzdelem keretében állít emléket Semmelweisnek. Ifjúsági és kezdő olvasóknak különösen ajánlható.
- Semmelweis betegsége.** (Szerk. Hüttl Ti-vadar.) 1965. Medicina, 149 l. Új Könyvek: 651 593.
A tanulmánykötetben kiváló magyar orvosok tisztázzák Semmelweis betegségének és halál-okának kérdését, amely eddig szubjektív és tudománytalan torzítások szövevényébe volt burkolva. A szerzők bebizonyítják, hogy Semmelweis sohasem volt elmebeteg, s halálát kétségkívül a heveny vérmérgezés okozta.
- SZÁVA ISTVÁN:** *Egyedül a halál ellen.* Semmelweis Ignác élete. 1963. Móra, 201 l. (Nagy emberek élete.)
Fordulatokban gazdag, érdekes, a kor tudományos és politikai légkörét is hitelesen ábrázoló könyv a nagy orvos tudós életéről és küzdelmeiről. Ifjúsági és kezdő olvasók számára különösen ajánlható.
- SZÉKELY SÁNDOR:** *Az orvostudomány története.* 1961. Medicina, 184—193. l.
A XIX. századi orvostudomány történetének keretében részletesen foglalkozik a magyar orvostudománnyal, s Semmelweis életével, munkásságával. Képek, eredeti dokumentumok és szemelvények, s a kor tudományos színvonalának ismertetése, jellemzése egészíti ki a fejezetet, amely ismeretterjesztő előadásokhoz különösen hasznos.
- THOMPSON, MORTON:** *Az élet ára.* Semmelweis Ignác életregénye. 1962. Európa, 365 l.
Megrázó regény, amely hitelesen ábrázolja Semmelweis forradalmiságát, hazafiságát, emberi nagyságát, haláláig folytatott harcát a gyermekágyi láz, a dogmatikus orvostudomány és az oszt-rák reakció ellen. Egy politikai és tudományos forradalmaktól izzó korszak és egy nagyszerű orvos, hazafi és ember életének művészi dokumentuma.
- THORWALD, JÜRGEN:** *A sebészek évszázada.* 1959. Gondolat, 261—280. l.
A modern sebészet 100 évének e lebilincselő krónikája orvosok és anyák nevében egyaránt elégtételt igyekszik nyújtani az annyi irigységgel és értetlenséggel küzdő Semmelweisnek, a sebészeti fertőzés elleni harc e kimagasló egyéniségének. Alakjának és felfedezésének nagysága a kor sebészetének tükrében különösen kiemelkedik Thorwald könyvében.

Folyóiratcikkek

- ANTALL JÓZSEF:** *Semmelweis Ignác.* = Természettudományi Közlöny. 1965. 7. sz. 289—293. l.
— *Semmelweis Ignác tabáni szülőháza és utolsó pesti lakhelye.* = Műemlékvédelem, 1966. 3. sz. 172—180. l.
Az anyák megmentője. = Univerzum. 1965. 6. sz. 3—19. l.
- BARTUCZ LAJOS:** *Semmelweis négy-szeri exhumálása.* = Természettudományi Közlöny, 1965. 12. sz. 546—550. l.
- BENEDEK ISTVÁN:** *Semmelweis.* = Élet és Irodalom, 1965. 33. sz.
— *Semmelweis.* = Új Írás. 1965. 1. sz. 94—103., 2. sz. 246—250. l.
— *Orvostörténeti múzeum lett az anyák megmentőjének szülőháza.* = Magyar Nemzet, 1965. 186. sz.
- PALATKÁS BÉLA:** *Semmelweis Ignác mint könyvtáros.* = Magyar Könyvszemle, 1965. 3. sz. 234—235. l.
- REGÖLY-MÉREI GYULA:** *Semmelweis.* = Élővilág. 1965. 3. sz. 179—181. l.
— *Semmelweis és a magyar orvostudomány.* = Élet és Tudomány, 1965. 32. sz.
- SZÉKELY SÁNDOR:** *Hipotézis és bizonyosság.* A semmelweisi felfedezés. = Világosság, 1965. 11. 688—692. l.
- ZOLTÁN IMRE:** *Az élő Semmelweis.* = Népszabadság, 1965. 190. sz.
— *Semmelweis halálának 100. évfordulóján.* = Magyar Tudomány, 1965. 9. sz. 555—564. l.
— *Semmelweis Ignác Fülöp.* = Népegészségügy, 1965. 8. sz. 225—226. l.

Összeállította: Csomor Tibor

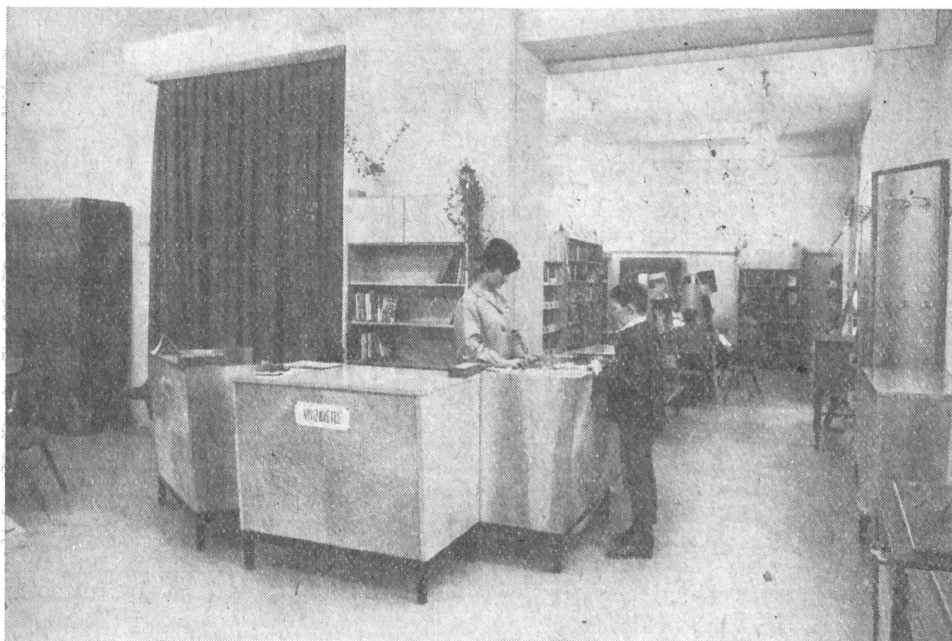
Még egyszer a XII. kerület könyvtárügyéről

Több mint három esztendeje, hogy a *Könyvtárosban* (1965. március) beszámoltunk Budapest XII. kerületének könyvtári ellátottságáról, helyesebben ellátatlanságáról. Az akkori cikk megírására a tapasztalat készítetett: ez a kerület a főváros könyvtári szempontból leghátrányosabb helyzetű részeihez tartozik; és az aggodalom a kerület gyermekeiért, akiknek jórésze úgyszólván könyv nélkül, de mindenképpen a könyvtár nevelő hatása nélkül nő föl. (A főváros egyébként is elvesztette vezető szerepét, mert mint a gyermekkönyvtárosok országos értekezletén is hallottuk, a gyermekek könyvtári tagságának aránya országosan 44%, Budapesten azonban csak 30%. Országosan van fejlődés, a fővárosban azonban stagnálás tapasztalható. Az iskolai könyvtárakról érdekes adatot találhatunk a „Vita az ifjúsági irodalomról” című Móra-kiadványban, mely szerint e könyvtártípusban országosan, évente 3,6 kölcsönzés esik egy főre. A Könyv és Nevelés adatai szerint pedig míg országosan az egy tanulóra eső évi könyvbeszerzési keret 3,8 Ft, addig a fővárosi iskolákban csupán 1,3 Ft. Így az egy főre eső kötetszám is kisebb az országos átlagnál: a fővárosban csupán 1,7 kötet — legkisebb az országban! Ezek a számok világosan bizonyítják, hogy a tanulók túlnyomó része még a kötelező olvasmányokat sem az iskolai könyvtárakból kölcsönzi.)

A közművelődési könyvtár szerepe tehát igen nagy, s ezért a XII. kerületben is újra megnéztük, mi történt az elmúlt három év alatt, és mit tartogat a közeljövő? Erre a visszapillantásra öröndetes alkalmat adott a Böszörményi úti Szabó Ervin Könyvtár új helyiségbe költözése.

Mielőtt magáról a könyvtárügyről szólnánk, vessünk előző beszámolóinkhoz hasonlóan egy pillantást magára a kerületre. A Szabadság-hegyet, János-hegyet, Farkasrétet és Zuglípertet felölelő, 27,7 négyzetkilométernyi hatalmas kiterjedésű városrész népsűrűsége erőteljesen megnövekedett. Az 1960-as adatok szerint 68 372 lakos élt itt, ma a lakosság száma meghaladja a 75 000-et. Helyenként, mint például a Dániel úton, új lakótelepek épültek. Várostervezők és építészek gyakran elmondják, hogy az új lakókörzeteknek arányosan kellene fejlődniük, mert különben nem otthont, csupán szálláshelyet adnak lakóiknak az arányos fejlődés pedig magában foglalja a kulturális intézményeket éppúgy, mint az egészségügyi és üzleti hálózatot.

Ezzel azonban a lakályos hegyvidék adása marad az odaköltözőknek.

A Böszörményi úti Szabó Ervin Könyvtár gyermekrészlege

Az egyetlen könyvtár

A kerület olvasóit még mindig egyetlen Szabó Ervin kerületi könyvtár látja el. (Nem számítva a szabadsághegyi és farkasréti fiókokat, melyek számottevő magánkönyvtárnál nem nagyobbak, és inkább csak kölcsönzőhelynek, semmint könyvtárnak nevezhetők, de még így is irigylésre méltónak tűnnek a zugligeti és János-hegyi lakosok számára.)

A Bősörményi úti Szabó Ervin Könyvtár azonban nagy változáson esett át: több évi huzavona után megkapta a Joliot-Curie tér sarkán levő OTP-fiók helyiségét, és 1967 júliusa óta megújodva várja olvasóit. Miként a megnyitó ünnepségen az olvasók „korelnöke”, *Benedek Marcell* mondta: „Nyitva van az aranykapu...”

A régi üzlethelyiség után ez a három kis szobából és egy nagy teremből álló térség csakugyan impozáns. Berendezése csinos és lakályos, belső terét a XII. kerületi tanács építési osztályának vezetője, *Sándor János* és munkatársa, *Timon Kálmán* mérnök társadalmi munkában tervezte, körülbelül 400 000 forint értékű berendezést pedig az FSZEK központ adta. Egyetlen, ám súlyos hibája, hogy már a nyitás pillanatában szűknek bizonyult, és nem fejleszthető. Az olvasószoba, ahol a kézikönyvtár fele s a folyóiratok kaptak helyet, csupán 16 fő befogadására alkalmas! Holott az 1967-es év során 3369 felnőtt iratkozott be annak ellenére, hogy a könyvtár a költözködés miatt mindössze hat hónapig volt nyitva. A következő esztendőben a könyvtárosok 5000 fő beiratkozására számítanak.

Az olvasólétszám emelkedésével távolról sem arányos a könyvek számának növekedése. A könyvtár — nagyarányú selejtezés után — 1966-ban 35 313 könyvvel rendelkezett, 1967 végén pedig 37 443 darabot számlált. A múlt évben 4000 kötetet vásárolt, 1800-at viszont elhasználódás miatt kiselejtezett. A könyvtárosok rövidesen fellépő könyvhiánytól tartottak, míg csak meg nem kapták a kerületi tanács 50 000 forintos támogatását a közsegfejlesztési alapból és az ígéretet ennek folyamatos megadására.

A könyvtár vonzását növelni fogja, hogy a kerületben lakó huszonöt író a könyvtárosok a könyvtár körébe kapcsolni, aktivizálni igyekeznek. A következő évben pedig a kerület történetével kapcsolatos művek bibliográfiájának kiadását tervezik. A középiskolások számára különösen hasznos lesz az érettségire előkészítő történelmi és irodalomtörténeti előadásorozat, mely idén indul.

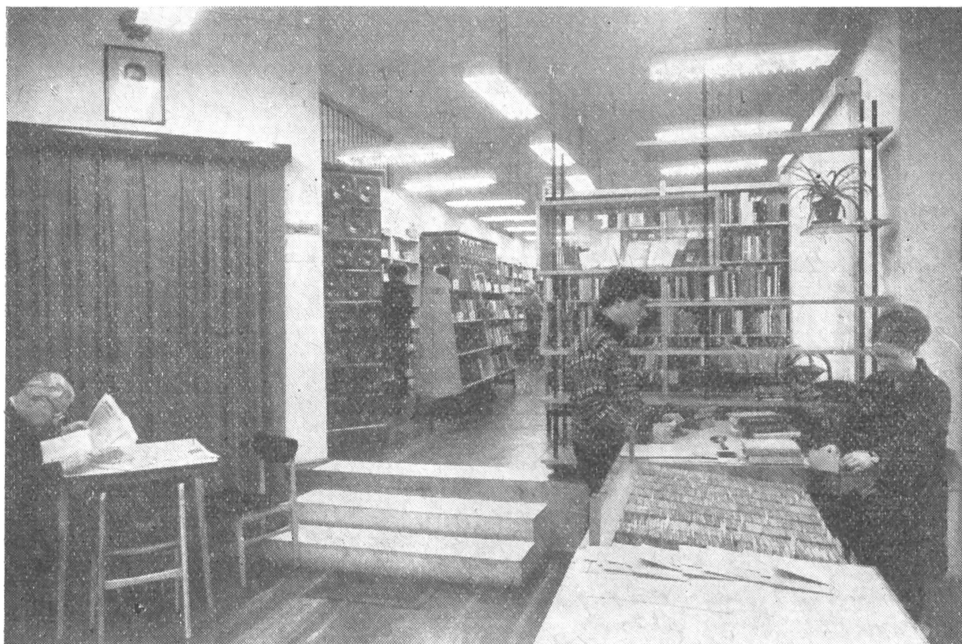
Az átköltözés régi vágyat valósított meg: az egykori gyermekkönyvtári részleg kis szobája után terjeszkedni tudott, örökölte a régi felnőtt- és gyermekkönyvtár összes helyiségeit. A könyvtár a közeli környék gyermekein kívül egyes iskolák irodalmi szakköreit is befogadta, módot adván a szakköri foglalkozások könyvtárban való megtartására. Sajnos, a távolban lakók nem juthatnak el ide, mert ugyan melyik szülő engedti többszöri átszállással hosszú útra gyermekét?! Egyik-másik pedagógus elhozta év elején az osztályát, a vonzó benyomás azonban elhalványul, hiszen a következő látogatásra csak szülői kísérettel volna mód.

A szakszervezeti könyvtárak

Mint a múltban, most sincs lehetőség arra, hogy a kerületben működő kb. 30 szakszervezeti könyvtár a lakosságot ellássa. A nagyobbak — a Magyar Optikai Művek, a budai főposta, a János-kórház — közül egyedül a MOM fogad be külső olvasókat, szám szerint 214-et. Ezek főként akkor szoktak oda, amikor a Bősörményi úti könyvtár a költözködés miatt zárva volt. A MOM igen közel lévén a Bősörményi úthoz, területileg ugyanazokat tudja befogadni, s legfeljebb az FSZEK túlszűfolttságán segíthet valamelyest. Hogy erre propagandával mégsem törekszik — bár aki betér, barátságos fogadtatásra lel —, az teljesen érthető: hiszen ha a kerületi lakosok elárasszják, akkor a vállalati dolgozóit sem tudja többé rendszeren ellátni.

A MOM könyvtára mindenesetre öröndetes változások után és előtt van, szüntelen fejlődésben. Három évvel ezelőtt 10 000 kötetével egyetlen szobában szorongott, ott vágtak ki egy ablakot, ahol a könyvtáros kiadogatta a könyveket. Nemhogy szabadpolchoz, de még katalógushoz sem jutott az olvasó. Ennek az özőnvíz előtti állapotnak vége. Most tágas, szabadpolcos terem várja 1214 olvasóját könyvekkel, folyóiratokkal, katalógusszekrényekkel, sok napfényrel és virággal. A közeljövőben pedig még két szobát kap a könyvtár, ezekkel együtt kiterjeszkedhet a kertre, szabadterei olvasót is létesíthet majd.

A MOM vezetői szívükön viselik az olvasás ügyét. (A MOM-könyvtár újjáalakításáról l. Kiss Gy. János: *Megnyitottuk az ajtókat...* Könyvtáros, 1965. 12. sz.)

A Bösörményi úti Szabó Ervin Könyvtár felnőtt részlege az előtér felől (Kovács Ferenc felvételei)

A jövő kilátásai

A kerület hiányos könyvtári ellátottsága és a távolabbi részek teljes ellátatlansága három évvel ezelőtt is nyomasztó volt. Hogy a helyzeten hogyan szándékoznak változtatni, azt akkor az FSZEK központban Dobos Piroska osztályvezetőtől, a kerületi tanácsnál pedig Fülöp Árpádné vb-titkártól kérdeztem meg. Határozott terv nem volt, az egyik zugligeti iskolával folytak hamarosan sikertelenségbe torkolló tárgyalások egy helyiség könyvtári fiók részére történő átadásáról. Dobos Piroska akkor — mint legmegfelelőbb megoldást — egy bibliobusz üzembe helyezését ajánlotta, ez az elképzelés azóta sem vált konkrét tervvé. Újabb fiók sem létesült.

Most újra megkérdeztem Fülöp Árpádnét — akinek a könyvtárüggyel kapcsolatos jóindulatát annak idején is tapasztaltam —, milyen reményekkel tekinthetünk a távoli terület könyvtári ellátásának jövőbeni alakulására?

— Amit ígértem, beváltottam. Az OTP ma könyvtár, a tágas gyermekkönyvtár is megvan. *Többet nem ígértem, csak reméltem.* A remény nem mindig válik valóra. Egyébként a dolog nem rajtunk áll, s nem miattunk bukik. Mi megadtuk a KÖFÁ-ból a támogatást, a tanács dolgozói társadalmi munkával segítették a könyvtárt — a kerület végül is csak pártoló mecénás, de nem gazda! Mi további lépésekre is hajlandók vagyunk. Szerezniék helyiséget a Zugligetben, sőt a Szabadság-hegyen folyó Óra úti nagy építkezésnél is lefoglalnánk egy földszinti lakást — azonban mi *csak* ezt adhatjuk. Esetleg némi pénzt könyvre. De új intézmények létesítéséről s a működés többi feltételének biztosításáról a könyvtárfenntartó Fővárosi Tanácsnak kell gondoskodnia.

Fülöp Árpádné vb-titkár véleményével a Fővárosi Tanács könyvtárügyi főelőadója, Susits Imre egyetért:

— A gazda valóban a Fővárosi Tanács, és ma jó gazdának lenni nem könnyű. Mégis örömmel közlöm, hogy valamennyi kerület közös könyvtárfejlesztési-telepítési programja elkészült, s azt az illetékes szervek már jóváhagyták. E program keretében a XII. kerületben is gondoskodni fognak a zugligeti lakóközvet ellátásáról, s a kerületben is megvizsgálják, milyen mód van a meglévő fiókok jobb elhelyezésére. Lényegesen több nehézséget okoz azonban a fejlesztésekkel arányosan emelkedő pénzügyi keretek „intézményes” biztosítása és ez valóban a mi feladatunk, mint gazdái.

— S hogy a kerület is gazda, és jó gazda, azt a cikkben elmondottakon túl bizonyítja, hogy másfél éven belül két alkalommal — utójára épp most — önálló témaként tárgyalta meg a kerületi Szabó Ervin Könyvtár helyzetét. Ez a kérdés, mondhatni, a legjobb értelemben napirenden van.

Ez történt tehát az elmúlt három év alatt, és a további fejlődés reményével kecsesget a közeljövő, bizunk benne, hogy nem is sokára.

Bozókya Éva

iskola és könyvtár

Iskola és gyermekkönyvtár együttműködése Veszprémben

Tapasztalatunk szerint a 10—14 éves tanulók nagy részének tudatában az „irodalom” szó kapcsán a tantárgy és a belőle szerzett jegy (különösen, ha az osztályzat gyenge) idéződik fel nem a legkellemesebb emlékek kíséretében. Ezen nem is lehet csodálkozni. A tankönyvben levő irodalmat tanítjuk. A tanulók feleléseik során osztályzatokat szereznek, és ezek a bizonyítványba kerülnek. Az irodalom azonban nemcsak általános iskolai foglalkozás (felelés — érdemjegyek), hanem élő és az életet tükröző csodálatos világ is!

Vajon hányan fedezik fel ezt a világot? Hány gyerek fedezi fel a könyvtárat? Annyi, ahánnyal felfedeztetjük mi tanárok, könyvtárosok, szülők. Ezért szeretnék néhány gondolattal az iskola és a gyermekkönyvtár gyakorlati együttműködésének lehetőségeire utalni.

A veszprémi Kiss Lajos lakótelepi általános iskola tanulói rendszeresen látogatták a megyei gyermekkönyvtárat. A megyei könyvtár építkezése következtében azonban a gyermekkönyvtár korábbi, az iskola épületéhez aránylag közel eső helyéről ideiglenesen egy kilométerrel távolabb került. (Ide, a várfeljáróhoz a lakótelep távolabbi pontjáról és vissza a

gyermekeknek 4—5 km-t kell gyalogolniuk könyvtért, vagy autóbusszal közlekedniök.)

A megnövekedett távolság annyira lecsökkentette a tanulóifjúság könyvtárlátogatását, hogy a tény mint magyar szakos tanár is észleltem. Ennek megváltoztatása érdekében a gyermekkönyvtár vezetőjével való megbeszélés során különböző tervek megvalósítását határoztuk el.

Elsőnek egy felhívással igyekeztünk a gyermekek figyelmét a gyermekkönyvtárra irányítani. Fekete lábnymok, lépéstávolságnyira, s két nyomozó fiú. Ezt ábrázolta a propaganda-kép.

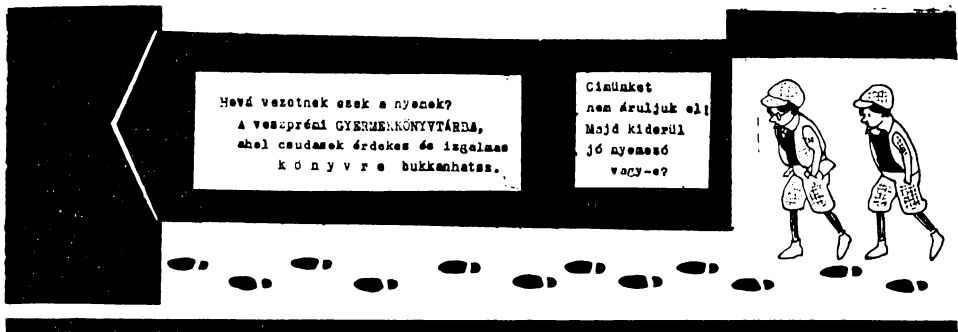
„Hová vezetnek ezek a nyomok?

A veszprémi Gyermekkönyvtárba, ahol csuda sok érdekes és izgalmas könyvre bukkanhatsz.

Cimünket nem áruljuk el! Majd kiderül, jó nyomozó vagy-e?”

A következő felhívás szövege már többet is elárult a könyvtár helyéről és szolgáltatásairól.

Három osztályban végzett félévi kísérlet után az 1967—68-as tanévben vezet-

tük be — egyelőre a magyar- és történelemtanításban —, hogy öt irodalmi mű elolvasása illetve az olvasottakról tartott beszámoló után a tanulók „könyvtár” ötöst szerezhetnek kedvenc tantárgyukból.

A tantárgyakhoz kapcsolódó irodalomról a gyermekkönyvtár ajánlójegyzéket juttatott el a nevelőkhöz. (A történelemhez a Csatázzunk együtt korokon át... című bibliográfiát ajánlotta, a magyar irodalomhoz szintén osztályokra bontott irodalmat javasolt. A tanárok a rendelkezésükre álló bibliográfiából ajánlottak irodalmat a tanított anyagrészhöz.) Ezek után csoportosan és határozott kívánsággal érkeztek a tanulók a könyvtárba. Ismét szorosabbá vált a kapcsolat a könyvtárral és eredményesebbé az oktatás. A gyerekek a könyvtárban „arany cédulát” kaphattak. (A cédulákat előre elkészítettük, „Gyermekkönyvtár” felírással, alumínium fóliára.) Az iskolában közös megállapodás alapján először a magyar-, történelemtanárok vezették be, hogy öt irodalmi alkotás elolvasása és annak cédulákkal való igazolása után a tanulók ötöst szerezhetnek.

Az „aranyláz”, ti. az aranszínű cédulák gyűjtése olyan nagyszámú tanulót irányított a könyvtárba, amire sem a könyvtár, sem az iskola nem számíthatott. A könyvtár olvasóinak egynegyedét a mi iskoláink tanulói tették ki. Holott a városban hét általános iskola működik, s a mi iskolánk esik a legtávolabb a könyvtártól.

A párhuzamos osztályokban a tanmenetet úgy alakítottuk át, hogy pl. a hetedikben az egyik nevelő Csokonait, a másik Fazekast tanította először, hogy ne egyszerre rohanják meg a könyvtárat két osztály tanulói azonos témájú irodalomért.

Az első ötösrre csupán néhány hétig kellett várni. A legszorgalmasabbak hozták az öt cédulát. Az első beszámolók még nem voltak zökkenőmentesek, de hamarosan kialakult a beszámoló menete is. Az öt cédula tulajdonosa felsorolta az általa olvasott műveket s megnevezte az írókat. Néhány kérdés következett:

— Melyik könyv tetszett a legjobban? Miért? (Az V—VI. osztályosok általában az utójára olvasott könyvet jelölték meg.)

— Mikor játszódik a cselekmény?

— Milyen nemzetiségű az író?... (Ha van idő, a regény legizgalmasabb részét elmeséltetjük. A történelemhez kapcsolódó irodalomból általában az éppen tanult történelmi korszakkal kapcsolatos regényeket fogadjuk el. Ezekből a tanu-

Az „arany cédulák”, amelyekért ötöst lehet kapni (Nádor István felv.)

lónak azt a részt kell kiemelnie, amely a kort jellemzi.)

A könyvtárba járó fiatalokkal a gyermekkönyvtáros — tanárok számára is — példamutatóan szerettette meg a könyveket. A tanulók ma már játszva tesznek eleget a könyvbarát-próba követelményeinek. (A próbán a könyvtárhasználatban való jártasságukról kell számot adniuk.) A könyvtár kéthetenként a VII—VIII. és külön az V—VI. osztályosok számára könyvbarát-foglalkozást tart. A játékos foglalkozásokon a gyermekek megtanulják a katalógus kezelését, a lexikonok, kézikönyvek használatát, a kutatás és anyaggyűjtés módszereit. Nagyon szeretik a tanulók a szókincsfejlesztő gyakorlatokat, rimes játékokat, szellemi fejtörőket, vetélkedőket is.

A szülői értekezleten arról győződünk meg, hogy a szülők szívesen fogadták a gyerekek könyvtárba irányítását.

A gyermekkönyvtár úttörő munkával összeállította a természettudományos tantárgyak bibliográfiáját is. A tanítási anyaghoz ajánlott művek a tanmenetbe kerültek. A szakfelügyelő látogatása alkalmával örömmel nyugtázta a feltüntetett gazdag irodalmat. Nem elhanyagolható tény, hogy közben a *tantestület tagjai is olvasni kezdték szaktárgyuk ifjú-sági műveit.*

A megyei magyar szakos szakfelügyelők országos konferencián (1967. Debrecen) megállapították, hogy a tanulók kifejezőképessége országosan romlott, illetve fejlesztése elmaradt a követelményektől. Ezért úttörőcsapatunk a kifejezőképesség fejlesztésére előversenyt írt ki és bonyolított le. Ezek: a kifejező olvasási verseny, a vers és prózamondók, valamint a riporterek versenye, a nagyotmondó és halandzsaverseny.

A csapatdöntők résztvevői mindannyian a gyermekkönyvtár rendszeres látogatói közül kerültek ki. További összefüggést lehetne találni a könyvtári olvasók nagy száma és a szaktárgyi vetélkedők városi döntőjén elért első helyezések között is.

Fáradozásaink ellenére még minden osztályban akad néhány nem olvasó. Azokról van szó, akik életükben nem voltak még hangversenyen, nem tudnak egy verset rendesen elmondani, távol áll tőlük a képzőművészet; olvasási, tanulási nehézségekkel küszködnek, és nagyjából ugyanez mondható el szüleikről is. A családi körülmények miatt hátrányos helyzetű tanulókat nem sikerült lázba

hozni. Velük külön könyvtárlátogatást tervezünk, amit úgy készítünk elő, hogy az számukra is sikerélményt jelentsen.

Az alsó tagozatosok csoportos könyvtárlátogatását csak akkor tudja majd felváltani az egyéni kölcsönzés, ha a könyvtár átépítés után visszakerül a régi, állandó helyére, az iskolánktól kb. másfél kilométerre most korszerűsített megyei könyvtárpépületbe.

Jelenleg már több olyan osztályunk van, ahol a könyvtári tagok száma eléri a 90%-ot. Úgy érezzük, módszereink eredményesek, ezért továbbfejlesztésükre is gondolunk.

A kísértő sablonosságot a követelmények folyamatos növelésével próbáljuk kiküszöbölni. Az iskolaév végén a tanulók összeállítanak egy-egy bibliográfiát a helyükre lépő évfolyambeli pajtásuk részére. Az 1968—69-es tanévben kiterjesztjük a természettudományos tárgyakra is a könyvtár használatának összekapcsolását az iskolai oktatással.

Nádor István

tanár

Veszprém, IV. sz. Általános Iskola

a lapokban olvastuk

A körzeti könyvtár szünetel

Az elmúlt évben hosszas szervezéssel, igen sok munkával hozták létre Sajókazán a körzeti könyvtárat. A körzethez csatolták Sajógalgócot, Sajóivánkát, Vadnát és természetesen a Sajókazai Községi Könyvtárat. Egy ideig — sajnálatosan rövid ideig — ide tartozott a Sajókaza Súlyombánya-telepi könyvtár is, amit éppen egy évvel ezelőtt vettek át a szakszervezettől községi kezelésbe, majd később visszakerült a szakszervezetekhez. (Sok felesleges szervezés, anyagkezelés, leltárátadás után az a helyzet hát, mint-ha nem is kezdték volna meg a bányatelepi könyvtár átvételét.)

A körzeti könyvtár egyébként ez év elejéig funkcionált. Szükségtelen ismételen ecsetelni ennek a szervezetnek az előnyeit, mert hiszen a környező kis falvak könyvtárai soha nem juthatnának annyi könyveseréhez, soha nem frissíthetnék egyedül állományukat ilyen rendszeresen, mint éppen a körzeti keretben, mégis meg kellett szüntetni ezt a szervezetet, állítólag anyagi okok miatt, mert az új esztendőben nincs keret a körzeti könyvtáros dotálására. Így a sajókazai könyvtár a maga 9843 kötetével

jelenleg pusztán csak községi feladatokat lát el. Van 475 állandó olvasója, majdnem 150-nél több, mint tavalyilyentéjt; szabadpolcos olvasóterme, külön gyermek- és külön felnőtt szobája. Tucatnyi folyóirat és újság is vonzza ide a látogatókat.

A körzeti könyvtár gondolatát azonban nem szabadna elvetni. A jelenlegi 4 órás községi könyvtáros természetesen nem láthat el körzeti feladatokat is. De talán, ha sikerül ezt a fél státust egészéssé fejleszteni, azaz: egy teljes munkanapos függetlenített könyvtárost alkalmazni, akár a jelenlegi könyvtáros személyében is, s ehhez az anyagi keretet előteremteni, a körzeti könyvtár újra megkezdheti működését. Persze, ez is csak ideiglenes megoldás mindaddig, amíg az illetékes igazgatási szervek meg nem találják a csak a körzeti könyvtárral foglalkozó szakember alkalmazásának lehetőségét.

Hogy a körzeti könyvtár jó struktúra, az már sokfelé bebizonyosodott, a múlt évben Sajókazán is. Kár lenne végleg lemondani róla. (bm)

(Eszak-Magyarország)

Bővítik a Pécsi Tanárképző Főiskola Könyvtárát

A Pécsi Tanárképző Főiskola 1968-ban ünnepli alapításának 20. évfordulóját. Vele egyidős könyvtára is, mely néhány ezer kötetrel indult, ma viszont kerekén 100 ezer könyvet tart nyilván, és évente 5—6 ezer művel gyarapszik. Az utóbbi években jelentős mértékben nőtt az idegen nyelvű — orosz, német és szerb-horvát — könyvek száma is. Az angol nyelvű szakirodalom majdnem ezer kötet.

A könyvtár legfontosabb feladata a főiskolán folyó oktató-nevelő munka segítése az 1300 nappali, a csaknem 2000 levelező hallgató és az oktatószemélyzet könyvigényeinek kielégítése.

A fokozódó követelmények, az egyre növekvő állomány további terjeszkedést sürgetnek. A főiskola tanácsa ezért elhatározta a könyvtár bővítését. Erre kedvező lehetőség is kínálkozik, mivel az egyik épületszárnyat hozzáépítéssel nagyobbítják, s így a könyvtár mellett felszabaduló tanszéki helyiségeket könyvtári célra lehet átalakítani.

Elkészült a könyvtár bővítésének terve is. A jelenlegi 30 személyes olvasótermet 90 személyes váltja fel. Ebben mintegy 6 ezer kötet prézens, és olvasótermi anyagot lehet majd elhelyezni, a kevés példányszám miatt nem kölcsönözhető kötelező irodalom mellett.

A kölcsönzés jelenleg zárt rendszerű. A fejlesztés után korszerű szabadpolcos kölcsönzést is kialakítanak a kurrens anyag, mintegy 7—8 ezer kötet számára.

Régi igényt elégít majd ki, a főiskolán folyó tudományos kutatómunkát szolgálja egy 7,8 × 5,6 m-es kutatószoba létrehozása.

A közel száz négyzetméter alapterületű zárt és fűthető folyosót szintén könyvtári célra lehet majd használni. Itt kerülnek elhelyezésre a katalógusok, de alkalmas lesz ez a terület különböző kiállítások megrendezésére is.

Dr. Takács József

a Pécsi Tanárképző Főiskola Könyvtárának vezetője

Az ünnepi könyvhét és a Könyvtárellátó

Május 22-én könyvtáraink megkapták a Könyvtárellátó 9/a jelzésű megrendelő-jegyzékét, amely a könyvhéten megjelenő új könyveket sorolta fel. Vastag betűkkel ott áll rajta a figyelmeztetés: Postafordultával!

Mivel az olvasók a rádió és a televízió jóvoltából már jóelőre értesültek a megjelenő új könyvekről, a megrendelőjegyzéket még aznap feladtuk.

Aztán megünnepeltük a könyvhétet. Kiállításokkal, író—olvasó találkozókkal — de könyvek nélkül. Sőt, még egy hónappal a megrendelés után sem tudtuk ezeket a régen várt könyveket könyvtárunk olvasóinak rendelkezésére bocsátani. Igaz, hogy a Könyvtárellátó a könyvhét második napjára elküldte a könyvtáraknak a megrendelt könyveket, csak éppen cédula nélkül, ami azt jelenti, hogy a tavalyi évhez hasonlóan az idén is jóval a könyvhét után kaphatják kézhez az olvasók a régóta várt „új” könyveket.

A fent említett okok miatt a tavalyi könyvhét után panasszal éltünk. Ennek ellenére az idén is sok-sok olvasónak okozott bosszúságot a Könyvtárellátó ezzel a késedelmes szállítással. Sajnos, azzal is számolnunk kell, hogy a négy-ötzsöri hiábavaló érdeklődés után több olvasó elveszti türelmét, s kimarad a könyvtárból.

Érthető ezek után, hogy nagy kő esett le a könyvtárosok szívéről, amikor végre kis csomagot hozott a postás az Állami Könyvterjesztő Vállalat Könyvtárellátó Osztályától. Örömmel bontottuk ki a cédulákkal tömött kis csomagot, pillanatokra talán feledni is tudtuk a csaknem egyhónapos mérgelődésünket. És most ért bennünket a második kellemetlen meglepetés. Mert a csomagban 58 egyforma cédulát találtunk: „Közművelődési könyvtárak összesített törzsanyagjegyzéke 1959—1964.”

Pontosan egy hónappal a könyvek megrendelése után, június 22-én végre a 9/a jegyzéken megrendelt könyvek céduláit is meghozta a postás. De a megrendelt, szám szerint 97 darab könyv közül összesen csak mintegy 24 darabhoz küldtek megfelelő számú cédulát, a többi hetven könyv cédulája még július elején sem érkezett meg.

Dr. Pálinskás Györgyné

a miskolci Szabó Lőrinc városi fiókkönyvtár vezetője

A PEDAGÓGIAI VONATKOZÁSÚ MUZEÁLIS EMLÉKEK — köztük az ide vonatkozó könyvanyag — gyűjtésének feladatával az Országos Pedagógiai Könyvtárat bízta meg a művelődésügyi miniszter. Az erről szóló 140/1968. (M. K. 13.) MM számú utasítás, mely részletesen felsorolja, hogy mire terjed ki a jövőben az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum néven működő intézmény gyűjtőköre, a Művelődésügyi Közlöny június 29-i számában jelent meg.

GYERMEKKÖNYVTÁROS TANFOLYAMOT RENDEZETT júniusban a Szekszárdi Megyei Könyvtár a Baranya, Fejér és Tolna megyei gyermek- és községi könyvtárosok részére. A tanfolyamon előadások hangzottak el a gyermekkönyvtárak állományfejlesztéséről, az ifjúsági irodalom időszzerű kérdéseiről, valamint az ifjúsági könyvkiadás terveiről. A hallgatók csoportos gyermek foglalkozásokon is résztvettek a megyei könyvtárban. (M. J.)

A NAGYALÁSONYI Termelőszövetkezet (Veszprém m.) évente tízezer forinttal járul hozzá a községi népművelési feladatok megvalósításához, a klubszobák felszereléséhez, és havonta 600 forintot ad a körzeti könyvtáros tiszteletdíjához.

A BOLGÁR KÖNYVTÁROSOK FOLYÓIRATA, a Bibliotekar ez évi 5. számában közli Láng Imre: A könyvtárügy állami irányítóinak budapesti tanácskozása c. cikkét, a SZLOVÁK könyvtáros lap, a Čítateľ pedig ismerteti Kellner Béla: Könyvbarát-házak Somogy megyében című írását, amely lapunkban jelent meg.

FENNÁLLÁSÁNAK 15. ÉVFORDULÓJÁT ünnepelte júniusban a Ráckevei

Hírek

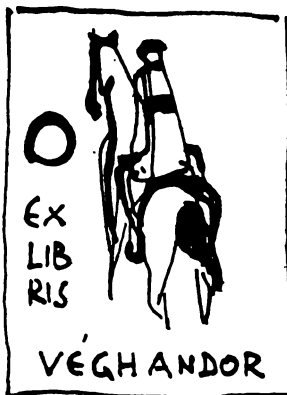
Járasi Könyvtár. Az irodalmi est keretében lebonyolított programot dr. Losonci Miklós gimnáziumi igazgató nyitotta meg, aki a könyv és az irodalom szerepével foglalkozott. A járasi könyvtár fejlődését, 15 év alatt elért eredményeit dr. Kovács József irodalomtanár méltatta. A könyvtár fejlődését jellemzi, hogy az 1954-ben 13 ezer kötetes járasi hálózati könyvállomány maig csaknem 70 ezerre, az olvasók száma 3 ezerről majd 12 ezerre, az olvasott könyvek száma pedig az évi 47 ezerről 380 ezerre növekedett. Az ünnepségen Thernesz Gézané, a könyvtár igazgatója köszöntötte a könyvtár legregibb olvasóit és könyveket, valamint különböző ajándéktárgyakat adott át nekik. (B. J.)

„A KÖNYV, MELY CÉLHOZ VEZET” című, miskolci könyvtörténeti kiállításról szóló hírünkben (6. sz. 352. old.) leírási hiba következtében rosszul jelent meg a kiállítás rendezőjének neve. A válogatás és rendezés munkáját Dr. Hunyady József a miskolci Léway József Tudományos Könyvtár vezetője végezte.

A FIÓKKÖNYVTÁRAK ÉS KÖNYVKÖLCSÖNZŐK könyvtárosai tesznek javaslatot a könyvek beszerzésére a Debreceni Városi Könyvtár hálózatában. A városi könyvtár ugyanis a szakterületi képesítés és egyéni érdeklődés alapján kiválasztott munkatársakhoz eljuttatja azokat a könyveket, melyeket a Könyvtárellátó az ún. gyorsszolgálat keretében a megrendelőjegyzekek szétküldése előtt megküld a könyvtáraknak. E könyvtárosok az olvasott könyvekről az olvasószolgálat érdekében tájékoztatják egymást a havonta sorra kerülő könyvismertetésekben, újabbban pedig a folyóiratok figyelmét is felosztották egymás között és beszámolnak a legfontosabb cikkekről. (G. I.)

TÁRSADALMI ÖSZTÖNDÍJAT JUTTAT egy népművelő-könyvtáros szakos hallgatónak a három Vas megyei kisközseget közígazgatásilag egyesítő Petőmihályfa tanácsa. A hallgató havonta 500 forintos támogatást kap a tanuláshoz, s ennek fejében az iskola elvégzése után a községben vállal népművelői állást.

GYERMEKFOGLALKOZÁSOKAT RENDEZETT az ismeretterjesztő irodalom köréből a Szegedi Járasi Könyvtár az év első felében az újszentiváni, a kübekházi, a szatymazi és a sövényházi községi könyvtárban, ahol a 14 éven aluli olvasók aránya a járasi átlagnál alacsonyabb. A jó előkészítéshez tartozott, hogy a gyermekeket a témákat (Az írás; A könyv; Matematikai játékok; Csodálatos élővilág) illusztráló meghívókkal értesítették a rendezvényekről. A foglalkozások sikerét bizonyítja, hogy alkalmanként 10–15 új beiratkozóval gyarapodott a könyvtárak gyermekolvasóinak tábora. (M. J.)

MAGYAR IRODALOM CSEHSZLOVÁKIÁBAN

A legutóbbi könyvhéten új sátor jelent meg a pesti utcán: a pozsonyi Madách Imre Kiadó képviselője. Sokan talán azt sem tudják, hogy Csehszlovákiában önálló magyar irodalom él, eleven irodalmi mozgalom szerveződik, irodalmi folyóirat és könyvkiadó dolgozik. Mint ahogy a hazai olvasóközönség a romániai vagy jugoszláviai magyar irodalmakról is legfeljebb annyit tud, hogy léteznek ilyenek. Pedig léteznek és dolgoznak, írók nevelődnek, irodalmi viták zajlanak, igényes, gyakran értékes művek születnek. S ezek a művek ma már általában eljutnak a hazai könyvtárakba és könyvesboltokba is. A könyvtáros gyakran tanácstalanul áll az ismeretlen nevek és könyvek előtt. Az ő munkáját, tájékozódását szeretnénk segíteni, amikor három alkalommal — mintegy madártávlatból — bemutatjuk a csehszlovákiai, a romániai és a jugoszláviai magyar irodalom életét és eredményeit. Annál is inkább meg kell ezt tennünk, mert az elmúlt esztendő széles körben felébresztette a közönség érdeklődését a szomszédos szocialista országok magyar irodalma iránt. Mint egy legutóbbi vita — amely írók, kritikusok és irodalomtörténészek közreműködésével zajlott az Írószövetségben a három szomszédos ország magyar irodalmának kérdéseiről — megállapította, ezek az irodalmak kettős elkötelezettségben élnek: egyrészt részt vesznek az illető ország kulturális életében, másrészt azonban az egységes és osztatlan magyar irodalom részesei. Magunkénak valljuk tehát Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia magyar irodalmát, felelősek vagyunk sorsáért, így azért is, hogy a hazai olvasóközönség ismerje és birtokába vegye e három irodalom legjobb teljesítményeit. Lássuk tehát elsőnek északi szomszédunk magyar irodalmát.

Irodalmi élet: hagyományok és mozgalmak

A csehszlovákiai magyar irodalom majdnem félévszázados hagyományra tekintet vissza. A húszas évek elején már lapok szerveződtek, írói mozgalmak alakultak. A születő irodalom hivatását a szlovákiai magyar művelődés és közélet máig legnagyobb hatású képviselője, *Fábry Zoltán* így fogalmazta meg: „Az európai irányt nem szabad elejteni. Most ez — létkérdés, a menekülés útja és feltétele. De irodalmunk csak akkor lehet európai, ha kultúránk, vágyunk, célunk összeesik azzal az Európával, mely ... a saját talaján újra és megint csak élni akar. Mely nem szárad el lokális egy helyben ülésel, de nem is menekül... most vajúdjá ki magából munkával, megbánással, felismeréssel új korok megtartó csíráját: a testvérember életét, szív- és lélekközösségét.” Vagyis európai tájékozódásra biztatott, egyszersmind az európai szellemet a haladásban, az emberi szolidaritás szolgálatában jelölte meg. Ugyanakkor természetesen több ízben is figyelmeztetett a hazai magyar irodalommal fennálló kulturális és erkölcsi közösségre, az egyetemes magyar irodalomba való beilleszkedés szükségességére. *Fábry* intő szava nem volt pusztába kiáltó szó. Körülötte és tőle függetlenül is progresszív mozgalmak szerveződtek. *Győry Dezső* és társai „új arcú” magyaroknak nevezték magukat, arra célozva, hogy sikerült levetkezniök a korábbi nemzeti elfogultságokat, s hogy a mesterséget progresszív célok szolgálatába kívánják állítani. Őket, törekvéseiket méltányolta *Móricz Zsigmond* is, amikor a szlovákiai magyarok mozgalmait ismertette olvasóival. A fiatalok átértékelték az öröklött eszményeket, a valóságos helyzet elemzéséből jutottak el a nemzetek közötti együttműködés és a szociális haladás gondolataihoz. Ezek a törekvések jelentkeztek a „Sarló” ifjúságának tevékenységében: *Balogh Edgár*, *Jócsik Lajos*, *Szalatnai Rezső*, *Dobossy László* és mások munkásságában, műveiben.

Csehszlovákiában haladó szellemű és művelt magyar irodalom alakult ki tehát a két háború között. Olyan költők léptek fel, mint *Győry Dezső* vagy a kommunista emigráns *Forbáth Imre*, olyan prózaírók, mint *Egri Viktor* vagy *Morvay Gyula* és olyan publicisták, esszéírók, mint *Fábry Zoltán* vagy a „Sarló” mozgalom tagjai. Irodalmi folyóiratok születtek és noha az anyagi gondok sorra kifulladásztották őket, néhányuk munkája a mai olvasó számára is tanulságos lehet. A pozsonyi *Tűzre*, a *Fábry Zoltán* szerkesztésében megjelenő *Az Útra*, a *Magyar Írásra* gondolunk. De

jó eredményeket értek el a napilapok — a *Prágai Magyar Hírlap*, az Ostravában megjelenő haladó szellemű *Magyar Nap* és a kommunista *Kassai Munkás* — irodalmi mellékletei is. Mindaz, ami a két háború között művészi értékben megszületett, és közéleti haladó hagyományban kialakult, ma a csehszlovákiai magyar irodalom örökségéhez tartozik.

Az a magyar irodalmi élet azonban, amelyről most be akarunk számolni, az utóbbi két évtized eredménye. A háború utáni években a szlovák nacionalizmus megakadályozta a magyar irodalom munkáját, általában a magyar kulturális és közéleti tevékenységet. Csak 1948-ban, a „februári fordulat” után fejlődhettek ki ennek az irodalomnak az intézményei. Az újjászerveződést a Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Szervezete (CSEMADOK) irányította, az a társadalmi szervezet, amely 1948 óta képviseli a Csehszlovákiában élő több, mint félmillió főt számláló magyar lakosságot. Mint minden irodalmi élet, ez az irodalom is különböző intézményekben szerveződik meg: irodalmi sajtót, könyvkiadást, írói szervezetet kíván. A sajtót az *Irodalmi Szemle* című folyóirat képviseli, amely *Dobos László* regényíró és kritikus szerkesztésében jelenik meg, és színvonalas munkájával, értékes cikkeivel megbecsülést szerzett a magyar irodalom mai folyóiratai között. Ezen kívül gyakran foglalkoznak irodalommal, könyvekkel a Csehszlovákiában élő magyarság heti- és napilapjai is: az *Új Szó*, *A Hét* (amely külön irodalmi mellékletet is megjelenet), a *Fáklya*, a *Dolgozó Nő*, a *Szabad Földműves*, az *Új Ifjúság*, a *Pionirok Lapja*. A könyvkiadást kezdetben a szlovákiai Pravda kiadó magyar osztálya végezte, néhány évig önálló Magyar Kiadó működött, 1956-tól pedig a Szlovák Szépírodalmi Kiadó, majd ennek utódja, a Tatran kiadó foglalkozott a magyar irodalmi művek megjelenítésével. Legújában, az öngazgatás és a kulturális egyenjogúság elveinek megfelelően újra független magyar kiadóvállalat alakult: a pozsonyi *Madách Imre Kiadó*. Ennek sátrával találkozhattunk a legutóbbi könyvhéten is.

A Csehszlovákiában élő magyar írók az egységes Csehszlovák Írószövetség munkájába illeszkednek, ugyanakkor az írószervezeten belül külön magyar szekciót alkotnak. Ennek a szekciónak a legutóbbi időkben huszonhét tagja volt. A szekció magyar irodalmi díjat oszt: a Madách Imre díjat, amelyet eddig *Fábry Zoltánnak*, *Bábi Tibornak*, *Monoszló Dezsőnek* és *Duba Gyulának* ítéltek oda. Ezen a díjon kívül a csehszlovák kormány is külön kitüntetéssel, az ún. nemzetiségi irodalmi díjjal tiszteli meg a magyar irodalmi élet legérdemesebb képviselőit. E díjat eddig *Fábry Zoltán*, *Forbáth Imre*, *Dobos László* és *Turczel Lajos* nyerte el.

Írók és művek

A Csehszlovákiában dolgozó magyar írók nagyrésze a felszabadulás után bontakoztatta ki tevékenységét. A régiek közül csupán néhányan vesznek részt ma is az irodalmi életben; *Győry Dezső*, *Morvay Gyula* és a „Sarló” tagjainak nagyrésze ugyanis Magyarországra költözött, *Balogh Edgár* pedig már a harmincas években Erdélybe került. Az idősebb nemzedék továbbra is munkálkodó képviselőit, a hősök részeseit és tanúit éppen ezért különös megbecsülés övezi. Közülük is a legnagyobb tisztelet *Fábry Zoltánt* veszi körül.

Fábry Zoltán az első világháború harctereiről hazatérve kezdett irodalommal foglalkozni. Az első pillanatban tudta, hogy a kisebbségi magyarságnak hivatása van: neki — és irodalmának — kell képviselnie azt a szellemet és azokat a célokat, melyekért az ellenforradalmi Magyarországon oly nehéz volt küzdeni. *Fábry* a kisebbségi irodalom legfőbb veszélyei ellen: az elzárkózás és a provincializmus ellen küzdött, amikor a haladás útját kereső Európához kívánta kapcsolni a Szlovákiába került magyar szellemi életet. Stószí remeteségében forradalomról és humanizmusról beszélt, Európa és a haladás fogalmaiban fedezte fel a hivatás céljait. Ő maga pedig hamarosan megépítette ennek a hivatásnak a reprezentatív műhelyét. E műhely a stószí könyvtárszoba, melyben könyvek és folyóiratok társaságában, a nagyvilágra figyelve élt *Fábry*, aki csak életformájában volt remete, érdeklődésében és figyelmének hatékonyságában a kor legjobban tájékozott íróival és publicistáival versenyezhetett. Magányában a politikai élelátás és a helyzetelemzés biztonságához jutott el. Ítéleteit és felismeréseit sorra igazolta a történelem. Így *Fábry* már a német fasizmus uralomrajtása előtt tudatában volt annak, hogy Európa egy újabb háború felé tart. De azt is tudta, hogy a fenyegető veszélyek ellen férfias ellenállással lehet csak védekezni. „Itt mindenkinek külön-külön magában kell kiépítenie egy sziget progresszivitást” — vallotta. Ő maga ki is építette ezt a szigetet. Életműve konok következetességgel megvalósított egyetlen vállalkozás. Küzdelem a háború, az embertelenség, a barbárság ellen. S így természetesen a fasizmus ellen is, amelynek *Fábry* mindig konok és kérérlhetetlen ellenfele volt. Publicisztikája antifasizista jellegű, írói „műfaját” is antifasizmusnak nevezi. Munkássága azonban, s talán

ebben van legfőbb erénye, nem defenzív jellegű, nem marad meg a kritikai mondanivalónál, hanem eszmék és eszmények megfogalmazására vállalkozik. Fábry antifaszizma ezért tudott tülemelkedni azon a történelmi közege, amelyben megszületett. Hatalmas érdemei vannak a náci barbárság és a háború leleplezésében, legfőbb érdeme mégsem a tiltakozás, hanem az eszmeterepítés. Írásai pozitív programot kínálnak: a szocialista humanizmus eszményeit és magatartásformáit dolgozták ki. Fábry maga így határozza meg az antifaszizmus fogalmát: „Az antifaszizmus: a kultúrtudat etikai realizmusa.” Vagyis az antifaszizmus az ő szótárában pozitív fogalmakra: a szocializmus, az erkölcs és a kultúra fogalmaira váltható. Ezért lehetett Fábry a felszabadulást követő időkben a csehszlovákiai magyar irodalom, tágabb körben: az egész ottani értelmiség hivatott vezetője, eszméinek kidolgozója. Hatása rendkívül nagy, a jelen vitáiban is állandóan hallatja bölcs és építő szavát.

Ömellette kell megemlékeznünk a nemrégiben meghalt *Forbáth Imréről*, a szlovákiai magyar irodalom legeredményesebb és legnagyobb tehetségű költőjéről. Forbáth azok közé tartozik, akik — Kassák példája nyomán — egyetlen élményként élték át a társadalmi és művészeti avantgardizmust, akik azonos szenvedéllyel szolgálták a forradalmat és újították meg a költészetet. Költővé és forradalmárrá az első világháború keserves élményei tették. Indulásakor a pusztulás látványáról beszélt, a polgári világrend bűneit számlálta el. Merész és gazdag költő talált magára ezekben az írásokban; költő, aki az expresszionizmus formáival kísérletezett, hogy szenvedélyesebben tudjon vallani lázadásáról. Forbáth költészete csupa láz, lendület és tűz, az ihlet magasfeszültségében szórja szét szertelen képeit. Az expresszionista technika alkalmazása révén a képek gazdagságát szabadította fel, egyszersmind konstruktív, tiszta szerkezetbe tudta fegyelmezni ezeket a képeket. Költőként a prágai „poétizmus” iskolájába, Nezvál és Teige körébe tartozott. Miként társai, a cseh költők, ő is a progresszív szolgálatába állította a modern költői eszközöket. Versei a forradalmár indulatáról, lázadásáról és haragjáról adnak számot. A második világháború előkészületei ellen még szenvedélyes sorokban tiltakozott, a háború idején azonban elhallgatott, és a felszabadulás után is csak prózai írásokkal, tanulmányokkal jelentkezett.

Ugyancsak az idősebb nemzedéket képviseli még Egri Viktor, Szabó Béla és Csontos Vilmos is. *Egri Viktor* a csehszlovákiai magyarság legtermékenyebb és legjelentősebb regényírója. A polgári humanizmustól jutott el a szocializmus eszméihez. Az ötvenes években az ő regényei és színművei (pl. a *Közös út*) foglaltak állást a szlovák—magyar egyenjogúság és együttműködés gondolata mellett. Ma is sokat dolgozik, történelmi és társadalmi regényeket, elbeszéléseket, színműveket ír. Művei méltán váltak népszerűekké a hazai olvasók körében is. *Szabó Béla* a hétköznapiak írója, a valóság ábrázolója. Már fiatal íróként az egyszerű életek krónikásaként jelentkezett. Az utóbbi tíz évben az ő tevékenysége is megújult, szinte évről évre új regénnyel és elbeszélésekkel jelentkezik. *Csontos Vilmos* ugyancsak az utóbbi időben tudta méltó módon érvényre juttatni költészetének erényeit. Csontos a valóság költője, aki az egyszerű élethelyzetek „átpoetizálásában”, azaz költészeté avatásában látja feladatát. Lírája éppen ezért a költői tárgyiaság eszközeit használja fel, a lírai realizmus nyelvén beszél. Formakultúrát a népköltészettől és a klasszikusoktól tanult. Helyét tehát a modern magyar költészet tárgyias és népi poétikára hangolt irányzatában jelölhetjük ki. Abban a körben, amelynek Illyés a klasszikusa, és talán Simon István az utolsó mestere.

A náluk fiatalabb költők már a felszabadulás után kialakult viszonyok között formálták meg költészetüket, műhelyüket. A szocialista irodalom nálunk ismert útját járták tehát: a korábbi egysíkú közéletiségtől jutottak el egy gazdagabb érdeklődést, ihletet és szenvedélyt mutató költői világhoz. Verseiknek ugyanakkor sajátos szenvedélyt ad az, hogy kifejezésre jut bennük az anyanyelv iránt érzett ragaszkodás, a táj és a szülőföld szeretete. Ezek közé a költők közé tartozik *Rác Olivér* és *Gyurcsó István*: mindketten a költői realizmus és a hagyomány hívei. *Dénes György* versei is a valóságból indulnak, de általában elérkeznek a „csodához”: a valóságban rejlő költőiség felfedezéséhez és kibontásához. *Bábi Tibor* azt az ismerős pályát járta meg, amit nálunk például Benjámin László: a csalódás és a kiábrándulás purgatóriumában keresi az eszmények és elvek újjáalakításának lehetőségét, a közösséggel kialakítandó új és tartalmasabb kötések. *Farkas Jenő* versei az élet mámoráról beszélnek, egy minden iránt érdeklődő, élményeket szomjazó lélekre vallanak. A „középnemzedék” legeredményesebb képviselője *Monoszlóy Dezső*, aki nek egyformán van érzéke a gondolati líra és a játékosság iránt.

A legfiatalabbak most induló nemzedéke mutatja talán fel a legtöbb ígéretet. Ezek a költők egyforma vonzalommal fordulnak a valósághoz és az elvontabb költői témákhoz: a filozófia és az erkölcs igazságainak versben való megfogalmazásához.

Változatos költészet születik tolluk nyomán: a nép életének gondjai éppúgy foglalkoztatják őket, mint a költői hivatás természete, a felelősség kimondása éppúgy, mint a szerelem játékos erotikája vagy a hazai táj szépsége. A korábbi tárgyas poétikát más eljárásokra váltották: megjelenik költészetükben a szabadabb gondolatársításokra épülő fogalmazás, a szabadabb szerkesztés, az elvontabb gondolkodás. Költészetük filozofikusabb jellegű, mint az előttek járóké, egyik legfőbb igényük az eszményekkel, a saját helyzetükkel végzendő szövetés. Ezt a nemzedéket jelzik *Cselényi László, Gál Sándor, Ozsvald Árpád, Tóth Elemér, Tózsér Árpád, Veres János* és *Zs. Nagy Lajos* verseskötvényei.

A csehszlovákiai magyar regény- és elbeszélés-irodalom nem sokban tér el a hazaitól. Elsősorban a társadalom, a változó élet jelenségeire és konfliktusaira figyel. A szlovákiai magyar élet ismerhető meg belőle. Különösen *Dobos László* regényei érdekesek, drámai érzékkel, pszichológiai biztonsággal ábrázolják a társadalmi lét konfliktusait. Mellette még *Lovicsek Béla, Nagy Irén, Ordódy Katalin, Petrőczy Bálint* és *Szöke József* műveire hívhatjuk fel a figyelmet. De van a csehszlovákiai magyar irodalomnak humoristája is: *Duba Gyula*, aki a legjobb hazai szatirikusokkal egyenrangú szellemes karcolatokat, szatirikus elbeszéléseket és regényeket ír. A magyar drámát *Erő Viktor* és *Dávid Teréz* művei képviselik.

Végül pedig szóljunk néhány szót a csehszlovákiai magyar kritikáról és irodalomtörténet-írásról. *Fábrý Zoltán*ról már beszéltünk. Ő az ottani magyar irodalmi élet első számú kritikusa is, akinek rendkívül nagy a szerepe abban, hogy a szlovákiai magyar írók lassan leküzdik a kisebbségi irodalmak szokásos nehézségeit. *Fábrý* következetes bíráló: a kisebbségi irodalom helyzete sohasem indította arra, hogy elnézze a hibákat, mindig szigorú, építő kritikát gyakorolt a megjelenő könyvek vagy az észrevételezett irodalmi jelenségek felett. Ugyancsak az idősebb nemzedékhez tartozott az 1962-ben meghalt *Sas Andor*, a cseh—magyar kapcsolatok tudós kutatója, akinek történelemmel és művelődéstörténettel foglalkozó írásai a szlovákiai magyarság önismeretét segítettek kialakítani. Az ő munkáját folytatja *Csanda Sándor*, aki talán a legtöbbet tette azért, hogy a két szomszédos nép történelmi kapcsolatait teljes megvilágításban táruljanak az érdeklődők elé. Az irodalmi bírálat műfajának képviselői *Dobos László* és *Turczel Lajos*. Ez utóbbi írta meg a két világháború közötti csehszlovákiai magyar irodalom történetét.

Pomogáts Béla

A KÖNYVTÁRI HÍRADÓK között, amelyek az év első felében jelentek meg, a MARCALI KÖNYVTÁROS elsősorban azért érdekes, mert adatokat közöl arról, hogy a könyvtár új épülete mennyire váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Az olvasók megnövekedett érdeklődését bizonyítja, hogy az előző évhez képest 380-nal nőtt az olvasótábor. Az új lehetőségek kiaknázása érdekében a nyitvatartási időt heti 30-ról 39 órára növelték, a tájékoztató szolgálat pedig reggel 8-tól este 7-ig áll az érdeklődők rendelkezésére. Sajnos, nincs öröm öröm nélkül: az épület légfűtése rossz, emiatt a munkahelyek egy része hideg időben nem használható.

A Fejér megyei KÖNYVTÁRI HÍRADÓ idei első számában három cikk is foglalkozik a KISZ korosztályú falusi fiatalok könyvtári gondozásával. A híradó beszámol továbbá azokról a határozatokról, intézkedésekről is, amelyekkel a községi tanácsok a kezelésükbe tartozó könyvtárakat segítik. A sort egy példamutató döntés ismertetése nyitja meg: a kislángi községi tanács azzal kívánja honorálni a jó munkát, hogy további helyiséggel bővíti a könyvtárt. A terv valóráváltásához a helyi termelőszövetkezet segítségére is számítanak. — Imponáló eredményről tudósít az a hír, mely szerint a tavaly létesített székesfehérvári Velinszky László Városi Könyvtár fennállásának első évében csaknem annyi olvasót látott el, mint a város összes többi fiókkönyvtára együttvéve.

A PÁPAI KÖNYVTÁROS a járási könyvtárhálózat 1967. évi munkáját értékelő cikkében leszögezi, hogy az elmúlt évben lényeges előrelépés történt mind a tárgyi feltételek, mind a tartalmi munka javítása tekintetében. Tovább folytatódott a könyvtárak korszerűsítése, és ma már a járás 59 könyvtára közül 26-ban szabadpólcos a kölcsönzés. Az eredmények sem maradtak el: a felnőtt olvasók száma 4,2%-kal növekedett és a könyvtáraknak 400-zal több munkásolvasójuk van, mint az előző évben. Jól működnek a könyvtárosok iránypontjával tevékenykedő könyvbarát klubok is.

BESZÉLGETÉS LŐRINCZE LAJOSSAL

Olvásóink közt aligha akad olyan, aki ne ismerne Lőrincze Lajos nevét. Az *Édes anyanyelvünk* adásait mindenki hallgatja; hatására fellendült az érdeklődés anyanyelvünk kérdései iránt, és igen népszerű lett a nyelvművelő mozgalom. Ezt eddig is tudtam, de hogy mennyire az, arról most új tapasztalatot szereztem. Ugyanis, amikor Lőrincze Lajost hivatalában, a Nyelvtudományi Intézetben felkerestem, kicsit várnom kellett rá, mert mással tárgyalt. Várakozás közben akaratlanul is meghallottam Erdélyből jött látogatója szavait. Elmesélte, hogy náluk az egyik gyárban a munkások hétfőnként rendszeresen megtárgyalják az *Édes anyanyelvünk* előző napi adását...

Első kérdésem sablonos volt. Az érdekelt, hogyan lett Lőrincze Lajos nyelvművelő?

— A nyelvészkedést régóta hivatásomnak érzetem, erre készültem egyetemi éveim alatt. A földrajzi nevek kutatásával kezdtem, ez a stúdium ma is érdek. „Hivatalosan” 1950 óta foglalkozom nyelvműveléssel, amikor az Akadémia Nyelvtudományi Bizottságának lettem a titkára. Az Elnök Kodály Zoltán volt.

— Hogyan? Kodály nyelvészettel is foglalkozott?

— Mégpedig szenvedélyes szeretettel. A Magyar Nyelvőr szerkesztőbizottságában is haláláig benn volt, és alig akadott olyan ülés, ahol meg ne jelent volna. Minden magyartalanság ellen fellépett. Ó biztatott, hogy tartsak rendszeresen nyelvművelő előadásokat. Ezeknek megtartására az ő javaslatára kért fel több mint 15 évvel ezelőtt a Rádió.

— Mi kell ahhoz, hogy valaki jó nyelvművelő legyen?

— Úgy gondolom, hogy elsősorban alapos nyelvészeti és nyelvtörténeti tudás, a nyelvjárások, valamint a régi és az új magyar irodalom alapos ismerete, szeretete. Elengedhetetlen követelmény a jó nyelvérzék. Ezenkívül egy kicsit írónak is kell lenni, hogy a nyers adatokat jó stílussal, világosan egymásba illessze. Továbbá jó, ha humorérzéke is van, hogy megfogja a hallgatót, az olvasót. Az előadások végén legyen valami kedves befejezés, hogy később is jó izzel gondoljanak rá. És az előbb említettekkel legalább egyenlő fontosságú a pedagógiai érzék. Nem szabad senkinek sem nekirontani azért, mert véleménye nem egyezik a miénkkel, mert nincs igazsága, vagy helytelenül fejezi ki magát. Az illető nem rosszindulatból tette, hiszen maga az a tény, hogy nyelvhelyességi ügyben állást foglal, már bizonyítja azt, hogy szereti a nyelvet. A cél: mindenkit úgy győzzünk meg, hogy közben még jobban megszeresse nyelvünket. Altalában nem az a fontos, hogy nyolc vagy tíz szabályra megtanítsunk valakit, hogy néhány germanizmustól távol tartsuk, hanem azt kell elérnünk, hogy vérvé váljék a nyelvészeti módszer, hogy meg tudjon állni a maga lábán, hogy szeresse, csodálja édes anyanyelvünk szépségeit... Ezek a jó nyelvművelő tulajdonságai, s én arra törekszem, hogy közülük minél többnek meg tudják jelezni.

— Az *Édes anyanyelvünk* adásainak, a televízió Tessék kérdezni, a nyelvész válaszol! c. sorozatának népszerűsége és könyveinek közkedveltsége azt bizonyítja, hogy mindezek birtokában van.

Válasz helyett a századeleji nyelvművelő mozgalomról beszél:

— Akkor főleg az idegen szavak s az idegenszerűségek ellen harcoltak, de nem tanítottak meg a nyelv igazi megismerésére, a nyelv szépségeinek fölfedezésére. Tüzesen, szenvedéllyel harcoltak ezek a nyelvművelők, „megalkuvás nélkül” védték a nyelvet. Szenvedély nélkül, munkánk, munkálkodásunk tárgyának szenvedélyes szeretete nélkül nem is lehet igazán eredményt elérni. De nem lehet eredményt elérni tárgyilagos, alapos, tudományos vizsgálat nélkül, a nyelv változásainak megértése nélkül sem. Tudnunk kell, hogy a nyelv szoros kapcsolatban van az étellel, változása nem okvetlenül romlás... Ha csak a régihez ragaszkodunk, ha semmi újat nem tudunk megérteni, akkor meggátoljuk nyelvünk fejlődését. Egyszer csak nem tudunk beszélni. Illyés Gyula mond el erre vonatkozóan egy jellemző történetet „Magyarok” című könyvében. Az író látogatóban volt, és házigazdája azzal szórakozott, hogy ismételt rajtakapta őt: nem tud magyarul, idegen szavakat, idegenszerű kifejezéseket használ. Illyés egy idő múlva megúnta a dolgot, ő is figyelni kezdett, és persze hama-

rosan kiderült, hogy a „mester” beszédében is sok a magyartalanság. Úgy társalogtak, mintha párbafojtak volna, csak a hibákat észlelték. Végül belefáradtak, ültek egymás mellett, mint a némává varázsoltak, és még a szomjúságot is szájjal—kézzel, az ivást utánozva jelezték. Ekkor elnevelték magukat, és abbahagyták a hibanyesegést.

— Ha már a hibanyesegésnél tartunk, megkérdezem, mi a kézzelfogható eredménye az Édes anyanyelvünk adásainak. Emlékezem egyik előadására, amelyik a campingezés, campingtábor kifejezések felesleges és káros voltáról szólt, hiszen ott van helyettük a jó magyar táborozás, sátor-tábor szó. Ezt bizony nem sikerült kiirtani, sőt... A Népszabadság egyik száma nemrég a campingbetegségekről írt; e fogalmon a mosatlan gyümölcsök okozta fertőzéseket és a nyári meghűléseket értette. De az ellenkezőre, a javulásra, a hibátlanabb beszédre bizonyára jóval több a példa.

— A legtöbb esetben elég nehezen mérhető a hatás, hiszen „a nyelv” az emberek beszédéből tevődik össze, s egyikük ezt figyelni meg, a másikuk mást. De én azt hiszem, van valamelyes javulás. Többen törődnek már a jó, szép beszéddel, mint régebben, igényesebbek, gondosabbak. S talán néhány nyelvi hiba felismerhetően tűnően van. Például jó ideje nem hallom a „felé” kifejezést abban az értelemben, hogy „a miniszter felé is megmondtam”. Eltűnően levő az a „kiszerez, élelmiszer-kiszerező vállalat”. Ritkábban olvasható a „hívjon — jövünk” típusú hirdetés, és még több hasonló példát említhetnék.

A szobában 30—40 testes, degeszre tömött irattartó sorakozik a polcokon. Érdeklődöm, hogy mik ezek.

— Itt őrizzük a hozzám, illetve a Nyelvtudományi Intézethez intézett nyelvi, nyelvhelyességi kérdésekkel foglalkozó leveleket. Évente legalább ezer érkezik. Érdekes megőrizni őket, mert a későbbi évtizedek kutatói részére érdekes nyelvi és nyelv-szociológiai anyagot tartalmaznak. Megtudható belőlük, hogy kik, milyen rétegek, milyen problémák után érdeklődtek, s így mindennél pontosabban rögzítik a nyelv-művelés mai helyzetét.

— Személyesen válaszol mindegyikre?

— Mindegyiket elolvasom, és válaszára átadom osztályom valamelyik munkatársának, aki megírja a választervezetet. Ezt átnézem, és vagy jóváhagyom, vagy javítok benne, ha nem egyezik a véleményünk. Esetleg többen is megbeszéljük, ha olyan kérdésről van szó, hogy többféle vélemény, izlés összehangolása szükséges.

— Mire alapozzák, minek segítségével alakítják ki ítéleteiket?

— A Nyelvtudományi Intézetben több hatalmas, készülő munka kéziratán dolgozunk. Ezek: A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára, a Magyar Nyelvjárások Atlasza, az Új Magyar Tájszótár, az Értelmező Szótár utóda, a Kéziszótár, a pillanatnyilag sajnós akadózó Nagyszótár. A mi osztályunk egy összefoglaló, betűrendes nyelvhelyességi kézikönyvön dolgozik. Ezekben bőven van adat jóformán minden kifejezés történetére: hol, milyen nyelvjárásban beszélik, mikori keltezésű első előfordulásuk, melyik írónk élt vele.

— Részt vett személyesen ezek munkálataiban?

— Majdnem tizenöt esztendő töltem el a nyelvatlasz anyagának gyűjtésével. Ennek során bejártam szinte minden vidéket, ahol magyarul beszélnek. Hogy ez milyen nagy élményt jelentett, azt legjobban nem is én fogalmaztam meg, hanem egy székely bácsi, akinek elmondtam, hogy hol mindenütt jártam. Így válaszolt: „Csodálatos lehet sokat utazni. Megnől az ember szíve.” Valóban így van. Személyes élményként őrzöm a magyar vidékek beszédének ízeit, sok szép tájat, sok okos, jó és humánus embert ismertem meg. És természetesen ennek a gyűjtőútnak igen jó hasznát veszem az Édes anyanyelvünk szerkesztése közben is.

— Ezek a gyűjtőút jó oldalai. Kellemetlenségei nem voltak? Szívesen adtak mindenütt felvilágosításokat?

— A kezdet sok helyen nehéz volt. A nyelvatlasz ugyanis azt örökíti meg pontos fonetikával, hogy az egyes fogalmakat a különböző falvakban hogyan fejezik ki. A falusi emberek nehezen értették meg, miért faggatjuk őket arról, hogy miképp ejtik ki az árpa, kasza stb. nevét. Ezt csak tudja mindenki — gondolták —, minek hát feljegyezni! Gyanakodtak, hogy valami huncutság lesz a dologban. Előfordult, hogy félórás beszélgetés után végre megkérdezték: „Most már mondja meg, miért jött!” Végül azonban a bizalmatlanság mindig eloszlott, jó barátságban váltam el mindenkitől, s ebben segített az is, hogy faluról származom, ismerem munkájukat, életüket.

— Az előbb említette a készülő nagy nyelvtudományi kiadványokat. Mikorra várható megjelenésük?

— A történelmi-etimológiai szótár már egyenesben van, első kötete tavaly jelent meg, a második majdnem nyomdakész, és 1973-ban a befejező, harmadik kötet is kikerül a sajtó alól. A Nyelvatlasz első füzetét most küldjük nyomdába. A Kéziszótár és a Nyelvművelő kézikönyv megjelenése néhány év múlva várható. A Nagyszótár

kiadása megfelelő anyagi erők hiányában egyelőre kilátástalan. Több millió cédulánk van, feldolgozásukhoz, kiegészítésükhöz külön intézet kellene! Végül az Új Magyar Tájszótár cédulaanyaga rendben van, tudományos kutatásra már használható, remélhetőleg hamarosan meg tudjuk jelentetni.

— A tájszótárról jut eszembe: nem vesznek-e ki lassan a magyar nyelvjárások? Nem fogják-e hamarosan mindenütt csak az irodalmi nyelvet beszélni?

— Száz-százötven évvel ezelőtt a nyelvjáráskutatást éppen azzal a jelszóval indították meg, hogy ütött a nyelvjárások felett az utolsó óra. Ez a vészkiáltás azóta többször felharsant. Napjainkban azonban valóban megváltozott a helyzet; a rádió, televízió nagyarányú elterjedése, az urbanizáció és a vele járó keveredés sokat segít a nyelvi egységnek. Szülőfalumban, Szentgálon is tapasztaltam, hogy a mai gyerekek sok olyan tájszót nem ismernek, amit kiskoromban mindenki használt. Persze az meggondolandó, hogy „vészkiáltás”-ról beszélünk-e. A művelődés, a civilizáció terjedésével szorulnak vissza a nyelvjárások, tehát ilyen értelemben nem szabad sajnálnunk őket, de amit lehet, s amit szükséges, meg kell belőlük menteni a köznyelv számára.

Búcsúzóul szeretnék hallani valamit a nyelvészet könyvtári vonatkozásairól. Szakkifejezéseinket azonban Lőrincze Lajos nem ismeri. Megemlítem, hogy köztük is akadnak magyartalanok, mint például az „előszerzeményezés” vagy az a szó, amit e héten olvastam egy könyvtári rendeletervezetben: „utánképzés”. Az Édes anyanyelvünk szerkesztője csodálkozva néz rám, sejtelve sincs, mit jelentenek ezek. Meg kell magyaráznom, hogy az első a megrendelendő könyveknek a katalógusokból, bibliográfiákból, való kijelölését jelenti, a második, meg a másolást, fényképezést, hasonmások készítését.

— Ezek bizony lehetetlen szavak, az utóbbi nyilván a német *Nachbildung* szolgai fordítása. Az ilyeneket okvetlenül valami érthetőbbel, jobbal, szebbel kellene felcserélni!

— Mit tehetnek a könyvtárosok a nyelvművelés érdekében?

— Tegyenek meg mindent, hogy olvasóinknak megmutassák: milyen örömet szerezhetnek a nyelvészeti ismeretek, mennyi érdekes adatra lehet rábukkanni pl. az Értelmező Szótárban! Magyarázzák meg, hogy a nyelvtan csak akkor unalmas, ha rosszul tanítják, és ajánljanak olyan jó nyelvészeti könyveket, mint amilyen Bérczi Gézáé, „A magyar nyelv életrajza”.

Ehhez magamban csak annyit tettem hozzá, hogy ajánlják az olyan kitűnő könyveket is, mint Lőrincze Lajosnak a könyvhétre megjelent új műve, a *Nyelvőrségen*.

Vértesy Miklós

LŐRINCZE LAJOS MŰVEI

- Földrajzi neveink élete. 1947. Néptudományi Intézet, 32 l.
Földrajzinév-gyűjtésünk múltja, jelen állása és feladatai. 1949. Néptudományi Intézet, 23 l.
A tolnai-baranyai (volt bukovinai) székelyek névadási szokásaihoz. 1949. Néptudományi Intézet, 16 l.
Magyar nyelvjárási bibliográfia 1817–1849. (Benkő Loránnal együtt.) 1951. Akadémiai, 258 l.
Nyelv és élet. 1953. Művelt Nép, 173 l.
Nyelvművelésünk főbb kérdései. (Tanulmánygyűjtemény Lőrincze Lajos szerkesztésében.) 1953. Akadémiai, 294 l.
A magyar nyelvátlasz anyaggyűjtésének módszere. 1955. Akadémiai, 76 l.
Nyelvművelő. (Szerkesztés) 1956. Művelt Nép, 412 l.
Iskolai nyelvművelő. (A Nyelvművelő 2. kiadása.) 1959. Tankönyvkiadó, 422 l.
Édes anyanyelvünk. 2. kiad. 1961. Akadémiai, 507 l.
Nyelvművelő levelek. Az Akadémia Nyelvtudományi Intézetének levelesládájából. (Munkatársakkal.) 1964. Gondolat, XXVI, 407 l.
Nyelvőrségen. 1968. Akadémiai, 549 l. Új Könyvek 680 825.

VÉGZETT MUNKÁJUK ALAPJÁN minősíteni kell a tanácsi művelődésügyi intézmények — köztük a művelődési otthonok és könyvtárak — meghatalmazott munkakört betöltő dolgozóit. (A közművelődési könyvtárakban a vezetői állománycsoportba tartozó valamennyi dolgozót, a csoportvezetőket, a tudományos főmunkatársakat és munkatársakat, főkönyvtárosokat, főelőadókat, községi könyvtárvezetőket, valamint besorolásuktól függetlenül mindazokat, akik az olvasók tájékoztatásával, nevelésével és a hálózati feladatok ellátásával összefüggő módszertani tevékenységgel foglalkoznak.) Erről intézkedik a művelődésügyi miniszter 132/1968. (M. K. 11.) MM. sz. utasítása, amely kimondja, hogy a minősítést az intézmények vezetőjének, illetve a vezetők esetében a kinevező szerv vezetőjének kell elkészítenie a szakmai felügyeleti szervek és az illetékes társadalmi szervek véleményének figyelembevételével. (Megjelent a Művelődésügyi Közlöny, 1968. 11. számában.)

A GYÓGYÍTÓ OLVASÁS

A közelmúltban kiadták az Egészségügyi felvilágosítás IV. országos értekezletének (1966) teljes anyagát. A kötet címe: A higiénés magatartás nevelési kérdései (Medicina, 1967.). Noha a könyvet csupán a szakembereknek szánták, a mindössze 1150 példányban kibocsátott kötet közérdekű tartalma miatt sokkal nagyobb publikitást érdemelne. Napjainkban ugyanis mind inkább előtérbe kerülnek az egészségvédelem kérdései.

Nem célunk a kötet anyagának részletes ismertetése, megjelenése azonban jó alkalom arra, hogy az olvasásról, mint a pszichés harmónia kialakításának egyik tényezőjéről és az olvasásnak a betegségek gyógyításában elfoglalt helyéről, jelentőségéről szólhassunk. A téma nem lehet közömbös egyetlen közművelődési könyvtáros számára sem, hiszen a könyvtáros nemcsak makkegészséges emberekkel kerül kapcsolatba munkája közben. A könyvtárakat sűrűn látogatják betegek is, akik figyelmük elterelését várják a könyvektől. De sok a kórházból kikerült olvasó is, akikkel — ha nem is úgy, mint a kórházban — tovább kell foglalkoznunk testi és lelki egészségüknek további helyreállítása érdekében. Ezúttal mégis elsősorban a kórházi biblioterápia kérdéséről szólnak.

Erre a kérdésre már sok szerző igyekezett választ adni. Hárdy István említi a pszichológiai kultúrával kapcsolatban: ez „messzemenően hozzájárulhat ahhoz, hogy egészségügyi intézményeinkben a testi betegségek lelki egészséggel párosultan gyógyuljanak”.

E gondolathoz kapcsolódik szorosan a biblioterápia: a könyveknek, az olvasásnak gyógyszerként való felhasználása. Sok külföldi szerző foglalkozik a „gyógyító betűvel”, s megemlékezik annak mind nagyobb mértékben jelentkező fontosságáról. Elsősorban Amerikában, de Angliában, Finnországban, Svédországban, sőt a szomszédos Csehszlovákiában és Lengyelországban is igen nagy hangsúlyt kap a gyógyítás folyamatában a biblioterápia. Több országban ennek már alapos tapasztalatai vannak.

A kórházi biblioterápia alapja, helyi központja mindenkor a betegek könyvtára. S e könyvtárak jelentősége éppen abban áll, hogy hármas feladatot látnak el: gyógyító eszközök; a kényszerű szabad idő alatt elterelik a betegségről a figyelmet; egyben általános népnevelői funkciót is betöltenek. Soós Sándor göteborgi könyvtáros szerint óriási jelentőségű a könyvek gyógyító szerepének fölfedezése. Ennek ismeretében az orvos és a könyvtáros közösen segíti elő a beteg gyógyulását.

Egy másik megfogalmazásban a biblioterápia a kényszerű pihenő idő célszerű hasznosítása, mert a gyógyuláshoz szükséges kikapcsolódást, nyugalmat biztosítja, az életkedvet fokozza, megszabadítja a beteget olyan veszélyes rögeszméktől, melyek gátolják vagy késleltetik normális gyógyulását.

A biblioterápia, a könyvvel, olvasással való gyógyítás tehát ma a modern gyógyászat egyik fontos, de sok esetben még mindig nem kellőképpen értékelt módja. A modern orvostudomány nem mondhat le az ebben rejlő lehetőségekről.

Höl kerülhet sor a biblioterápia alkalmazására?

Azt mondhatjuk, hogy voltaképpen minden kórházban, szanatóriumban. Hiszen a beteg mindenütt kényszerpihenőre van ítélve, s ez alatt az olvasás fontos időtöltés lehet.

De kül- és belföldi tapasztalatok a rendelkezésünkre álló orvosi és könyvtári szakirodalom alapján azt mutatják, hogy elsősorban a lelki vagy idegbántalmakban szenvedő betegek között lehet a legeredményesebben biblioterápiát alkalmazni és ott, ahol a gyógyulás hosszabb időt igényel. Tehát idegkórházak, különféle rehabilitációs intézmények, mint pl. reumakórház, tüdő- és szívgyógyintézetek, baleseti sérülteket kezelő intézmények, Heine-Medin utókezelő kórházak stb. jöhetnek elsősorban számításba. De az általános kórházak bizonyos osztályaira, pl. a belgyógyászatra, sebészetre is el kell jutatni az olvasnivalót.

A biblioterápia felhasználása, alkalmazása intézményenként változó. De közös vonás, hogy alapvetően a pszichés gyógmódot, a lelki megnyugtatást alkalmazza.

Egyik országos jellegű tüdőgyógyintézetünk főorvosa mondta, hogy véleménye szerint az intézet nem volna fenntartható a betegkönyvtár nélkül. (Sajnos, ettől a jól működő és nagyszerűen felszerelt betegkönyvtártól ebben az évben megvonták az állami támogatást, így új könyvek beszerzésére nincs lehetősége!) Az olvasás napi meghatározott programot ad, elfoglaltságot jelent, így nem gyötri a betegeket a kínzó semmittevézés érzése. A tüdőbetegek a nap nagy részét fekvé töltik, s ilyenkor a rádióhallgatáson kívül nincs más szórakozási lehetőségük!

De ezen felül: ma már igen sok betegségről kiderült, hogy oka az idegrendszer zavaraiiban keresendő. A megnyugtatás tehát nem csupán járulékos tényező, hanem

a gyógyítás alapja! Sajnos, hazai szakirodalmunk még nem dolgozta föl az olvasás gyógyító hatásának eredményeit.

Köztudomású, hogy a betegségek nagy része, különösen az ideg- és tbc-s megbetegedések erősen kihatnak a beteg személyiségére is. Ezen a téren hazánkban Levendél László és Mezei Árpád végeztek széles körű felmérést. Idézzük az ő könyvéből:

„Az intézeti munka e csoportjához tartozik még az ún. kultúr munka, melyet általában a kultúrfelelős irányít. Nagyobb intézetekben e funkciót külön függetlenített dolgozó látja el. A kultúr munka célkitűzése többnyire még csak a betegek szórakoztatására, figyelmük lekötésére irányul. Ha a tbc-s szakorvosok magukévá tennék azt a nézetet, hogy a tbc-s betegek személyiségproblémája jórészt a személyiség bizonytalanságából, gyengeségéből ered, jobban átéreznék a beteg személyiségszintjének emelését a tágabb értelemben vett gyógyítás szempontjából... A kulturáltság, a személyiséget gazdagító ismeretek megszerzése fokozná a beteg biztonságérzetét és segítséget nyújtana ügyeinek, életvitelének megfontoltabb vezetésében. Véleményünk szerint az intézetben eltöltött hónapok nincsenek eléggé kihasználva. Ha az orvosok is a gyógyító munka szerves részeként fogadnák el a »kultúr munkát«, ezzel növelnék megbecsülését és fokoznák az e területen dolgozók ambícióját...”

Az idézetből világosan látható: a szerzők a művelődési tevékenységet említik, ebben az olvasást, a betegkönyvtárat is, de sajnos ezt, mint az egyik leghatásosabb eszközt külön nem emelik ki.

Külföldön, különösen Angliában sok kórházban a munkaterápiához hasonlóan alkalmazzák a biblioterápiát is. Itt a kórház könyvtárosa együttműködik a terápiai csoport más tagjaival, elsősorban az orvossal. Az orvos engedélye, véleménye nélkül semmiféle könyv nem kerülhet a beteg kezébe. Az orvos szabja meg az olvasás időtartamát is. Ez a helyzet elsősorban az ideggyógyintézetekben, ahol messzemenően tekintetbe kell venni a beteg érzékenységét, befogadóképességét. Sok külföldi szerző csakis az idegorvosi ellenőrzés melletti olvasást ajánlja.

Ezen az alapon mondja a göteborgi könyvtáros, hogy biblioterápiáról csak akkor lehet szó, ha az olvasás a már folyamatban levő pszichoterápiás kezelésbe kapcsolódik. De vajon a könyv, a gyógyító olvasás csak akkor hasznos, ha más, jelen esetben pszichoterápiás kezeléssel jár együtt? Aligha. Kétségtelen, hogy az ideggyógyintézetekben ennek így kell lennie. De a tbc-s betegeknél? Az újabb orvosi kutatások megállapítása szerint számos esetben bizonyos lelki sérülés, megrázkódtatás is lehet a betegség kiváltó oka. A kutatások e téren két irányúak: hogyan hat a betegség a pszichére; milyen hatást gyakorol a pszichés gyógyítás a betegségre?

Mindkét esetben kétségtelen, hogy a psziché valamilyen formában jelen van. Ezért a tbc-s intézetekben világszerte egyre többet alkalmazzák a pszichoterápiát, ami egy pszichológus hatékony közreműködését feltételezi. S az orvos és a pszichológus már terápiai csoportot alkot, amelynek harmadik tagja a könyvtáros.

S ezzel már érintettük is az orvos szerepét, feladatát a biblioterápia alkalmazásában. Maximalista követelmény volna, ha az orvost arra köteleznék, hogy minden szépirodalmi könyvet, amelyet betegének előír, ajánl, előzetesen elolvasson, ám a biblioterápia várható elterjedése feltétlenül maga után vonja majd az orvosképzés irodalom-oktatással való bővítését.

S mi a pszichológusnak a szerepe? Nemcsak a beteg személyiségének feltárása, hanem ezen túl a beteg lélek gyógyítása azzal is, hogy a páciens személyiségének, lelkiállapotának és betegségének megfelelő olvasmányokat ír elő, és ellenőrzi azok hatását, eredményét. A pszichológus sem ismerhet minden könyvet, de azt, amit ajánl, amit megbeszél a beteggel: okvetlenül ismernie kell.

A könyvtáros szerepe kétségtelenül tisztázott: egyrészt feltárja a terápiai csoport tagjai előtt az irodalmat, ismerteti a műveket, másrészt a beteget ellátja az előírt könyvanyaggal.

Van olyan felfogás is, amely szerint az orvos, maga alkalmazza a pszichoterápiás kezelést (itt nincs jelen a pszichológus), a könyvvel a beteg maga kezeli önmagát és a könyvtáros csupán közvetítő szerepet játszik. E felfogással szemben előnyösebbnek tűnik, ha a könyvtáros aktívan kapcsolódik a terápiás csoporthoz, s ez esetben már több mint közvetítő. Megné a felelőssége, hatékonyabban vesz részt a gyógyítás folyamatában.

A biblioterápia kérdéskomplexumához tartozik még egy látszólag szervezési probléma is: számos szerzőt foglalkoztat az a gondolat, hogy a betegek könyvtárát orvosi irányítás, de legalábbis ellenőrzés alá kell vonni. Ezzel a véleménnyel nem lehet egyetérteni, hiszen az orvost amúgyis nehéz és felelősségteljes munkája mellett könyvtári ügyekkel terhelni nem szabad. Természetesen nem vitatható hogy az orvos közreműködésére szükség van. Azonban a betegkönyvtár a gyógyítás segítése mellett

népművelési feladatokat is ellát, helytelen volna tehát az orvosra könyvtárosi feladatokat áthárítani.

Végül szólnunk kell a biblioterápia egy válfajáról, amely ugyan nem közvetlenül kapcsolódik a gyógyításhoz, de annak befejeztével válik fontossá. Ez pedig a szakmai átképzés elősegítése.

A betegek rehabilitálása sok esetben szakmaváltóztatást jelent. Az átképzés első sorban gyakorlati, itt a munkaterápiának van nagy jelentősége, de nem hiányozhat az elméleti felkészülés sem. A könyvek tehát a betegek szakmai átképzését is segíthetik.

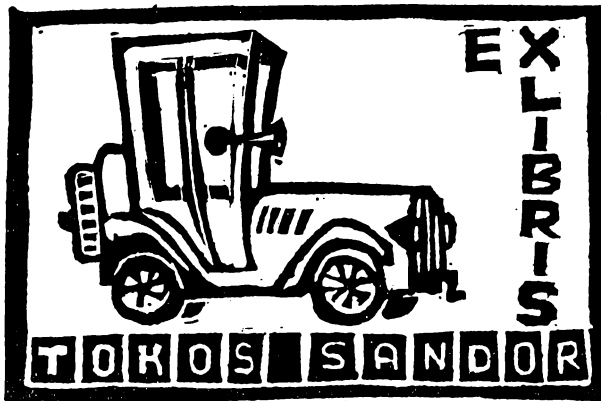
S még egy fontos és nem elhanyagolható terület, amely szintén a biblioterápiához tartozik: a gyógyintézetekben gyakori eset, hogy a betegeknek iskolai tanulmányaik folytatásához vagy megkezdéséhez tankönyvekre van szükségük.

A közművelődési könyvtárakat felkereső volt betegek hasonlóképpen megkülönböztetett figyelmet igényelnek, tehát esetükben a biblioterápia befejezése a közművelődési könyvtárak feladata.

Pécsy György

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Fonay Tibor: Jó könyveket a kórházaknak! = A Könyvtáros, 1963. 10. sz.
Hárdy István: Pszichológiai kultúra és emberi kapcsolatok = A higiénés magatartás nevelési kérdései. 1967. Medicina.
Horányi Béla: A mentálhigiéné jelentőségéről = A higiénés magatartás nevelési kérdései. 1967. Medicina.
Kellner Béla: A betegek könyvellátása a kaposvári kórházban. = A Könyvtáros 1960. 11. sz.
Levendel László—Mezei Árpád: Személyiség és tuberkulózis. 1965. Akadémiai.
Pásztor Imréné: Betegek könyvtára egy többpavilonos általános kórházban. = Az Orvosi Könyvtáros, 1967. 3. sz.
Pataky Lászlóné: A szőnyi betegek könyvtárának kapcsolata egy göteborgi könyvtárossal. = Az Orvosi Könyvtáros, 1966. 1. sz.
Rumpler Lászlóné: Kórházi betegek könyvtári ellátása. = Egészségügyi Könyvtáros, 1964. 3. sz.
Torday Alice: A betegkönyvtárak helyzete. = A Könyvtáros, 1963. 10. sz.

Turcsányi Antal ex librise

AZ IDEI KÖNYVHÉT egyik bensőséges író-olvasó találkozója zajlott le a Szabolcs-Szatmár megyei Gulács községben, ahová Szabó Pál és Féja Géza látogatott el. Mindketten többször megfordultak ezen a vidéken, és különösen emlékeztetéseik számukra azok az idők, amikor Bajcsy-Zsilinszky Endrével jártak itt a választási harcok idején. Előadásukban ezekről az élményekről, régi gulácsi ismerőseikről szóltak, és bár őket már nem találták meg, mégis akadt a falubeliek közt olyan — mint pl. a balladamonddónak nevezett 85 éves Gerdai Sándor —, aki jól emlékezett a régi látogatásokra.

A találkozó után a megyei könyvtár jelenlevő munkatársai búcsúztatták a község fáradhatatlan könyvtárosát, Babinecz Mihályt — lapunk régi levelezőjét —, aki nyugugalomba vonulása előtt, utolsó ténykedéseként ezt az író-olvasó találkozót megszervezte.

Babinecz Mihályné azok közé a lelkes társadalmi munkás könyvtárosok közé tartozott, akik kifogyhatatlan ötletgazdagsággal, szünet nélkül tevékenykednek a közműveltség terjesztéséért. Azért fáradozott, hogy a maga könyvek iránti rajongását faluja lakosaiba beoltsa, és őket is rávegyesse az önművelésnek arra az útjára, melyet maga is végigjárt. (B. É.)

Értekezés a könyvolvasásról

—1832-ben

„Hogy... azok, kik nem csupa időtöltésnek vagy hiú gyönyörködésnek kedvéért, hanem valóságos tanulni és csinosodni kívánó szándékból adgyák a könyvolvasásra magokat... jobb fogannal gyakorolhassák az olvasást... e' fontos tárgy iránt némelly gyakorlás illeto' utasításokat és rendszabásokat velek tanácsadólag közleni, előbb ugyan akárminemű foglatatú könyvekre általyában, azután pedig különösen a' Bibliára, avagy szent Írásra nézve, toldalék gyanánt végre hozzá függesztvén egy rövid czikkelyt a' szemeknek, úgymint az olvasásra tellyességgel szükséges szerzőszámoknak, illendő gondviselésérül.” — Így határozta meg Laszkalner Antal veszprémi kanonok 1832-ben megjelent *Értekezés a' könyvolvasásról* c. könyvecskéjének célját, feladatát.

Gazdag és igényes program — mintegy 60 oldalon kifejtve. Még a mai olvasó is talál benne egy-két megszívlelendő tanácsot, hasznos útmutatást. Azaz, hogy találna, de a füzet könyvészeti ritkaság — a könyvtörténészek sem igen ismerik! —, és aligha fér hozzá. Bocssásuk hát közre ennek az értékes és érdekes könyvecskének legfontosabb és legaktuálisabb gondolatait.

Ki is volt ez a Laszkalner Antal? Veszprémi kanonok, aki 1771 és 1854 között élt, s szinte egész életét a fiatalabb nemzedék nevelésének szentelte. Saját költségen kiadott könyvei, cikkei is ezt a célt szolgálták. Emellett jó nevet szerzett magának mint a kibontakozóban, fejlődőben levő magyar irodalom mecénása, pártfogója is.

A pesti Beimel-nyomdában kiadott *Értekezés a' könyv-olvasásról* c. írása is nevelni akar: a könyvet szerető, olvasgató, tanulni vágyó emberből, fiatalból akar tudatos, értő olvasót nevelni. A megjelenés ideje — 1832 — azt bizonyítja, hogy Laszkalner felismerte egy ilyen munka társadalmi szükségességét. Az olvasási kultúra ebben az időben indult ugrásszerű fejlődésnek hazánkban — s ezt a fellendülést helyes irányba terelni, igényes közönséget nevelni volt Laszkalner célja.

Mint pap a Bibliát tartotta a könyvek könyvének, ennek helyes olvasásáról mindenkit szükségesnek tartott meggyőzni. A könyvecske utolsó fejezete rövid kalauz. bevezető a Szent Íráshoz — a keletkezés, a szerkezet ismertetésével, a tartalom apologetikájával — s egy

„olvasóterv”, amely naptár szerint kijelöli, mikor mit olvassanak a Bibliából.

Roppant érdekes megállapításokat tesz a Toldalékban: ebben a szemek védelméről, ápolásáról, gyógyításáról ír — egy német orvosdoktor tanácsai alapján. Már a téma felvetése is meglepő, hiszen az olvasásnak valóban egyik feltétele az egészséges szem, a jó látás. S a tanácsok? Íme: óvakodjunk a visszatükröződő fénytől, a dohányfüsttől, a bűztől, a nehéz emésztésű ételektől, erős boroktól, az esti olvasástól, az éjszakázástól, változtassuk testhelyzetünket olvasás közben, hordjunk bő ruhát, ne dörzsölgessük a szemet, ha fáradt, pihenünk stb. — tehát mind olyan, amit ma sem árt „szem előtt tartani”.

Természetesen a könyv mondanivalója jóval több ennél. Lényegében három kérdésre ad általános, a konkrétumoktól többnyire tartózkodó feleletet: mit, mikor és hogyan olvassunk? S ha a válasszok közül kigyomláljuk a túlhaladott nézeteket, vagy lefejtjük róluk a vallásos burkot, számos időszerű, ésszerű útmutatásra, ma is követhető tanácsra bukkanunk.

„Első és fő dolog... — mondja — hogy azon könyveket, melyeknek segedelmével tudáskörét messzebb terjeszteni, és magát jobban tökéletesíteni akarja, mindgyárt előre szorgalmasan kikeresse és megválogassa.” A könyvek számának növekedése oly nagy — már ő is erre panaszkodott! —, hogy e válogatás feltétlenül szükséges és elengedhetetlen dolog. Az alap csakis a belső tartalom lehet, Laszkalner óva int a szép külső (tipográfia, kötés) csábító hatásától. De nemcsak a külső, hanem a belső is félrevezethet, hiszen a könyváradatban igen sok „középszerű elméktől, s úgy nevezett féltudósoktól” származó munka.

Azokat a könyveket, amelyek „tetemes kárral olvastatnak”, vagy legalább haszontalanok, és „kiváltképp a' gyakorlatlan elméjű s állhatatlan szívű ifiúságnak tellyességgel nem lehet javasolni”, a szerző három csoportba sorolja. Az elsőbe az egészen alacsony színvonalú művek, a „dibdáb agyszülemények” tartoznak. Ezeket esztétikai szempontból tartja károsnak: „... az embernek érzésügyelő ízlését, azaz, a' szemnek, illendőnek, felségesnek megítélésére való tehetségét, szellemtelenül érdeklik s megvesztegetik; ... kedvét más velős s süke-

res munkáknak olvasásától elveszik...” Mintha csak a giccs, a limonádé-irodalom, az áltudományos művek elleni harc híveit hallanánk — 130 évvel korábban... A másik két csoportnál már kevésbé pozitív Laszkalner álláspontja. Előbb a szépirodalom jórészét — „lepccses mesék, költeményes történetek (románok), víg, vagy szomorú játékok, gúnyírások 's több hasonló” — kárhoztatja el, mert a lelkiismeretnek megtevését szolgálják, mert elpuhítják a szívet, mert az illúziók világába ragadják az elmét, mert a fiatalokban „a' nemöszönt és testi szerelmet időnek előtte felébreszteni... 's ennél fogva őket a' tiltott szerelmeskedésre, sőt a' végső zabolátlanságra lassankint elkészíteni 's hajlandókká tenni szokták.” A leghevesebben a valláskritikai és antiklerikális írások ellen kel ki, „fordultt eszű és romlott szívű”, „alábbvaló elme-tehetségű, kevesebb tudományú és próbálatlan erkölcsű személyeknek” titulálva Voltaire-t és „cimbortársai”-t, akik kigúnyolják „a' legszertebb hitágazatokat, törvényeket, szertartásokat”, akik hiányosságait, gyenge oldalait kikémelelik és neveltségessé teszik. Ezek ellen kell a cenzúra — a világi és egyházi hatóságok megvédésére.

Miután kitombolta magát az ellenfelek pocskondiázásában, higgadtan taglalja, melyek is hát azok a könyvek, amiket minden veszély nélkül kezébe vehet a jámbor olvasó. A hármas szám bővletében ismét csoportosít: az ajánlott könyvek lehetnek szükségesegek, hasznosak és gyönyörködtetőek. Szükséges a vallásos és az erkölcsöt fejtegető munkák, s kinek-kinek a foglalkozásához felhasználandó munkák olvasása. Hasznos, ha az ember ismeri a logika, metafizika, fizika, történetírás, nyelvtudomány fontosabb alkotásait, hogy a „...külömbféle kötelességeinek ügyesebben és pontosabban megfelelhessen”. A komoly tárgyú művek mellett néha könnyű és vidám könyveket is jó elolvasni, hisz a változatosság elűzi a fáradtságot, unalmat. Erre leginkább „a' jobb ízlésű és tisztességes foglalatú költeményes munkák, jelesebb útirások, barátságos levelek, tudományos vagy politicabéli újságok, 's több effélék” felelnek meg. Igen-igen vigyázni kell ám, mondja Laszkalner, hogy a szükséges és hasznos könyvek olvasásának kárára nehogy előtérbe kerüljenek a gyönyörködtetőek — az utóbbiakra fordítsuk a legkevesebb időt.

Miután tisztázta, mit lehet és mit nem lehet olvasni, arra nézve ad tanácsokat, hogyan válogassa ki az olvasó az egyes könyveket. Először is el kell határozni: „miért akarja éppen ezt vagy amazt a' könyvet, 's miért éppen most olvasni?”

— így megfelelően választhatja ki a könyvet. Ha azonban „a'ki akármeltyik rendbéli könyveknek helyes megítélésében és válogatásában saját értelméhez és átlátásához okosan nem bízhatik, ... más érettebb eszű, sikeresebb ítéletű és nagyobb tapasztalású férfiakhoz folyamodni 's tőlök e' végre tanácsot kérni ne vonakodgjon.” — Hogy ismét aktualizáljunk: ma a könyvtáros van hivatva ezt a tanácsadó funkciót ellátni — s hogy szükség van rá, már Laszkalner is tudta...

Ha megtörtént a kiválasztás, sőt kiválogatás, „bizonyos rendszabásokat és illeendő tanulmányokat is szükséges az olvasásban tartani.” A „rendszabások” közül nagyon fontosnak tartja az olvasás idejének meghatározását. „Legalkalmasabb időnek látszanak pedig, valamint egyéb észbeli munkára, úgy különösen a' fontosabb tárgyú könyveknek figyelmeztetés olvasására, a' reggeli vagy estvéli órák.” Ne olvassunk étkezés után és közvetlenül lefekvés előtt sem, mert gátoljuk az emésztés folyamatát, illetve nehezen alszunk el és nyugtalan lesz az álmunk.

A „rendkövető olvasás” további szabályait is megfogalmazza Laszkalner. Először: „nem annyira sok könyvet, mint könyvekből sokat, ... azaz, nyomosan, elmélkedve, és magára alkalmaztatva kell olvasni.” „A' mód nélkül való sok olvasás”-sal éppen ellenkező eredményhez jutunk, mert ez felületességhez, önállótlanághoz, az alaposág hiányához vezet. Megállapításának igazát ma sem vitathatjuk... Másodszor: hogy a könyvről megfelelő ítéletet alkothasson az olvasó, hogy megismerje a szerző célját, helyes „ha a' könyv elején találatni szokott Előbeszédet, és az úgy nevezett Bevezetést olvasatlanul nem hagyja.” Harmadszor: „Megkívántatik... az olvasóban... a' tanítékonyosság 's akármimémmű előítélettől való menekedés.” Vagyis „ha olyasra akad, a' mihez eddig jól nem értett, vagy a' miben valamilyenre bizonytalankodott, vagy a' miről hibásan vélekedett, azt önkint elfogadni, és hasznára fordítani, ne tartsa szegyenek.” Az előítélet hátrányait világosan látja: „gátot vet a' vizsgálódó észnek, hogy igaz értékét valamely dolognak, vagy állításnak voltaképpen át ne láthassa, érdemképen meg ne böcsülhesse...” Igen ám, de ő maga is ebbe a hibába esett, hisz Voltaire-ről és társairól ugyancsak elfogultan ír, s mi egyébrek nevezhetnének a Bibliáról írottakat, ha nem kritikátlan csodálatnak — azaz más előjelű előítéletnek?! Negyedszer: „a' jó rend azt kívánja, hogy bizonyos felvett tárgyról, vagy tudományról, elsőben olly könyvek olvastassanak, melyek a' többi efféléknek

megértésére alkalmazatosan elkészítik az elmét, 's mellyek emezekre némünemű világosságot árasztanak; következőleg hogy a' könnyebb észfogásuakkal az olvasást el kell kezdeni, 's így lassankint átlépni olyanokra, mellyek mélyebben fejtegetik a dolgot, 's ugyanazért nehezebben is érthetők lenni szoktak." Ehhez kapcsolódik, hogy az egy tárgyhoz tartozó munkákat egyszerre olvassuk el. Ez egységet biztosít, lehetővé teszi az összefüggések jobb megértését, mélyíti az ismereteket, aszociációkra ad lehetőséget, s ami a legfontosabb: „kivált olyan nevezetesebb mondások vagy igazságok, mellyek egyik vagy másik efféle könyvben az először olvasáskor elegendőképen észre nem vétettek, és így a' gondolatoknak valóságos tárgyaivá nem válhattak, több ízben is elolvastának." Ötödször: szükséges időnkint a kapcsolódás. Erre a beszélgetés, a séta, a kézimunka, a muzsika és a könnyű olvasmányok — „a' nevezetesebb útrajzolások és életírások" — a legalkalmasab-
bak.

Az „illendő tanulásmód"-nak is megvannak Laszkalnernél a maga szabályai. Ő az olvasást a tanulás egyik formájának tekintette, ez a fentebbiekből is világosan kitűnt. Hogy a könyvekből minél többet tanuljunk, az olvasottakból minél többet hasznosíthassunk, a következőket tanácsolja. A felületes olvasástól igen-igen óv, teljes elmélyedést, s ami ezzel jár: teljes kikapcsolódást a környezetből, odaadó figyelmet ajánl. „Nem kell... gyorsabban olvasnunk, mintsem gondolkodni tudunk" — írja. Az olvasottakat értékeljük is, mégpedig olvasás közben. Az ún. „tudományépületes (Systematicus)" (értsd: rendszerező) könyvekben azt nézzük, jó-e a bizonyítás. A bölcselkedő munkáknál a logikus menetet figyeljük. Itt azt mondja: meg kell ismerni az ellenfél álláspontját is, „mert... az ellenkező dolgokból, ha egymással össze tartatnak, jobban kitűnik az igazság..." A történetíróktól a kútforrásokat, azok hitelességét kérjük számon.

Ha az olvasás célja a tanulás, akkor az olvasottak emlékezetben tartására különös gondot kell fordítani. Különböző eszközöket ajánl erre: a tetsző gondolatok menetközbeni megtanulása, asszociációs kapcsolatok, gyakori elmélkedés. Azonban mindez kevés, a legjobb és leghathatósabb eszközt másban találjuk fel: „szükséges, hogy a' nevezetesebb gondolatokat és téteményes dolgokat: mellyek az olvasás közben főképp érdekelnek bennünket, és emlékezetre méltóknak lenni látszanak, szorgalmasan kiszedegezzük és különös jegyzőkönyvbe felírjuk." A jegyzetelésnek négyzeres

haszna van: jó emlékeztető; olvasás közben állandó figyelemre szorít; a könyvet nem kell újra egészen elolvasni; a ki-jegyzett gondolatok új gondolatok, elmélkedések forrásai lehetnek.

Laszkalner nem marad adós a jegyzetelés „czélalkalmas módgyának" közlésével sem. Nem ajánlja, sőt helyteleníti az olvasás közbeni jegyzetelést — ez megtöri, akadályozza a figyelmet. Szerinte az alábbi módon jár el helyesen az olvasó. Ha „valamely könyvet olvasni kezd valaki, tartson egy levélke fejjé papírost készen; írja egykét szóval felül reá a' könyv' nevét, és, ha több kötetből áll a' munka, a' kötet' számbetűjét is; nehogy véletlenül elcserélődvén az illy papíroskák, kétséges legyen, melylyik hová tartozik." Olvasás közben csupán egy pontot tegyen — „óntollal" — a megjelölni kívánt helyre, s ennek az oldalnak a számát írja fel az előre elkészített papírlapra. Ha a kötetet, vagy könyvet befejeztük, újra meg kell vizsgálni a megjelölt helyeket, „és, ha ekkor is leírásra valóknak találhatnak, egymás után le kell írni, még pedig vagy a' könyvszerzőnek tulajdon szavaival, ... vagy csak rövid foglatban..." A Laszkalner-féle gondolatok szinte pontosan fedik a cédulázás mai gyakorlatát is. Még arra is figyelmeztet, hogy a különböző témák külön-külön levélre kerüljenek, s hogy szükséges a cédulákat rendszerezni is, mégpedig „a' rideg tárgyaknak betűrendgye szerint." — A cédulázást azonban csak a tudósoknak és az íróknak ajánlja. Akik szórakozásból és tanulásból olvasnak, azoknak „elég lessz talán, egy vagy két jegyzőkönyvbe folyóvást beírni ama' nevezetesebb tárgyadományokat, mellyeket az üdönkint olvasott könyvekből kiszedegettek." Viszont a füzetbe is fel kell írni az olvasott könyv címét, „valamint a' könyv kiadásának helyét, esztendejét, kötettyének 's oldalának számát is, hogy mind ezekre, mikor megkívántatik, egyenesen rá akadni 's hivatkozni lehessen."

Laszkalner Antal igényes, műértő olvasókat akart nevelni, s tudta, hogy az olvasás, ha hasznosítani akarjuk, fáradságos munka. De ma sem mondhatnánk mást és szebben, amit ő mond erről:

„... az ilyen rendes olvasáshoz sok üdő, nagy türelem; és állhatatos serénység kívántatik: de hisz ezt mind bőven kipótollya 's helyre hozza azon semmi-féle más örömmel összevethető elmegyönyör, mellyet az efféle olvasás okozhat az embernek, ha általa mindég tanultabbnak 's jobbnak érzi magát; midőn az, a' mit illy móddal idegen küt-főkből meregetett, jótevőleg saját elméjébe lassan lassan átszivárog."

B é n y e i M i k l ó s

MADZSAR JÓZSEF VÁLOGATOTT ÍRÁSAI

Madzsar József élete és munkássága kétszeresen érdekelheti a magyar könyvtárosokat. Először is Madzsar Józsefnek az orosz regények forradalmár típusára emlékeztető egyénisége, tudományos és társadalmi munkássága folytán, másodszor mert Madzsar József az újabb magyar könyvtártörténetnek Szabó Ervin mellett egyik legnagyobb alakja.

Madzsar írásainak válogatója, Kárpáti Endre szépen megírt pályaképet ad az összeállítás bevezetőjében. Felidézi Madzsar gyermekkorát, amelyet Nagykarolyban, ebben a Partium szélén fekvő kisvárosban, Szatmár megye székhelyén töltött. Itt minden a múltat idézte: a várnak is beillő, soktornyú Károlyi kastély Károlyi Sándorra, a szatmári békét megkötő egykori kuruc generálisra emlékeztetett, a városra ráneheződő Károlyi uradalom a feudális korszakra, a roppant vármegyeháza a megyei dzsentri uralomra. Ez utóbbinak emléke kísért fel Ady Endre, az egykori nagykarolyi diák „Fölszállott a páva a vármegyeházra” kezdetű versében. Jászi Oszkár is innen hozta magával első élményeit, s ennek a városnak alakjait rajzolta meg Kaffka Margit a feledhetetlen Színek és években. A helybeli piarista gimnázium diákja volt Madzsar József is, Imre testvérével együtt.

Látjuk egyetemi medikus évei alatt is, amelyek során és a paduai tanulmányi év után alakul ki Madzsar József vonzalma Jászi Aliz, Jászi Oszkár húga iránt. Jászi Aliz volt az, aki legjobban megértette Madzsar „különcségeit”, minden új iránti szenvedélyes vonzódását. Megismerjük Madzsarnak a fogászat terén kifejtett működését, küzdelmét az alkoholizmus ellen, majd megpillantjuk a századeleji haladás élvonalában. Madzsar korán bekapcsolódott a Társadalomtudományi Társaság életébe, melynek Jászi egyik vezéralakja volt. A századelő a tehetséges, érdekes, színes egyéniségek egész sorát veti föl a tudomány, az irodalom, a művészeti élet és nem utolsósorban a társadalomtudomány területén. Lesznai Anna, Jászi Oszkárné így jellemzi a fiatal Madzsart: „Nemes szándékú, vakmerően bátor, de kissé labilis idegrendszerű embernek tartottam. Állhatatos volt abban, hogy hitéért kész

volt áldozatot hozni és az emberiség javára kívánt cselekedni... Megőrizte az első fiatalság rajongási képességét, mindig hitt valamiben és küzdött valamiért.”

A Társadalomtudományi Társaság első éveiben mély és bensőséges barátság fűzi Madzsart és családját Szabó Ervinhez. Politikai, világnézeti kérdésekben elfoglalt álláspontjuk azonossága vagy legalábbis hasonlósága volt ennek a barátságnak szilárd alapja. Madzsar József a Szabó Ervin körül tömörült ellenzéki szociáldemokrata csoporthoz tartozott. Szabó Ervin betegsége idején őt bízta meg a Marx és Engels munkáiból készült első magyar nyelvű válogatás sajtó alá rendezésével. Szabó Ervinhez írt levelei bizonyítják, hogy esetenként a mű fordításában is részt vett.

Madzsar látta Szabó Ervinnek egy nagyszabású nyilvános könyvtár létrehozásáért kifejtett erőfeszítéseit. Szabó Ervin már 1910-ben megírta híres „Emlékirat”-át, amelyben olyan központi könyvtár felállítását sürgette, amely szerteágazó fiókjával behálózna a főváros minden kerületét, „... hogy csökkenjen végre a rettenetes műveletlenség”. Az 1912-es év, amikor Madzsar József a Fővárosi Könyvtár szolgálatába lépett, döntő év volt a könyvtár történetében. Ekkor lett nyilvános könyvtárrá az eddigi közigazgatási, társadalomtudományi és várostörténeti gyűjtemény. Ekkor tették meg a kerületi hálózat kiépítésére az első lépéseket.

Madzsar a szervezés alatt álló fiókkönyvtárak kölcsönzési ügyrendjét a legnagyobb pontossággal dolgozta ki, és megszervezte a központban a tudományos olvasótermi szolgálatot is. Már ekkor hozzákezdett *Mintajegyzékének* elkészítéséhez. Ennek azért volt igen nagy jelentősége, mert a fővárosi új fiókkönyvtárak számára egységes képet ad a haladó irodalomról, a modern természettudományokról, a művészet könyveiről s a legfontosabb társadalomtudományi művekről.

Szabó Ervin könyvtárpolitikájának egyik bölcs vonása az volt, hogy munkatársait kiküldte külföldi nagy könyvtárakba, hogy azok szervezetét és munka-

módszereit tanulmányozzák. Madzsar 1913 nyarán a bécsi Zentralbibliothekot, majd a nagy londoni könyvtárakat tanulmányozta.

A világháború kitörése után Madzsart mint orvost először a Városi Népszerűítő Irodába, majd alelnökként a Központi Segítőbizottság anya- és csecsemővédő osztályára osztották be. Ebben a beosztásban új alapokon megszervezte az anya- és csecsemővédelmet, közben a Fővárosi Könyvtár aligazgatójává, majd Szabó Ervin halála után igazgatóvá nevezték ki. Rövidesen az októberi polgári forradalom, majd a Tanácsköztársaság egészségügyének vezető posztjára állították: 1919 február elején közegészségügyi államtitkár lett.

A proletárdiktatúra bukása után a rendőrség üldözte. 1920 január közepén állásából felfüggesztették, s minden lépését figyelemmel kísérték. Mint a Népszava cikkírója, a volt Radikális Párt alelnöke, Jászi Oszkár sógora szálka volt az új urak szemében, akit mindenképpen iparkodtak ártalmatlanná tenni. Hamarosan emigrációba kényszerült. 1921-ben a Bécsi Magyar Kiadónál Jászi Oszkárral együtt sajtó alá rendezte és kiadta Szabó Ervin: Társadalmi és pártarcok az 1848—49-es magyar forradalomban című posztumusz munkáját. Ugyanakkor Károlyi Mihály megbízásából a Bécsi Magyar Újság újjászervezésével is foglalkozott.

Bécs után Úszkán lett emigrációjának újabb állomása, ahol fogászként dolgozott, de súlyos betegsége miatt 1924-ben hazatért. Itthon orvosi gyakorlatot nem folytathatott, hanem lexikonszerkesztő lett. „Napi munkámon kívül — írta ekkoriban Károlyi Mihálynak — a Szociáldemokrata Pártban dolgozom, sok előadást tartok a szakszervezetekben, a munkássággal való közvetlen érintkezés az egyetlen, ami a jobb jövőnek reményét az emberben ébren tartja.”

Ezidő szerint még nem lehet teljesen áttekinteni azt a szerzeágazó, határtalan energiát és szívósságot igénylő tevékenységet, amelyet Madzsar az ún. szakszervezeti ellenzék területén kifejtett. A 100%, majd a Forrás című folyóirat betiltása után az illegális kommunista pártnak olyan legális keretek között megjelenő folyóiratról kellett gondoskodnia, mely a párttagoknak és a szimpatizánsoknak széles körben nyújt marxista-leninista szellemű ideológiai ismereteket. Ezzel az igénnyel indult meg 1931 júniusában a Társadalmi Szemle, Madzsar József és Sándor Pál szerkesztésében. Rendszerint Madzsar írta a vezércikkeket. Tehetsége, nagy mozgalmi tapasztalata és hatalmas ideológiai tudása ezekben a cikkekben bontakozott ki. „A kapitalizmus

belső ellentmondásai”, „A második Internacionálé kongresszusa”, „Két világháború között” című cikkek feledhetetlenek egykori olvasóinak. Kár, hogy az 1931—33-as magyar bel- és külpolitikáról írott nagyszerű, átható, marxista helyzetelemzései hiányzanak Kárpáti Endre válogatásából.

E cikkek miatt hamarosan börtönbe került, de azután bizonyítékok hiányában fölmentették. Kiszabadulása után folytatja munkáját a folyóiratnál, de nem sokáig. 1933. március 11-én rajtaütésszerűen az egész szerkesztőséget letartóztatták, s újból börtönbe került két és fél hónapra. Az utána következő két és fél év megszakítás nélküli bírósági hajszában telt el. 1935 őszén kétszer féléves jogerős büntetést kellett volna megkezdenie. Erre azonban nem került sor, mert Madzsar Csehszlovákián át a Szovjetunióba távozott.

A Szovjetunióból a csehszlovákiai Magyar Napnak írt, majd a moszkvai Új Hangnak és végül a moszkvai magyar rádióknak dolgozott. Egyetlen nagyobb munkát küldött haza — Thompson álnéven — „Spanyolország múltja és jelene” címmel a Világképkönyvtárba.

Ismeretes, hogy milyen sorsra jutott a sztálini törvénytelenések következtében a magyar emigráció egy része. Az 1938-as „tisztogatási hullám” elsodorta Madzsar Józsefet is. 1939 tavaszán egy Moszkva környéki táborban a tíz évre ítélt tépelődő, megtört öreg ember talán még remélte, hogy csupán tragikus tévedés ál-

dozata, amit még orvosolnak. A kotlaszi tábor — ahová később került — lakójának egyre gyöngülő ereje azonban nem tudott megbirkózni a múlt évekkal. Állítólag 1944 szeptemberében, 68 éves korában halt meg végelgyengülésben.

Madzsar válogatott írásainak számottevő részét a természettudomány és a szociálhigiéna tárgykörével foglalkozó tanulmányok alkotják. A „Kizártak a pártból” című röpirata a Szociáldemokrata Párt megalkuvása ellen szól. A válogatás néhány cikket a Társadalmi Szemle hasábjairól és a szovjetunióbeli publicisz-

tikájából is közöl. Végül megkapó vallo-mása az értelmiség és a szocializmus viszonyáról: „Senki se legyen — írja — a szocializmus »barátja«, nem lehet a szocializmust »méltányolni«, a szocializmust élni kell.” E szavak mintegy erkölcsi végrendeletét alkotják.

A kötetet gazdag bibliográfia egészíti ki. (Válogatta, a bevezető tanulmányt és jegyzeteket írta, a bibliográfiát összeállította Kárpáti Endre. Akadémiai, 280 l. 57 Ft Új Könyvek 671 979 sz.)

Katona Jenő

kézikönyvtár

ETIKAI KISLEXIKON

A mű fordítás, eredetije 1965-ben jelent meg Moszkvában, orosz nyelven, mint az első olyan marxista igényű kiadvány, mely lexikonszerűen dolgozza fel az erkölcs és az erkölccsel foglalkozó tudomány, az etika kérdéseit. Tegyük hozzá — a könyvecske szerény terjedelméből, meglehetősen magas példányszámából és stílusának közérthetőségre való törekvéséből következtetve — a széles közönség számára.

Arra, hogy az erkölcs és etika alapfogalmaival minél többen megismerkedjenek, valóban nagy szükség lenne. Sőt, azt mondhatnók: itt az ideje ennek. Ugyanis, mint e kiadványból is kiderül, az ember magatartását társadalmi életének kivétel nélkül minden területén, a magánéletben, a munkában, a tudományban és a közelet összes fórumán az erkölcs szabályozza; bár nem csupán az erkölcs. Fontos, hogy ne kizárólag érzelmi és belénk nevelt gyakorlati kapcsok fűzzenek hozzá, hanem elméletileg is tudjuk, mi fán terem.

A kiadvány tehát hasznos — lenne. Valójában problematikus. Alapvető problémája magában műfajában rejlik. Érdeemes néhány szót vesztegetnünk rá, kivált, hogy a Kossuth Könyvkiadónak korántsem ez az első hasonló jellegű kiadványa. A kérdés így hangzik: van-e értelme, vagyis gyakorlati haszna ilyen szerény terjedelmű tematikus lexikonnak?

A lexikonok feladata — úgy véljük — az adattárolás, előnyük: egy-egy adatnak könnyű kikereshetősége. Magyarán: hogy valamit, az egyetemes emberi tudásnak egy olyan részletét, amit nem tudunk, nem akarunk s főként nem érdemes fejben tartanunk, de hamarjában szükségünk van rá, gyorsan kikereshessünk. Átfogó, a valóságot összefüggéseiben feltáró tudás-anyag közvetítésére a lexikon-

forma alkalmatlan. Sem általános műveltségét, sem szaktudását nem lexikonból szerzi meg az ember, még kevésbé világnézetét és legkevésbé erkölcsét.

Nézzük a kiadványt: 265 oldalon, 43 szerző tollából 270 cikk az erkölcs és etika alapfogalmait adja, összefüggéseikből — épp a lexikon-forma miatt szükség-szerűen — kiszakítva, feldarabolva, az ábécé esetlegességei szerint szerteszórva, elkerülhetetlen átfedésekkel és 43 különböző és óhatatlanul más és más szintű stílusban; ennyi részlet-kutató munkáját a leggondosabb és legszarnokibb szerkesztő sem képes azonos nívóra hozni és összehangolni.

A témát összefoglalóan és összefüggéseiben tárgyaló könyv az etikába való bevezetésre sokkal célszerűbb lett volna, mert egy ilyen könyvet, kivált ha élvezetes stílusú, elejétől végigolvas az ember, áttekintést nyer belőle, sőt, ha nem csupán kijelent, de bizonyít is, meggyőződést szerez. De ki olvas végig egy lexikont?! Azonkívül egy ilyen alapfokú munka megfelelően tagolt tartalomjegyzék és tárgymutató segítségével a lexikon kézikönyv szerepét is betöltheti, utána-nézésre is alkalmassá tehető.

Az Etikai kislexikontól mindezen követelményektől eltekintve sem vagyunk elragadtatva. A kérdéseket műfaján belül is szükségtelenül tagolja. Például külön címszót kapott a *Hűség és Hűtlenség*, szintígy a *Munkaerkölcs — Munkához való viszony — Munkára nevelés és Munkaszeretet*, amely fogalmak meglehetősen összetartoznak. Bizonyításában és magyarázataiban nézetünk szerint túlzottan, a meggyőző erőt csökkentő módon támaszkodik tekintély-érvekre. Számos meghatározása nem a valóságból, hanem kívánalomból, vágyból, olykor

jámbor óhajból indul ki s ezt tényként tárja elénk. Elnagyolásból eredő apró tárgyi tévedések is előfordulnak benne. (Pl. a csoportházasság dolgában.)

Erénye, hogy nem egészen alacsony műveltségű emberek számára stílusa jól

érthető, olykor kellemes, s majd mindig mellőzi a tudományos zsargont.

(Szerk. O. G. Drobnickij és I. Sz. Kon. Kossuth, 265 l. 22 Ft. Új Könyvek 672 563. sz.)

Z. V.

FAZEKAS BÉLA: MEZŐGAZDASÁGUNK A FELSZABADULÁS UTÁN

Hiánypótló mű lenne e kézikönyv akkor is, ha „csak” azt mutatná be az olvasónak, hogyan fejlődtek a mezőgazdaság fontos ágai az utolsó két évtized gyökeresen megváltozott termelési és üzemi viszonyai között, és ha „csak” arról adna számot, hogy a termelés alaptevézői (termőföld, gépesítés, épület-, anyag-, munkaerő ellátottság) hogyan alakultak egy példa nélküli strukturális átalakulás megrázkódtatásai közepette. Ám ennél jóval többet nyújt, mivel népgazdaságunk egészének szemszögéből — s nem szűken, csupán a mezőgazdaságot tekintve — tárgyalja annak belső problémáit. Ennek köszönhető, hogy e könyv nem csupán mezőgazdasági statisztikai és agrárgazdasági műveink között foglal el előkelő helyet, hanem nagy nyeresége gazdaságpolitikai irodalmunknak is.

A könyvet átszövő népgazdasági szemléletből fakad, hogy Fazekas Béla megválaszol olyan sokat vitatott, fontos kérdéseket: milyen helyet is foglal el a mezőgazdasági termelés népgazdaságunkban; mennyivel járul hozzá nemzeti jövedelmünkhöz; külkereskedelmünkben, az ipar nyersanyagellátásában, a lakosság foglalkoztatottságában vitt elsőrendű szerepéhez képest milyen mértékben — tegyük hozzá: mennyire aránytalanul — részesedett a nemzeti jövedelemből. A könyvnek ezek a polemizáló fejezetei az adatok és tények fényében világítanak rá egy egyoldalúan iparfejlesztő gazdaságpolitika torzításaira s azokra a károokra, amelyeket különösen a termőföldnek és az emberi munkaerőnek a mezőgazdasági termelésből való gondatlan elvonása az egész népgazdaságnak okozott.

Miért volt lassú mezőgazdaságunk fejlődése, miért nem tart lépést még ma sem a népgazdaság szükségletével? Központi problémája ez a magyar népgazdaságnak, s a könyv úgyszólván minden fejezete válasz erre a sokakat foglalkoztató kérdésre. Milyen tényezők okozzák, hogy 1938-hoz képest mezőgazdaságunk csak mintegy 25 százalékkal produkál többet?

1949—1961 között a tulajdoni — és használati — váltózás kereken 20 millió hold szántó területet érintett, ami azt jelenti, hogy minden hold szántó átlagosan több mint kétszer cserélt gazdát!

De nemcsak mozgott, hanem zsugorodott is — mégpedig nem kis mértékben — a mezőgazdaságilag művelhető terület. És ezt a kedvezőtlen folyamatot még ma sem sikerült teljesen megállítani. A mezőgazdaság területvesztése jórészt a belterjes művelési ágak külterjes irányú megváltoztatásából eredt: 1938 és 1966 között kereken 600 000 hold került át az erdőművelési ágba. Igen pazarlóan 400 000 holdat vontak ki a mezőgazdaságból ipartelepítésre, kommunális és közlekedési célokra. Még kb. 100 000 hold esett ki a termelésből majorok, központok, halastavak stb. létesítésével. Ha ehhez hozzászámítjuk, hogy 1949/50-hez képest 200 00 holddal nőtt az évente vetetlenül maradt terület, kialakult a kép: a hasznosított mezőgazdasági terület csaknem 12 százaléka hiányzik a művelésből, évről-évre közel 1,4 millió hold föld termelésétől esik el a népgazdaság.

Nagyobb ez a terület, mint Svájc egész művelt területe. Az 1966-os termelési színvonallal és árákkal számolva 4—5 milliárd forintra tehető az évi termelés-kiesés értéke, s hogy ez mekkora veszteség, ezt a könyv egyetlen adattal jól érzékelteti: a második öt éves terv idején sem volt nagyobb a mezőgazdasági beruházások évi átlaga mint kb. 8 milliárd forint.

1949—1967 között csaknem 700 000 aktív kereső áramlott ki a mezőgazdaságból. A mezőgazdaság munkaerő vesztesége a fiatal korosztályból, a fogékony, részben szakmailag képzett, életerős dolgozókból rekrutálódott. Nem „természetesen” szakadt ki ez az embertömeg a mezőgazdaságból: nem a gépek szorították ki, tették feleslegessé őket, hanem otthagyták a földet a kedvezőtlen kereseti viszonyok miatt. Mivel pedig a mezőgazdaság technikai felszerelése csak igen késedelmesen és még ma sem teljesen pótolja ezt a kiesést, a munkaerő eláramlást a termelés megsínylette.

Utolsónak említjük, bár erendőbb ok az előbbieknél: az ötvenes évek elejének gazdaságpolitikai koncepcióját, amelynek a mezőgazdasági termelésre gyakorolt hatását a táblázatok számai és a grafikonok görbéi jól mutatják akkor is, ha a szerző nem minden esetben tartja

szükségesnek, hogy utaljon erre a kö-
rülményre.

Fazekas Béla műve nemcsak a törté-
nések és az agrárszakemberek, hanem a
nagy nemzeti problémák iránt érdeklődő
minden olvasó számára is nélkülözhetet-

len kézikönyv, s ezért a városi és falusi
könyvtárak polcain egyaránt ott van a
helye. (Mezőgazdasági, 391 l. 50 Ft Új
Könyvek 672 603 sz.)

Donáth Ferenc

CSALÁDVÉDELMI KÉZIKÖNYV

A családvédelmi jogszabályok népszerű
ismertetését tartalmazó kötet a Nótanács
és a SZOT közös kiadásában jelent meg.

Az összeállítók (B. Herczeg Judit, dr.
Horányi Lászlóné, dr. Nagy Tibor, dr.
Szegő Tamás) és a szerkesztő (Erdősné dr.
Simon Zsuzsa) a közölt anyagot hat feje-
zetben dolgozzák föl: A terhes nők és a
kisgyermekes anyák védelme; A házasság
— a család; A családvédelem; A gyermek-
és ifjúságvédelem; A tanácsok és a tár-
sadalmi szervek feladatai és szerepe a
család- és gyermekvédelemben; Az öre-
gek és munkaképtelenek védelme. A
munkajogi és társadalombiztosítási jog-
szabályok a fentieknek megfelelően az
első fejezetben, a szorosabban értelmezett
családjog a második fejezetben, az ál-
lamigazgatási rendelkezéseknek és a tár-
sadalombiztosításnak az anyák védelmén
túli része a harmadik fejezetben, a csala-
d- és a büntetőjog gyermek- és ifjú-
ságvédelmi vonatkozásai a negyedik feje-
zetben, a családvédelemmel foglalkozó
szervek munkájának ismertetése a rö-
vidre fogott, de önálló ötödik fejezetben,
a társadalombiztosításnak a nyugdíjjal és
szociális juttatásokkal kapcsolatos rendel-
kezései, valamint a polgári jog bizonyos
részei (a tartási és életjáradéki szerződés)
az utolsó fejezetben kaptak helyet.

Az ismertetett jogszabályok — az el-
mondottak szerint — a használhatóság
érdekeit szolgáló ontásban tagolódnak.
Ez helyes, mert az ilyen rendeltetésű kézi-
könyvnek az olvasók igényeihez kell al-
kalmazkodnia, és másodrendű kérdés,
hogy a jog különböző területei így szét-
szakadnak és átfedések is keletkeznek.

A tárgyalás további módszere is meg-
felel ennek a szerkesztési szempontnak s
egyreszt a témabontások különösen jól szol-
gálgják a használhatóság érdekeit.

A kiadói előszó világosan fogalmazza
meg a kötet célját: útmutatást kíván
nyújtani a család-, a gyermekek- és az
öregék védelme érdekében végzendő mun-
kához mindazoknak, akik ebben a témakör-
ben tanácsot, segítséget adnak mások-
nak. Tehát nem szakembereket s nem is a
nagyközönséget tekintti elsődleges olvasó-
jának, hanem a társadalmi és hivatali
szervek családvédelemmel foglalkozó
munkatársait. Feltételezi tehát az alap-
dást, az államigazgatási és a társadalmi

szervek működésének ismeretét és a jog-
szabályokban való eligazodási képességet
is. Ehhez az igényhez viszonyítva a
kézikönyvet, szerkesztési szempontjait,
tárgyalási anyagát és tartalmát tekintve
igen hasznosnak mondhatjuk. Azonban
ebből következik néhány hiánya, hibája
is. Bár nyelve valóban sokkal közérthe-
tőbb, mint — általában — a jogszabályok
fogalmazásai és definíciói, de még sem
elégé könnyen olvasható, nem magyaros.
Helyenként a jogi fogalmazás uszályába
kerül. Viszont a jogi precizitás is sérel-
met szenved olykor. (Pl. hogy ki tekin-
tendő családtagnak, arra vonatkozóan a
8. oldalon az egyik helyen azt mondja,
hogy a gyermekek és nevelt gyermekek
akkor jogosultak a betegségi biztosításra,
ha „őket a dolgozó eltartja, függetlenül
attól, hogy közös háztartásban élnek-e
vagy sem”, a másik helyen pedig, hogy
„csak akkor jogosultak a betegségi bizto-
sítás szolgáltatásaira, ha őket a dolgozó
eltartja és együtt is laknak”; a házasság
megkötésével kapcsolatban a 34. oldalon
arról beszél, hogy bizonyos esetekben a
házasság megkötése „tilos”, holott az
1953-tól hatályos családjogunk nem ismeri
a régi, ún. „tiltó” akadályokat, amelyek-
nek nemcsak elnevezésük, hanem jogi ér-
tékelésük — éppen gyakorlati szempont-
ból — is egészen mást jelent; a házasság
felbontása utáni névviselésről a 39. olda-
lon előadottak zavart keltenek, mert nem
helyesen értékelik a „férj hozzájárulási
nyilatkozatát” a volt feleség névviselésé-
vel kapcsolatban.)

A tárgyalási anyag szorosan tapad a
jogszabályokhoz. E tekintetben is vannak
azonban hiányérzeteink, mert speciális és
gyakorlati élet szempontjából nagyon is
fontos jogszabályok, utasítások hiányoz-
nak belőle (pl. az egy helyen téves cím-
mel említett, de következetesen fel nem
dolgozott Gyámügyi Utasítás; hiányzik a
bírói gyakorlat alapján kötelező útmuta-
tásként kiadott két Legfelsőbb Bírósági
irányelv, amely a házastársak személyes
és vagyoni viszonyairól nyújt eligazítást;
a „családi huliganizmus” esetén alkalmazható rendőri felügyelet stb.).

A kézikönyv — említett hiányosságai
ellenére is — nagyon hasznos. (Táncsics,
136 l. 12,50 Ft. Új könyvek 680 751 sz.)

dr. Takács József

ÉRETTSÉGIZŐK, FELVÉTELIZŐK ZSEBKÖNYVE

Magyarországon a különféle középiskolákban — gimnáziumokban, szakközépiskolákban és technikumokban — évente több mint ötvenezer fiatal fejezi be tanulmányait. Az érettségiző diákok csaknem ötven százaléka, mintegy 23 ezer fiatal jelentkezik továbbtanulásra. A főiskolákra és egyetemekre felvehetőek száma valamivel több mint tízezer.

Minden évben ötvenezer érettségiző... huszonháromezer felvételiző... tízezer új egyetemista... Óriási számok, hegyeket mozgató remények — korlátozott lehetőségek. Természetes, hogy a bizottságok arra töreksenek, hogy a legalkalmasabb diákokat válasszák ki a vizsgákon, s az is természetes, hogy az „élet kapujában” álló diák mindent megtesz, hogy a szerencsét lábához kösse. Valóságos igényt ismert föl tehát a Móra Kiadó, amikor az idén érettségiző fiatalok számára — 17 ezer példányban! — zsebkönyvet jelentetett meg. S mivel nemcsak a továbbtanulókhoz, a felvételizőkhöz akart szólni, hanem azokhoz is, akik jövő munkahelyükön jelennek majd meg bemutatkozó beszélgetésre, „fejtaogatásra”, tulajdonképpen minden végző diák érdeklődésére számíthat a zsebkönyv.

A kiadó szándéka hasznos és nemes. Azzal is egyet lehet érteni, hogy „az új környezetbe kerülő embert először tájékozottságáról ítélik meg” — amint az előszó írja. Kérdés azonban, hogy a végző diáknak valóban *arra* az ismeretre van-e szüksége, amivel a kiadó segítséget kíván nyújtani: „az elmúlt év kül-és belpolitikai, tudományos és kulturális eseményeinek” az összefoglalására, s legkivált: az események és tudnivalók *ilyen* összefoglalására. A zsebkönyv huszonhárom szerző huszonhárom írását tartalmazza. A kiadvány célját tekintve valóban hasznosnak látszik — például — Pálfy József külpolitikai tájékoztatója, Garam József népszerűsítő írása a gazdasági reformról, a hazai tudományos élet legfrissebb eredményeiről szóló ismertetések, a fiúkra váró katonai szolgálat bemutatása, s különösképp a kötetzáró kislexikon. Aligha hisszük azonban, hogy bárhol e hazában egyetlen érettségizőtől, felvételt vizsgára vagy munkahelyi bemutatkozásra jelentkezőtől valaki is megkérdezné például, hogy a Munkácsy-díj harmadik fokozatát kik kapták meg tavaly, vagy hogy a német operaművészet jelesei közül kik jártak Magyarországon az elmúlt évben? Pedig a könyv nagy részét efféle hiábavaló adatok, a kiadó mentegető szavaival: „tömör s ezért imitt-amott talán hézagoss” összefoglalások, felsorolások, nevek,

egyszóval fölösleges információk töltik meg.

Jó volna — a *Fiúk könyvéhez* és a *Lányok könyvéhez* hasonlóan — évente megjelenő sorozattá fejleszteni az érettségizők zsebkönyvét. A jelenlegi, sebtében összeütött kiadvány tapasztalataiból merítve bizonyára értékesebb és használhatóbb folytatás születne. *Valóságos* zsebkönyv, amely az iskolában tanultakat kicsit pótolná, kicsit rendszerezné; hasznos közéleti ismeretekkel gazdagítana állami életünk szervezetéről, a napilapokról, folyóiratokról, könyvtárakról; bevezetne az önálló, kereső-kutató, tudományos munkálkodásba; megtanítana a lexikonok, szótárak, segédkönyvek használatára; a mélyebb önismeretre nyitná rá a szemet; beszélné a pályalkalmasságról, a vizsgapszichózisról; megismerhetné belőle a fiatalok az egyetemi élet sajátosságait (pl. mibe kerül — szülőnek és államnak — egy egyetemi hallgató taníttatása?); s uram bocsá, közölné néhány hasznos tudnivalót a közéleti írásbeli műfajokról, megmutatná például, hogyan kell szabatos önéletrajtot vagy kérvényt írni. S mivel mindig lesznek olyanok (ma a jelentkezők fele),

Szabados Árpád ex librise

akik a legkiválóbb zsebkönyvek ellenére sem jutnak majd be az egyetemre, talán nem lenne haszontalan egy olyan fejezet sem, amely arra felelne: Mit tegyek,

ha nem vesznek föl az egyetemre? (Szerk. Csala Károly. Móra, 9 Ft /Kozmosz Könyvek/ Új könyvek 680 646 sz.)
Tűskés Tibor

könyvtári szakirodalom

NÉMETH BÉLA — SZEPESI ZOLTÁNNÉ: A MAGYAR ORVOSOK SZAKIRODALMI ÉS TÁJÉKOZTATÁSI IGÉNYEINEK VIZSGÁLATA

Hatalmas munkára vállalkozott az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ, amikor 1964-ben hozzákezdett az „Orvosok országos nyilvántartása”-ban szereplő orvosok szakirodalmi tájékoztatói igényének vizsgálatához. A feldolgozás során több alkalommal publikálták felmérésük eredményeit, most pedig az összesített feldolgozás adatai, az értékelés és a táblázatok megjelentek az Orvosi Könyvtáros különszámában.

A különböző szakterületek szakirodalmi igényének vizsgálatakor felmerül az a kérdés, vajon szerepelhet-e a kérdőíven olyan szolgáltatás, amelyet az elemzést végző könyvtár vagy intézmény még nem vezetett be. Nos, e vizsgálat bebizonyította, hogy fel lehet venni ilyen kéréseket.

Az elemzést végző könyvtárosok arra is egyértelmű választ kaptak, hogy az orvosok (és feltehetően más területek szakemberei is) inkább általános, más tudományágat is felölelő szakirodalmi tájékoztatást igényelnek, mint csupán szűkebb szaktudományi tájékoztatót.

A felmérést végzők fontos felismerése, hogy a könyvtár szakirodalmi propagandáját „célzottan” kell megszervezni. A tájékoztatói igények vizsgálatánál nem

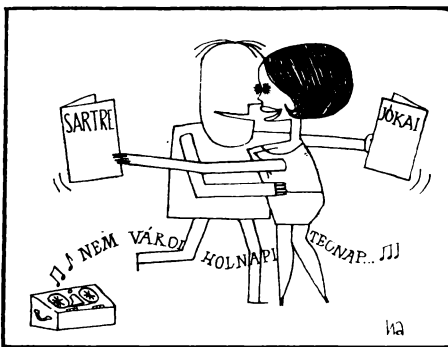
szabad figyelmen kívül hagyni az emberek presztízsét. Ha tehát az egy munkahelyen dolgozó szakemberek névreszólóan kapnak szakirodalmi tájékoztatót, már azért is átnézik, hogy le ne maradjanak társaik mögött.

Országszerte napirenden szerepel a tájegységi tájékoztatás minden szakemberre kiterjedő megszervezése, amelyet feltétlenül igénykutatásnak és a tájékoztatói szokások felmérésének kell megelőznie. A tárgyalt vizsgálat eredményei is arra hívják fel figyelmünket, hogy az igénykutatást differenciáltan kell megszervezni. Mint ahogyan mások a tájékoztatói szokásai és igényei a kutató orvosoknak, a gyógyító-oktatóknak, a szakigazgatásban résztvevő szakembereknek, a körzeti orvosoknak és az egyetemről újonnan kikerült orvosoknak, ugyancsak más-más igénnyel jelentkeznek az egyes tájegységek területén dolgozó különböző beosztású és státuszú szakemberek.

Egy elgondolkoztató kérdés az OOKDK felmérése kapcsán: érdemes-e ilyen nagyszámú vizsgálati alanyt megkérdezni? A beérkezett nagyszámú válasz nem feltétlenül biztosítja a felmérés reprezentatív jellegét, hisz maguk a szerzők is utalnak pl. a fővárosból és a vidékről érkezett válaszok számának aránytalanságára. Ismervén az orvos-társadalom nagyfokú szakmai differenciáltságát, bizonyos szakmák megkérdezését talán mellőzni lehetett volna, s a kérdőíveket arányosabban szétosztani.

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ úttörő munkát végzett. Feltehető, hogy az igénykutatást tovább folytatják, és akkor választ kapnak arra a rendkívül izgalmas kérdésre, miért olyan nagyfokú az eltérés a tájékoztatói igényekben az egyes megyék orvosai között, s mi okozta, hogy bizonyos vidékekről aránytalanul kevesebb válasz érkezett, mint máshonnan? (Az Orvosi Könyvtáros 1967. évi különszáma. OOKDK, 153 l.)

Szentirmai László

Ahogy a kívülálló a klubkönyvtár életét elképzei... (Hadnagy Gábor rajza)

**A MAGYARORSZÁGON MEGJELENT GRAFIKAI PLAKÁTOK
ÉS METSZETEK CÍMJEGYZÉKE. 1963–1964.**

A plakátművészet alig 100 éves. Franciaországban alakult ki. Hazánkban az első ismert, még német nyelvű plakátot a magyar történeti festészet kiemelkedő alakja, Benczur Gyula készítette az 1885-ös mezőgazdasági kiállításra. Az 1961-ben lezajlott, emlékezetes magyar plakáttörténeti kiállításig — és azóta is — számtalan magyar plakát, metszet és egyéb kisgrafika készült, de feltárásuk csak néhány éve indult meg.

Az első jegyzék a Magyar Tanácsköztársaság magas művészi színvonalú plakátjait regisztrálta 1959-ben, a negyvenéves évforduló alkalmából. Sok illusztrációval ellátott változatát a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár is kiadta. Két esztendővel később, az Országos Széchényi Könyvtár 56. számú kiadványaként megjelent a nemzeti könyvtár gyűjteményében található, 1885 és 1914 közt kiadott plakátok leírása. Ez a címjegyzék betűrendes. Az 1914 és 1960 közti időszak anyagának teljes feltárásán jelenleg dolgoznak az Országos Széchényi Könyvtár kisnyomtatványtárában, Munkácsi Piroska vezetésével. Ugyancsak ő irányítja annak a — két-évenkénti megjelenésre tervezett — kurrens bibliográfiának készítését is, amely a mind teljesebbé váló Magyar Könyvészet rendszerébe illeszkedik s eddig egy — az 1961. és 1962. évi plakáttermést tartalmazó kötete jelent meg.

A mostani — ebben a sorozatban második — kötet a könyvtárnak 1963 és 1964-ben köteles példányként beszolgáltatott grafikai plakátokat és metszeteket tárja fel. Tételeit az ETO-rendszerből kialakított (pillanatnyilag 166) szakcsoporton belül betűrendbe sorolták. A cím-

leírások rendszava (tehát a betűrend alapja) a rajzoló neve illetőleg (az esetek igen nagy százalékában) az alkotó megjelölése nélkül kiadott kisgrafikák címe. A betűrendes index egyesítve tartalmazza a szerzők nevét, a név nélküli grafikák címét, valamint a címleírásban szereplő személy- és helyneveket. A kötet igen nagy munkával készült; impozáns, dicsérendő teljesítmény. Ami hiányzik belőle, azt sem rosszallólag, hanem a későbbi kiegészítés reményében említjük: a képmelléletek kiválasztásában láthatólag az a szempont döntött, hogy egy-egy nagyobb témacsoport képviselőt kapjon. Szerencsésebbnek vélnénk, ha ehelyett a szóbanforgó évek nivódijas plakátjait, kisgrafikáit tennék a mellékletbe, mert ezek a legemlékezetesebbek. Meg kell említeni azt is, hogy a reprodukálás technikai színvonala még az 1885–1914-es köteténél is silányabb: az egyszerű xerox-technika helyett alufotós eljárás alkalmazását ajánljuk. Végül egy szerkesztéstechnikai kérdés, amely azonban tartalmi vonatkozású: a nagy lelkiismeretességgel készült, ökonomikus, lényegretörő motívumleírások az indexben nincsenek feldolgozva. Pedig legalább a bennük szereplő nevek (pl. *Kodály*-arckép, az *Elektron*-zenekar fényképe, *Anyegin*-ábrázolás, *Shakespeare*-arckép, a *Halászbástya* ábrázolása, *Darvas* Iván és *Domján* Edit arc képe stb.) besorolhatók lennének a mutatóba. Ha pedig valamilyen — szellemes és mértéktartó — motívummutatót is lehetne a leírásokra alapozni, még szembetűnőbb lenne az index nagy gyakorlati hasznossága. (OSZK, 515 l. 40 t.)

Iszlái Zoltán

A nép számára írt könyvnek minden okos kívánalmat ki kell elégítenie és minden oldalán megtámadhatatlan értékeket kell tartalmaznia. A népkönyveknek az a hivatásuk, hogy a parasztembert — amikor késő este a kemény napi munkától fáradtan hazatér, felvidítsák, felélénkítsék, gyönyörködtesék; segítsék elfeledtetni a fáradságát; az ő köves mezejét illatos rózsakertté változtassák át; az a hivatásuk, hogy a kézművesnek a kis műhelyét, a meggyőört inasnak nyomorúságos kuckóját a költészet világává, aranypalotává varázsolják át és az ő tenyeres-talpas szeretőjét gyönyörűséges hercegnő alakjában vetítsék elébe; de emellett az is a hivatásuk, hogy a — biblia mellett — az olvasójuk erkölcsi érzéseit világosabbá tegyék, és megmutassák a saját erejét és igazát, tudatába vessék jogát a szabadságra, és felkeltsék a bátorságát és hazaszeretetét.

Engels

Könyvtári kiadványok

ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉST adott ki 1967-ben végzett működéséről a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára. A rotaprint lemezről 300 példányban sokszorosított kiadvány más könyvtárak számára is tanulságos lehet, mivel nem csupán a könyvtár hagyományos feladatainak végzéséről, de működési reformjáról is beszámol (a szakreferensi munka megindítása, szakolvasótermek és szabadpolcos kölcsönzői gyűjtemény létesítése stb.). A szöveges részt táblázatokban közölt részletes statisztikai adatok egészítik ki. A kiadvány végül bibliográfiát közöl a könyvtár dolgozóinak 1967-ben publikált tudományos munkásságáról, és felsorolja mindazokat a társadalmi funkciókat, melyeket a dolgozók betöltenek.

KÓHALMI BÉLA: A tudományos tájékoztatás fejlődése hazánkban 1945—1965. című könyvének példányai gyorsan elkelték. Úgy értesültünk, hogy a külföldi és hazai érdeklődők számára augusztus második felében kapható lesz néhány száz újabb példány.

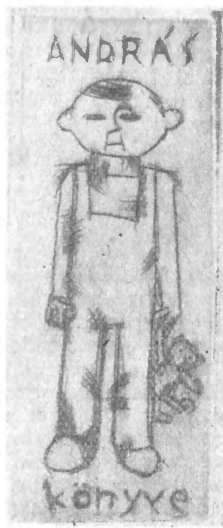
MEGJELENT A MAGYAR TESTNEVELÉSI ÉS SPORTSAKIRODALOM című jegyzék az 1967. évről. A Testnevelési Főiskola Könyvtárának összeállítására, mely 1962 óta folyamatosan, évenként lát napvilágot, a teljesség igényével sorolja fel a tárgyhoz tartozó műveket, továbbá válogatva a hírlap és folyóirat-közleményeket. Végül tartalmazza a magyar szerzőtől külföldön megjelentetett és a magyar sporttal foglalkozó hozzáférhető külföldi művek adatait. A kiadványt Ambrus László és Bálint Józsefné állította össze.

A NÓGRÁD MEGYEI KÖNYVTÁR gyarapodási jegyzéket bocsátott ki a könyvtár állományába 1967-ben került művekről. A jegyzék két részre oszlik, első felében a tudományos és ismeretterjesztő irodalom kap helyet az ETO szakrendjében, második részében pedig a szépirodalmat sorolja fel nemzetek szerinti csoportosításban, majd a gyermek- és ifjúsági irodalom következik. A kötetet név-, cím- és tárgymutató egészíti ki.

ÁTMENETEK az iskolai oktatásban címmel cikk-bibliográfiát adott ki — bibliográfiai füzeteknek 2. számaként — a miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár. A Pócsi Gusztáv összeállításában megjelent repertórium azokat a munkákat gyűjti egybe, melyek az óvodából iskolába, alsó tagozatból felsőbe, általános iskolából középiskolába kerülő gyermekek tanulmányi problémáival foglalkoznak.

A PEST MEGYEI KÖNYVTÁR mezőgazdasági szakkönyveinek ajánló jegyzéke 2. címmel ízléses, jól szerkesztett, mutatókkal is jól ellátott füzetet adott ki. Mivel a könyvtár 1963 óta hasonló bibliográfiát nem jelentetett meg, ezért e kiadvány a korábbinál sokkal gazdagabb anyagot tartalmaz, és a szakkönyvekben kívül a legfontosabb bibliográfiákat, szakfolyóiratokat valamint az OMgK témadokumentációs és szakirodalmi tanácsadó összeállításait is felsorolja. A könyveket téma szerinti elrendezésben, azon belül a szerzők betűrendjében közli, az eligazodást a tétel-számra utaló név- és címmutatóval könnyíti meg. A jegyzék a periodikákkal kapcsolatban ezek kölcsönzésére is felhívja az olvasók figyelmét, és felajánlja, hogy kérésre bármely mezőgazdasági témából külön ajánlójegyzéket állít össze.

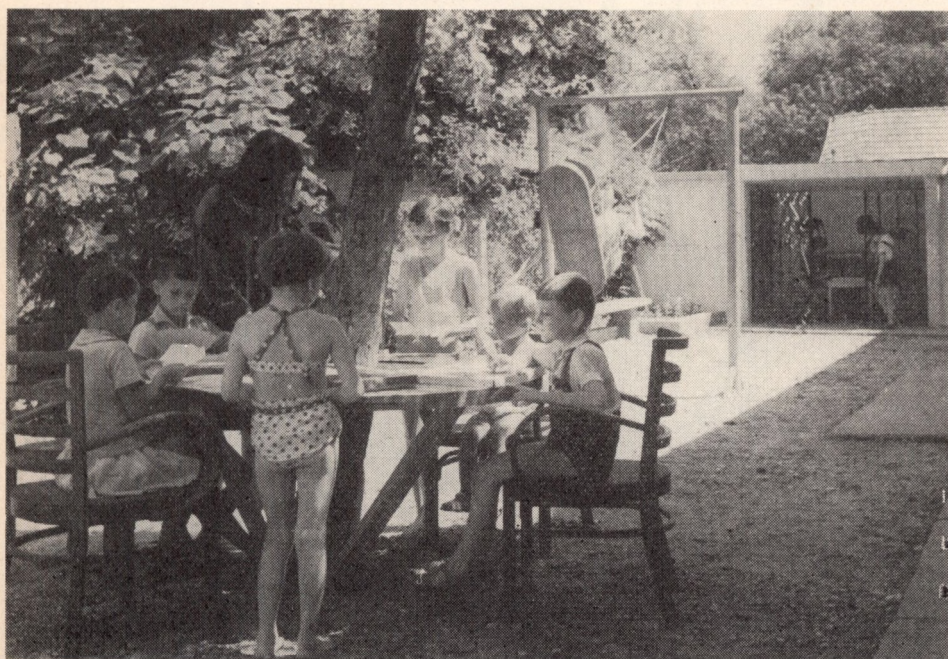
HÁROM SZÍNMFORDÍTÁS az első magyar színtársulatok korából címmel jelentette meg a Székesfehérvári Megyei Könyvtár Büky Béla és Hajnal Gáspár tanulmányát arról a kéziratok kollektívumáról, melyet a megyei könyvtárban őriznek. A Kotzebue, Brühl és Schröder-fordítások eredetileg sugópéldányok voltak. A tanulmány szerzői munkájukkal kapcsolatban emlékeztetnek arra, hogy „mint a jelenlegi példa is mutatja, megyei könyvtáraink sok olyan tudományos forrásanyagot tartalmaznak, melyek feltárásuk után az országosan elismert nagy gyűjtemények anyagát hasznosan és nem ritkán szervesen egészítik ki”.

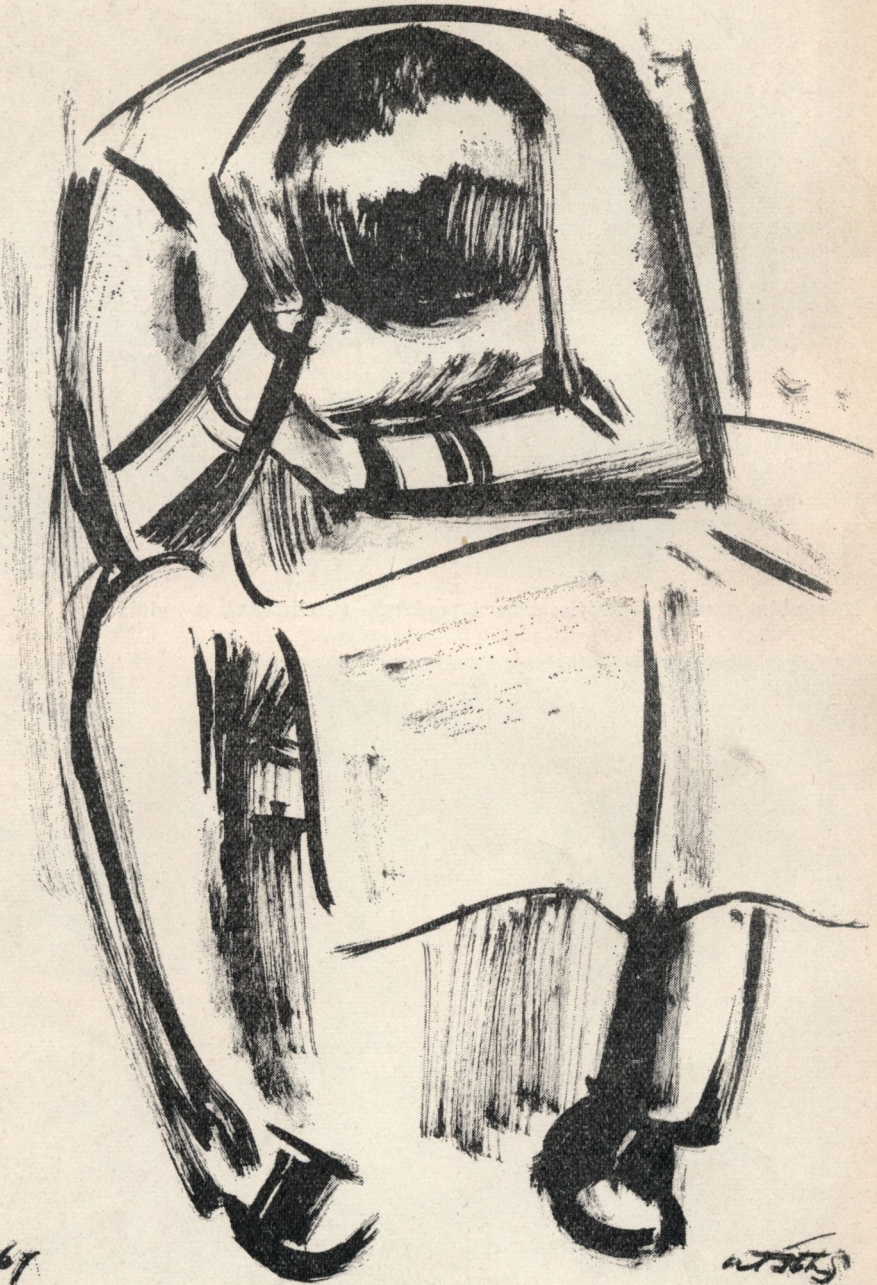
Kőhegyi Gyula ex librise

Könyvtári pavilon a szófiai városi parkban. Felvételünk a nyitás előtt készült

Az Edelényi Járási Könyvtár olvasó és játszó udvara

467

W. S. S.

Ára: 6.— Ft